

Proposta de formació i orientació d'ASC els joves de la Cambalacha (Guatemala)

Treball Pràcticum – Diplomatura Educació social

Anna Poch

Tutor: Paco Jiménez

Juny 2012

Universitat de Girona

Proposta de formació i orientació d'ASC els joves de la Cambalacha (Guatemala)

Anna Poch

Tutor: Paco Jiménez

Juny 2012

Universitat de Girona

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	3
1ª PART: EL MARC TEÒRIC	
2. OBJECTIUS DELS TREBALL	8
3. MARC CONCEPTUAL	9
3.1. ADOLESCÈNCIA EN RISC SOCIAL	9
3.2 L'ANIMACIÓ SOCIOCULTURAL I LA FIGURA DE L'ANIMADOR SOCIOCULTURAL	15
4. EL MARC HISTÒRIC	27
4.1 SEGLE XIX	27
4.2. PRINCIPIS DEL SEGLE XX	28
4.3 LA GUERRA CIVIL	28
4.4 LA DÈCADA DEL 1990.....	30
4.5 EL SEGLE XXI	32
4.6 GUATEMALA EN L'ACTUALITAT	33
5. GUATEMALA: PAÍS I POBLACIÓ.....	35
5.1 DENSITAT TERRITORIAL I LA DIVERSITAT LINGÜÍSTICA	35
5.2. SALUT	36
5.3. LA VIVENDA	37
5.4. POBRESA I DESIGUALTAT A GUATEMALA	37
6. L'EDUCACIÓ A GUATEMALA	39
6.1 L'EDUCACIÓ FORMAL, L'EDUCACIÓ NO FORMAL I L'EDUCACIÓ INFORMAL	40
6.2. SÍNTESI I REFLEXIÓ CRÍTICA SOBRE LA CONCEPCIÓ DE LA EDUCACIÓ A GUATEMALA.	44
6.3. L'OFERTA DE FORMACIÓ D'ASC IMPULSAT DES DE "EL MINISTERIO DE EDUCACIÓN DEL GOBIERNO DE LA REPÚBLICA DE GUATEMALA".....	49
2ª PART: EL MARC PRÀCTIC	
7. L'ENTORN MÉS PROPER DELS JOVES	54
7.1. CONTEXT GEOGRÀFIC I ENTORN COMUNITARI.....	54
7.2. EL CENTRE ON ES DESENVOLUPA EL PROJECTE: LA CAMBALACHA.....	55
7.3. DESTINATARIS DEL PROJECTE: PERFIL PERSONAL, SOCIOFAMILIAR I ESCOLAR	61
8. DIAGNÒSTIC DE LES NECESSITATS.	67
3ª PART: ELABORACIÓ DE LA PROPOSTA DE FORMACIÓ	
9. CONTINGUT DEL PROJECTE	77
9.1. OBJECTIUS DEL PROJECTE.	77
9.2. METODOLOGIA.....	78

9.3. LES ACTIVITATS.....	84
10. ORGANITZACIÓ I GESTIÓ DEL PROJECTE	87
10.1. RECURSOS HUMANS	87
10.2. FACTORS COMUNICATIUS	88
10.3. PLANIFICACIÓ DE LA PROPOSTA	89
10.4. RECURSOS MATERIALS I FINANCERS	90
10.4.1 Recursos materials	90
10.4.2 Infraestructura.....	90
10.4.3 Recursos tècnics.....	91
10.4.4 Recursos econòmics.....	91
10.5 PLANIFICACIÓ DE L' AVALUACIÓ DE LA PROPOSTA	91
11. LA CONCLUSIÓ	102
12. BIBLIOGRAFIA.....	105
ANNEXES	107

ÍNDIX D'IMATGES

Imatge nº1. Quadre de l'aproximació als serveis i programes de l'animació sociocultural	23
Imatge nº2: Taula. "La encuesta nacional de condiciones de vida"	37
Imatge nº3: Organització de l'equip professional de la Cambalacha	58
Imatge nº 4: Perfil joves	63
Imatge nº5: Diagrama de Problemes	70
Imatge nº6: Diagrama d'objectius i estratègies	73
Imatge nº7: Diagrama Mancances a cobrir amb el proposta de formació	77
Imatge nº8: Calendari curs formatiu	89
Imatge nº9: Quadre avaluació general	93
Imatge nº10: Fitxa de l'agenda	95
Imatge nº11: Fitxa del diari	96
Imatge nº12: Avaluació joves de la Cambalacha	97
Imatge nº13: Avaluació final del tutor/a de practiques	98
Imatge nº14: Avaluació direcció de la Cambalacha	100

1. Introducció

El treball de final de carrera de la Diplomatura d'Educació Social que presento, consisteix en l'elaboració d'una proposta de formació i orientació d'un curs per a futurs animadors/es socioculturals dirigit a un col·lectiu de joves amb edats compreses entre 14 a 18 anys, a partir de l'anàlisi d'algunes necessitats i mancances formatives tant individuals i grupals, com educatives i sociofamiliars, les quals han estat detectades al llarg de l'experiència de pràctiques dels estudis d'Educació Social en un període de 4 mesos, de setembre de 2010 a gener del 2011. Aquesta estada, em va oferir la possibilitat de conèixer amb aquests joves i el seu context i per tant, d'aprofundir en el seu coneixement.

Així doncs, la motivació personal per a la realització d'aquest treball sorgeix bàsicament de la meua estada de pràctiques a "la Cambalacha" una escola d'arts que treballa a una zona rural com és el llac Atitlán a Guatemala. Intervé en diferents franges d'edats d'infans i adolescents indígenes en situació de risc dins l'àmbit de l'educació no formal amb l'objectiu de formar noves generacions en el valor de la intervenció comunitària i la consciència social, a més d'oferir diferents propostes laborals als joves que completen els seus estudis a l'escola. Una d'aquestes sortides professionals és la d'animador sociocultural, i és en aquest marc on es situa la meua proposta de formació. En la necessitat de formar aquests joves per tal de millorar posteriorment la seva intervenció socioeducativa. És evident que el meu diari de camp¹, el recull d'informació de les preguntes individuals², juntament amb un recull d'indicadors i mancances, m'han servit com a eines d'observació per a la detecció d'un buit formatiu i de limitacions personals en l'educació d'aquests joves, específicament en la seva formació com a animadors/es.

Aquest treball de pràcticum es basa en una proposta de formació. Que es justifica per l'afirmació de la necessitat de permetre espais de formació educativa i didàctica, facilitar recursos, eines i estratègies necessàries i en la conscienciació d'una intencionalitat educativa a persones que dedicaran el seu futur professional a intervenir en les vides d'altres persones. Aquesta tasca no serà mai realitzada amb eficàcia si l'educador/a no és molt conscient de les seves habilitats personals i de les emocions que es mouen dins d'ell o ella en cada una de les seves intervencions, i es capaç de gestionar-ho amb llibertat i efectivitat. És per això, que en el meu projecte de formació es contempla no únicament la part més didàctica de l'educació, sinó també la basant formativa més actitudinal del mateix/a educador/a. Però malauradament, aquesta matèria és difícilment contemplada de manera específica dins els programes d'estudis de l'escola, i tot i que els estudis dels últims anys dins de la Cambalacha es troben supervisats per la Universitat de Guatemala i ofereixen als seus estudiants un diploma convalidat en

¹Veure annex 1: el diari de camp

² Veure annex 2: Entrevistes individuals. Buidatge de les entrevistes

Animació sociocultural, no inclouen cap assignatura específica que contempli la formació concreta d'aquesta figura professional.

En definitiva, aquest projecte es justifica des del moment que inclou una matèria oblidada dins el programa d'estudis homologats que formaran a futurs animadors i animadores. Tanmateix, és en la pròpia vivència i en la observació que descansa la justificació d'aquest projecte de formació per aquests joves després de tenir la oportunitat de conèixer amb ells/es i la seva cultura. També des de la seguretat que m'aporta la meua experiència laboral en el món del lleure i també haver realitzat sessions d'activitats formatives amb aquests joves durant les meues pràctiques. Em va fer veure la gran mancança educativa que existia i com a conseqüència les limitacions que tenen aquests joves per avançar i millorar durant la seva intervenció com a monitors/es i en un futur per exercir com animadors/es socioculturals. Tan és així, que les activitats que vaig desenvolupar durant la meua estada de pràctiques amb l'objectiu de millorar la seva intervenció com animadors/es i el desenvolupament de les seves habilitats personals, com per exemple la seva autoestima, varen tenir uns resultats molt satisfactoris. Les sessions formatives varen ser molt constructives i les varen poder aplicar a l'hora d'intervenir com a *talleristas* amb els petits i mitjans de la Cambalacha. És en aquest moment que em va sorgir la idea d'enfocar el treball de fi de carrera en un projecte de formació i orientació com animadors/es socioculturals per aquests adolescents de la Cambalacha.

Per altra banda, tot i que hi ha moltes organitzacions i associacions³ que ajuden al desenvolupament integral de la població indígena quasi que no podem trobar cap encarada a l'educació no formal i al lleure dels joves que viuen en l'àrea rural del País, ja que la majoria d'elles es troben a la ciutat. Les úniques activitats que es desenvolupen són de caire esportiu, dut a terme pel sistema educatiu formal, és a dir, per les escoles i instituts. Per tant, les escasses associacions existents a Guatemala, relacionades amb l'educació no formal per adolescents és un dels aspectes que també em va ajudar a plantejar-me aquesta proposta.

És imprescindible conèixer el perfil del grup de referència amb el qual treballarem, tenint en compte que aquest serà molt heterogeni si atenem a les característiques personals i sociofamiliars de cada jove. A més, la comprensió i el coneixement del context del qual provenen els nois/es ens facilitarà l'establiment d'un pla d'acció tant grupal com individual. Cal dir que el grup està format per onze joves d'entre 14 a 19 anys, dins d'aquest grup hi ha una parella de germanes i una de germans. Tots ells procedeixen de la comunitat maia k'iche', i kaqchikel, una minoria ètnica indígena que viu a la zona de l'Altiplà, en condicions molt adverses i precàries.

³Veure annex 3: organitzacions i associacions que ajuden al desenvolupament de les comunitats indígenes.

L'entorn familiar d'aquest joves és bastant desfavorable per la situació de pobresa econòmica en la que viuen. La majoria de les llars els hi manquen els recursos bàsics per a subsistir; l'aigua potable, llum elèctrica, aliments, etc. Les condicions de insalubritat afecta diàriament a les seves vides. Tanmateix, en cada nucli familiar són molts membres, això provoca que els infants i joves estiguin desatesos, ja que els pares hagin de treballar llargues jornades al camp i aquests es vegin obligats a treballar per ajudar en l'economia familiar. També cal destacar que dins d'aquest grup ens trobem amb una de les joves que té dos fills al seu càrrec. Pel que fa el context educatiu la majoria de joves d'aquest grup estan escolaritzats o bé han finalitzat l'educació bàsica obligatòria però no poden continuar els estudis superiors per les circumstàncies econòmiques familiars .

En relació al context formatiu de la Cambalacha, podem dir que és un entorn molt estimulant i motivador el qual aprenen coses noves i també a cooperar i treballar en grup, entre d'altres, no obstant tots els coneixements, tècniques i habilitats que s'ofereixen són únicament de caire artístic sense donar importància a l' intervenció socioeducativa i cultural que realitzaran com a futurs animadors/es. Per altra banda, la formació rebuda, és un tant permissiva segons el meu parer, cosa que ha provocat que els professors (voluntaris de curta durada a l'escola) resolguin certes qüestions als joves en nombroses ocasions quan realitzen les seves tasques com a *talleristas* com per exemple, buscar-los els tallers, dinàmiques i activitats que han de realitzar, resoldre els conflictes que pugui haver en el grup, la poca supervisió quan aquests realitzen els tallers, etc i per tant, és possible que això tingui efectes negatius quan aquests joves surtin de la Cambalacha amb la titulació a la mà però sense saber que és el que han de fer i com fer-ho. De cop i volta sortiran del niu on són, hauran d'enfrontar-se ells/es sols/es a un col·lectiu de persones amb unes necessitats i expectatives i, probablement els mancaran recursos i estratègies per a poder desenvolupar satisfactòriament la seva intervenció. En general, però, podem dir que els nois/es tenen una bona actitud i predisposició a l'hora d'aprendre i un grau de maduresa és encertat i adequat a les edats que tenen, tenint en compte que molts d'ells són els que s'encarreguen de les feines de casa, de tots els seus germans, etc tot i haver-hi nois/es que, sortosament, ja puguin tenir molt clares unes expectatives futures com animadors socioculturals els mancarà segurament un suport, un acompanyament en aquest procés.

Per tal d'abordar la problemàtica que acabem de comentar es pretén, per una banda, al llarg de la implementació d'aquest projecte, que els joves puguin gaudir d'una sèrie d'eines, estratègies i recursos, a través de la participació en diverses activitats, les quals els facilitarà l'anàlisi i reflexió personal i de la seva praxis com a *talleristas* i futurs animadors/es. Per altra banda, es pretén que els nois/es puguin donar resposta a quatre qüestions bàsiques comptant amb el suport, l'assessorament i l'orientació de l'educador: **qui sóc** (coneixement de la pròpia personalitat), **què vull aconseguir** (interessos,

motivacions, projecte de vida), **què tinc** (capacitats, aptituds, habilitats) i **què necessito per a ser un animador/a** (competències).

En relació al paper de l'Educador Social en aquest tipus d'intervenció, podem dir que hauria de desenvolupar una tasca més aviat de caire formatiu, així com d'orientació i assessorament. Per a realitzar aquest tipus d'intervenció l'educador/a haurà de ser una persona afectiva, positiva i que sàpiga de manera correcta remoure les emocions més profundes de les persones. A més a més, realitzarà la tasca de dinamitzador de les activitats que es realitzen al llarg del projecte fent de la seva motivació i participació un bon exemple a seguir.

La formació rebuda al llarg de la Diplomatura d'Educació Social a la Universitat de Girona, considero que és completa en relació als coneixements i les habilitats necessàries per a dur a terme aquest tipus d'intervenció en que l'educador ha d'adoptar un rol d'orientador, formador i dinamitzador de grup. Des del pla d'estudis de la diplomatura sí que s'ofereixen una sèrie d'assignatures molt necessàries per a desenvolupar la tasca d'animador/a sociocultural, principalment l'assignatura d'Animació sociocultural, que a més dels conceptes i els coneixements teòrics, varem tenir l'oportunitat de realitzar un projecte de dinamització a la mateixa Universitat i dur-lo a la pràctica o bé de l'estada de dos dies en una casa de colònies posant en pràctica els coneixements adquirits. També, l'assignatura de Educació social i salut comunitària, una assignatura pràctica i molt útil per a coneix-se't personal i emocionalment, va ajudar a posar en pràctica les nostres habilitats socials, personals i comunicatives, així com experimentar noves sensacions i reconèixer les nostres pors i inquietuds. Per altra banda, les assignatures optatives anomenades Tècniques i recursos per a la dinamització de grups en l'educació social i la de Elaboració de Projectes, també van ser molt útils però l'inconvenient d'aquestes és que no tots els estudiants es diplomem havent realitzat aquestes optatives i, en conseqüència, segons el meu parer, no tots els alumnes finalitzen els estudis d'Educació Social amb un bon aprenentatge a l'hora d'analitzar i realitzar un projecte adequadament o bé en l'aprenentatge de noves tècniques i dinàmiques molt útils per dinamitzar un grup i per tal d'experimentar el rol de dinamitzador/a. Afortunadament, jo he tingut la oportunitat de realitzar totes aquestes assignatures, fet que m'ha conferit uns mínims coneixements i eines sobre l'animació sociocultural i el paper de l'Educador Social en aquest àmbit.

El treball present s'estructura en tres parts ben diferenciades: en la primera part, el marc teòric, es defineixen els objectius que es pretenen assolir amb l'elaboració d'aquest treball de fi de carrera. Seguidament, es defineixen els dos conceptes bàsics del treball que són; l'adolescència en risc i l'animació sociocultural i el paper de l'animador/a. Posteriorment, es contextualitza en línees generals i de forma descriptiva alguns indicadors sobre el país, és a dir, es fa referència al marc conceptual; el conflicte històric que a patit Guatemala, es mostra com funciona el sistema educatiu i l'oferta de recursos educatius, per part del govern de Guatemala, de cara a la formació dels animadors

socioculturals. Tots aquests elements que configuren el context on s'emmarca la proposta són imprescindibles per a la comprensió i aprofundiment absolut en l'estat de la qüestió. La segona part, el marc pràctic, es contextualitza de manera més concreta l'entorn més proper dels joves, i també es contextualitza la problemàtica, és a dir, es fa referència al diagnòstic i anàlisi de necessitats. La tercera part del treball, tracta tot allò que gira entorn a la intervenció, així com la definició dels objectius concrets de la proposta, les activitats a realitzar, la metodologia, els recursos humans i materials i l'avaluació del projecte. Per acabar, s'exposen unes conclusions finals sobre l'elaboració d'aquest treball.

La intenció d'aquest projecte de fi de carrera és, doncs, elaborar una proposta de formació i orientació d'animació sociocultural, dirigida als joves de "La Cambalacha", tot proporcionant-los i facilitar-los una sèrie d'estratègies, eines i recursos, i oferir-los una orientació i assessorament tant individual com grupal, per tal d'afavorir la seva futura intervenció com animadors/es socioculturals.

1ª PART: EL MARC TEÒRIC

2. Objectius del treball

És important que diferenciem entre els objectius que pretenem aconseguir en l'elaboració d'aquest treball i els objectius concrets de la proposta de formació i d'Orientació d'animadors/es socioculturals. En aquest apartat doncs, exposarem molt generalment els objectius que volem aconseguir en la realització d'aquest treball, és a dir, allò que haurem hagut d'aconseguir en finalitzar l'elaboració del treball.

Objectiu general

- Elaborar una proposta de Formació i orientació com animadors/es socioculturals laboral als joves d'entre 14 i 18 anys de la Cambalacha, Guatemala.

Objectius específics

- Contextualitzar l'entorn dels joves en tots els aspectes
- Organitzar tot allò que calgui i tingui a veure amb la proposta d'intervenció

Objectius operatius

- Conèixer l'entorn a trets generals, el qual es descriu al llarg del marc teòric i també l'entorn més proper d'aquests joves, és a dir l'entorn comunitari i l'escola on es formaran aquests nois/es, el qual es descriu dins l'apartat del marc pràctic, concretament en els punts 7.1. i 7.2.
- Detallar el perfil sociofamiliar, personal i escolar dels joves, definit en l'apartat 7.3.
- Fer una exhaustiva anàlisi de necessitats que trobarem en el punt 8.
- Mostrar l'oferta de recursos formatius relacionats amb l'ASC a Guatemala, el qual es descriu en l'apartat 6.5 del marc teòric.
- Extreure les conclusions de les entrevistes.
- Establir els objectius de la proposta del curs de formació i orientació, així com les activitats, la temporalització, la metodologia, els recursos i l'avaluació d'aquesta, que completen el tercer punt del treball, el de la intervenció.

3. Marc conceptual

3.1. Adolescència en risc social

Quan des de la psicologia evolutiva es parla de l'adolescència s'entén com l'etapa de la vida que hi ha entre la infantesa i l'adultesa. És aquell període de transició que comprèn dels 12 als 18 anys, en què es deixa de ser un nen però encara no s'és un adult.

"Imagina en el circo un trapezista que se mece en un columpio a gran altura y en determinado momento se suelta de éste y viaja por el aire en búsqueda del otro columpio. Ese momento, tan dramático y arriesgado, es la adolescencia. El primer columpio es la niñez y el segundo la edad adulta" (Mier, Pablo y Sierra, Terán. 2007:20).

L'adolescent, experimenta no només un canvi i creixement físic (pubertat), sinó també canvis a nivell de desenvolupament emocional, psicològic i social (adolescència). Pubertat i adolescència són dos termes estretament lligats que poden fàcilment confondre's. La pubertat suposa el principi de l'adolescència i el principi del camí de la infantesa a la vida adulta. És una etapa definida com el inici de la maduresa dels òrgans sexuals, quan el cos es transforma en cos adult. Els principals canvis físics són; augment ràpid de la talla i el pes, maduració dels òrgans genitals i capacitat de reproducció. Als nois, a més, els canvia la veu i es produeix un augment del pel al pubis, axil·les, cara i cos en general. A les noies el començament de la menstruació i ovulació. Tots dos a nivell intel·lectual desenvolupen un pensament més analític (més abstracte), i es descobreix el sexe. Així, un cop definit el concepte de pubertat, el que podem entendre com l'adolescència és que sobrepassa els canvis físics, és a dir, és la resposta psíquica i social originada pels canvis fisiològics, però també influenciada i afectada per comportaments psicosocials, que estan condicionats per una "cascada" d'hormones que es desenvolupen en un moment determinat, es per això que aquesta etapa representa una època de transicions en la conducta emocional, intel·lectual, sexual i social dels essers humans. A més a més, dels importants canvis emocionals, també implica un gran pas cap a la independència.

Segons Silvia Castillo i Manuela Sánchez (2007:13) resumeixen en la seva obra, quatre punts d'alguns dels canvis més característics en l'adolescència.

***Recerca d'identitat:** En l'adolescència es dona sentit a la pròpia història personal i es cerca el coneixement del " sí mateix". Sovint, en aquesta etapa, aquesta afirmació comporta postures de rebel·lia i oposició, sent molt crítics amb els convencionalismes de les persones adultes. L'adolescent construeix la seva identitat cercant un estil de vida en el qual autoafirmar-se. Es pot, doncs, parlar de "cultura adolescent", en la que els iguals i els mitjans de comunicació representaran una font d'estímul de què abastir-se.*

Tal i com va dictaminar *Eriksson* al 1950, en les seves etapes de desenvolupament psicosocial, durant l'adolescència, el noi o la noia ha de saber superar un gran repte; "la crisi d'identitat". S'ha de deixar enrere la infantesa per a construir un nou Jo, que constituirà la nova persona que serà en un futur. Es tracta d'una etapa en la que es necessita un model de referència. Per aquest motiu, l'adolescent idealitza models i estereotips a seguir, com ara cantants.

***El culte al cos:** Es converteix en una expressió més de la seva identitat. El cos està molt influït per les seves experiències socials i per les normes i valors dels grups als que es pertany o es vol pertànyer: publicitat, consum, moda, marques, etc.*

***Les relacions amb la família:** Els adolescents no es senten compresos pràcticament en cap de les seves àrees d'interès i els retrets cap als pares vénen determinats per diversos motius, com la forma de vestir i pensar, les normes, els horaris, etc. Així, les companyies i el grup d'iguals seran el seu referent en la recerca de la seva identitat i autoestima. També, malgrat que els pares avui en dia tenen molta informació sobre aquesta etapa, els costa acceptar alguns canvis bruscos de caràcter (comportaments habituals i propis dels adolescents com ara la inestabilitat, l'agressivitat o la ràpida tendència a la irritabilitat) dels seus fills i filles i cerquen causes de vegades alienes al problema central que és més senzill: l'etapa de l'adolescència. No obstant, en altres ocasions, el canvi pot ser realment preocupant, ja que els adolescents tendeixen a realitzar conductes perilloses per tal de sentir-se acceptats en el grup d'iguals. El dubte entre que és "normal" i el que és "perillós" en la conducta dels seus fills és el que els mantindrà en alerta durant aquesta etapa.*

***Les relacions entre iguals:** Varia molt respecte a la que es mantenia amb els companys i companyes de quan eren infants, ja que la influència del grup és molt més gran. Les interaccions socials s'amplien, sobrevaloren l'amistat cercant "l'ideal", i es debilita la referència de la família, ja que l'amistat en l'adolescència és un substitutiu de les relacions paternofilials.*

Les companyies ajudaran a conformar la seva pròpia identitat i el seu autoconcepte. El grup passa a ser una institució socialitzadora on es comparteixen sentiments, dubtes, temors i projectes.

***L'acceptació en el grup:** És un factor crucial per al desenvolupament de l'autoestima i la confiança en un mateix. La influència que exerceix la colla a tots els nivells: gustos, manera de vestir, estils, etc., és considerable. Aquesta influència és més forta al principi de l'adolescència, però conforme la persona arriba al final d'aquesta etapa, va adquirint*

major raonament i habilitats que aniran debilitant la influència que el grup a exercit fins aleshores.

Així com hem definit el concepte de *adolescència*, cal definir també el terme *risc*, ja que també hi pren joc, perquè el col·lectiu determinat amb el que es desenvolupa la proposta de formació, és amb adolescents en situació de risc. D'acord amb la llei dels drets i les oportunitats de la infància i adolescència aprovada pel Parlament el 12 de Maig del 2010, extret de la plana web de la Generalitat de Catalunya (2012) ens defineix el terme situació de risc amb el següent contingut:

"És situació de risc tota aquella en la qual el desenvolupament i el benestar de la persona infant o adolescent es veu limitat o perjudicat per qualsevol circumstància personal, social o familiar, sempre que per la seva protecció efectiva no sigui necessària la separació del seu nucli familiar".

Per altra banda, d'acord amb l'Enciclopèdia Catalana (2011) definirem una situació de *risc* com una *"contingència desfavorable a la qual està exposat algú o alguna cosa, perill incert"*.

Complementant els termes "*adolescència*" i "*risc*", segons la plana web del col·legi d'infermers i infermeres de Barcelona (2008) s'identifiquen els factors i les conductes de risc en adolescents. Aquests factors poden ser extrínsecs, com l'escola, la família o l'entorn sociocultural, o ser intrínsecs, és a dir, propis de la persona.

Factors extrínsecs

De l'entorn familiar:

- *Factors que provenen de les condicions de salut d'un o més membres de la família, malalties mentals o problemes d'abús o dependència de drogues dels progenitors*
- *Factors relacionats amb la convivència, com ara: falta de vinculació emocional, manca d'afecte i masses crítiques cap a l'adolescent que fan que aquest es senti rebutjat.*
- *Absència de normes i límits o el contrari, normes i límits excessius.*
- *Conflictes familiars que creïn un ambient poc favorable, discussions, entorn en tensió, etc*

De l'entorn escolar

- *Factors de fracàs escolar, poca vinculació amb l'escola, fet que pot arribar a l'absentisme.*
- *Factor bullying⁴; perjudica l'autoestima i la personalitat de l'adolescent*

⁴Dan Olweus, primer investigador del bullying, " Alumne que es agredit o es converteix en víctima, quan esta exposat de forma repetida i durant un temps, a accions negatives que porta a cap un o diversos alumnes"

De l'entorn social i comunitari

- *Canvis constants de mobilitat en el nucli familiar o entorn.*
- *Pressió de grup i conductes de grup amb rebuig a activitats d'integració social.*
- *Facilitat d'adquirir drogues.*
- *Entorns de privació econòmica i atur.*
- *Entorns desestructurats on hi hagi elevats conflictes socials i on el model allunyat de la norma sigui el valorat.*

Factors intrínsecs

- *Dificultats en les habilitats relacionals i d'autoestima que poden fer que l'adolescent sigui més feble a la pressió de grup davant conductes que no contempen la norma o en l'ús de substàncies tòxiques.*
- *Absència d'adults referents que siguin el seu model i relacions negatives amb aquests.*
- *Actituds favorables al consum de drogues.*
- *Baixa estabilitat emocional, que pot ser expressada amb conductes violentes o agressives sense tenir en compte les conseqüències, es a dir, impulsivitat i disfuncional.*
- *Manca d'un projecte de vida i d'objectius a curt i llarg termini que donin sentit a la seva vida diària.*

Existeixen també altres handicaps relacionats amb la mateixa persona com són:

- *Patir o haver patit maltractaments d'abús i/o abusos sexuals.*
- *Discapacitats físiques, psíquiques o sensorials, les quals necessiten recursos personals i de l'entorn per afrontar amb èxit aquesta situació.*
- *Dificultats en l'adquisició de l'aprenentatge que no hagin estat tractades per tal d'evitar la sensació de fracàs.*

Com podem veure, aquests factors de risc ens descriuen una àmplia diversitat de característiques les quals es poden trobar en els adolescents i que es poden indicar com un primer indicatiu de *risc social* pel menor.

El primer tipus de factors, els extrínsecs, els podem relacionar directament amb aquest grup de joves de la Cambalacha en concret, ja que com veurem en capítols posteriors del treball, *Guatemala: país i població* bé en el capítol d'*Educació a Guatemala*, ens ajudaran a entendre a trets generals el context en el que es troben. Aquests adolescents es troben en una situació de desavantatge social en el seu

País per formar part d'una minoria ètnica, com n'és la població indígena que, avui en dia, encara experimenta discriminació o un accés desigual a recursos com el treball, la vivenda, l'escolarització i altres prestacions les quals disminueixen clarament les oportunitats d'encarar un futur i desenvolupar una vida autònoma i plena. Per altra banda, dins de l'entorn social comunitari en el que viuen podem dir que els joves actualment es troben pressionats i en molts casos rebutjats per no seguir el model correcte, com es anar a l'església, l'ús del vestit tradicional i altres trets propis de la cultura indígena. Així com també es senten rebutjats i criticats pel fet de formar-se en la Cambalacha, ja que es tracta d'una formació alternativa al sistema educatiu tradicional.

Pel que fa a l'àmbit familiar, aquests joves provenen de nuclis familiars amb escassetat de recursos bàsics i necessaris per a créixer i desenvolupar-se d'una manera sana i integral. La majoria de les llars d'aquests joves pateixen pobresa econòmica, manca de condicions higièniques bàsiques, manca d'aigua potable i llum elèctrica, alcoholisme i en algun cas concret maltractaments. També, cal destacar, que molts d'ells/es, a més d'anar a l'escola i a la Cambalacha, han d'anar ajudar als pares en la seva tasca laboral, en el cas dels nois o bé tenir cura dels germans petits i ocupar-se de les tasques de la llar, en el cas de les noies. Les famílies indígenes és caracteritzen per ser famílies molt nombroses, aquest fet provoca en la majoria dels casos els pares no puguin atendre als seus fills, primerament perquè han de treballar i aquests queden desatesos sense cap referent adult al llarg de quasi tot el dia i també, perquè hi ha molts membres familiars i molt pocs recursos econòmics.

Fent referència a el segon tipus de factors, els intrínsecs, podem dir que depèn de cada jove, ja que s'ha de tenir en compte el perfil personal concret de cada un/a d'ells, perquè les problemàtiques de cada jove són variades; per exemple, tan sols una de les joves ens va explicar obertament que ella era víctima de maltractaments per part de la seva parella, amb la qual té dues filles. Amb tots els recursos limitats dels joves que hem esmentat anteriorment, juntament amb la dificultat per a l'accés a un lloc de treball estable i satisfactori o bé la continuïtat dels seus estudis, s'uneixen problemes socials heretats, generalment provocats per una infància plena de carències, viscuda en contextos sociofamiliars poc estimulants. En els casos més greus, situacions de maltractament i negligències, la conseqüència de tot això, podem dir que han configurat una etapa juvenil escassa de recursos personals, afectius i relacionals.

Per a ésser més concrets però, cal que ens fixem en els següents indicadors que ens defineixen clarament quan un infant es troba en situació de *risc*. Aquesta enumeració ja no ens parla tant de els diferents factors que influeixen en l'adolescent i del seu entorn que poden provocar una situació de *risc*, sinó de les accions concretes dels membres familiars vers els menors que ens indicaran específicament que els infants viuen en una situació de *risc social*, és a dir, de perill.

L'article 9 del Decret 2/1997 del 7 de gener, modificat per darrera vegada l'any 2001, extret de la plana web de la Generalitat de Catalunya (2012), pel qual s'apravà el Reglament de protecció dels menors desemparats i de l'adopció, ens diu:

Es considerarà que hi ha factors d'alt risc social quan en relació al menor concorrin indicis dels supòsits següents, per part dels seus pares, tutors o guardadors:

- a. Que el menor sigui abandonat per part de les persones a les quals per llei correspon exercir les funcions de guarda.*
- b. Que s'hagin produït negligència en el compliment de les obligacions alimentàries, d'higiene, salut o educatives del menor.*
- c. Que els pares, tutors o guardadors o les persones que convisquin o estiguin relacionades directament amb el menor pateixin una malaltia mental que repercuteixi negativament sobre ell.*
- d. Que els pares, tutors o guardadors o les persones que convisquin o estiguin relacionades directament amb el menor siguin drogodependents i repercuteixi negativament sobre ell.*
- e. Que s'hagi subministrat al menor substàncies psicotròpiques sense causa mèdica justificada o de qualsevol altra substància tòxica.*
- f. Que s'hagi infligit al menor maltractaments físics o psíquics, abusos sexuals, explotació o altres de naturalesa anàloga.*
- g. Que no hi hagin vincles afectius o aquests tinguin moltes mancances, per incompliment dels deures de protecció establerts per la llei per a la guarda dels menors per part dels pares, tutors o guardadors.*
- h. Que s'indueixi el menor a la mendicitat, a la delinqüència o la prostitució.*
- i. Que es doni qualsevol desatenció o imprudència que atempti contra la integritat física i psíquica del menor.*
- j. Que es doni una desescolarització reiterada o continuada.*
- k. Quan s'apreciïn objectivament altres factors que impossibilitin el desenvolupament integral del menor.*

Com veurem més endavant, en l'apartat 7.3 del marc pràctic, en el perfil sociofamiliar, personal i escolar de cada un dels joves amb els quals treballarem, d'una manera o altra, hi podrem identificar alguns d'aquests factors o indicadors esmentats. La majoria dels joves amb els que treballarem han patit negligència, a les seves llars, pel que fa a l'alimentació, higiene, salut o educació. No obstant, segons el meu parer crec que s'ha de tenir en compte que aquest abandonament o negligència ha d'estar d'acord amb els nivells d'un país. Una bona part dels abandonaments o negligències no

seran pas el mateix en una societat amb un atur per sota del 8% ò en una societat amb un atur del 15% ò superior al 30%. Òbviament en una societat pobre com és en la que viuen aquests joves, tots els membres de la unitat familiar han de treballar, per tal de sobreviure (no pas per comprar-se un BMW) i en aquests casos seria difícil entendre l'abandonament tal i com l'entendem al nostre país. Amb això vull dir que la actitud negligent dels progenitors vers aquests adolescents implica un cert grau de desatenció causat bàsicament per les dificultats econòmiques que pateixen les famílies.

En conclusió, i tenint en compte tot allò dit anteriorment, podem dir que el concepte *adolescència en risc social* té una definició ambigua per dos motius. Primerament, perquè de fet, *adolescència en risc social* no és pròpiament un concepte (tot i que utilitzem aquesta designació per a facilitar-ne la lectura), sinó que és una construcció gramatical en la qual hem de desgranar, per una banda, el terme *adolescència*, i per l'altra, *risc social*. En segon lloc, no té una definició clara i concisa, perquè es determina dita situació (adolescents en risc) segons una sèrie d'indicadors establerts que ens marquen si el menor està en perill o no. La construcció gramatical *adolescència en risc social* doncs, no ens permet definir-la explicant "què és" sinó "com es detecta".

3.2 L'Animació sociocultural i la figura de l'animador sociocultural.

En aquest apartat procuraré aclarir un dels conceptes claus del meu treball de pràcticum, com; què és l'Animació sociocultural (ASC), quins són els seus camps d'actuació, les dimensions existents, sobretot farem referència a la dimensió socioeducativa i la relació de l'ASC i l'educació en el lleure. Finalment ens parlarà de la importància del paper de l'animador.

El concepte d'ASC no és un concepte fàcil de definir ni de limitar, ja que hi ha moltes maneres d'interpretar l'ASC,

"si analitzem algunes de les definicions d'ASC més comunes comprovem que aviat coexisteixen diferents percepcions a l'hora d'explicar aquest concepte: una pràctica, una metodologia, un conjunt de tècniques, una tecnologia, un fenomen social, un àmbit d'intervenció, etc" (Soler 2011:21)

També perquè actualment hi ha molts termes propers que s'utilitzen en lloc de l'animació sociocultural o bé s'han emprat termes complementaris, com: intervenció, acció, dinamització, promoció, desenvolupament, etc.

A tot això cal afegir-hi que en altres països el terme d'ASC pot correspondre a altres termes, com: *educación popular, acción comunitaria, recreología, community desenvolupamen, etc.*

Ens trobem doncs, davant d'un concepte bastant complex a l'hora de definir-lo. Com diuen diferents autors, com l'autora Mary Salas.

"la animación sociocultural es un fenomeno social que engloba un amplio abanico de actividades, muy diversas entre sí y difícilmente clasificables. Si en algo se ponen

de acuerdo los autores que escriben sobre el tema...es en definirlo como un concepto sumamente vago e impreciso".

O bé com diuen E. Grosjean i H. Ingberg

"al igual que el conceptomismo de cultura, el de animación sociocultural puede ser objeto de debates de duración indefinida".

Per entendre el concepte d'ASC primer desglossarem el terme per tal d'entendre i aclarir el significat de les paraules "animació" i "sociocultural".

Etimològicament hi ha dues concepcions vers la paraula "animació" que deriven de dues paraules llatines: *anima* i *animus*.

a. *Ànima: s'entén l'animació com a sinònim de "donar vida" fent referència a donar vitalitat o vida aquell que la perd o n'està mancat. Aquest "donar vida" és realitza en una relació vertical (de dalt cap a baix) o bé d'una intervenció externa (des de fora cap a dins), mostrant una clara intencionalitat i consciència, fruit d'una directivitat durant el procés a l'hora d'intervenir, a l'hora d'actuar. Aquest concepte d'animació s'identifica amb el concepte d'actuar sobre, és a dir, l'animador actua sobre el grup o la comunitat.*

b. *Animus: aquest concepte s'identifica amb el concepte de "posar en relació" fent referència a mobilitzar, relacionar, intercanviar, etc. Aquest concepte sorgeix de l'acció que és genera des del propi grup, per tant, podem dir que la relació que existeix en el grup o comunitat és a nivell horitzontal i l'intervenció és interna. Per tant, a diferència del concepte anterior no es tant dirigida ni formalitzada.*

Com hem vist en les definicions d'animació anteriors, l'animació és una manera de fer, una manera d'intervenir ja sigui més o menys dirigida, però existeix una intencionalitat i una consciència. Per tant, aquest terme "d'animació" no tindria cap sentit per sí sol, sense un complement que l'acompanyi i ens determini de qui o de que és parla.

No obstant, al marge d'aquesta animació conscient i intencionada cal aclarir que existeix i sempre ha existit una animació natural i espontània pròpia en els essers humans i les seves comunitats. Aquesta animació seria la situació desitjable en qualsevol comunitat o grup, ja que es trobaria en un estat de salut comunitària òptim, però, aleshores, això voldria dir que no hauríem d'intervenir, o bé, que l'intervenció és donaria en el moment que aquesta salut òptima disminuís o fos deficitària, per tant és aquí quan l'animació s'entendria com a més formalitzada i intencionada per tal de donar vida i mobilitzar aquest grup o comunitat.

"Reconeixem que hi ha, una animació natural i pròpia en les comunitats i grups de humans, però nosaltres quan parlem de l'animació no farem referència aquesta, sinó

que ens referirem a l'animació que és fruit d'un treball professional, intencional i que vol restablir, millorar o desenvolupar les relacions humanes i la pròpia estructura social" (Soler 2011:16).

Pel que fa el terme "sociocultura" la doctora en pedagogia Anna Planas (2011:19) el defineix com aquell sector o àmbit a partir del qual es treballa de forma explícita la dimensió social de la cultura, per a fomentar la participació comunitària en un projecte col·lectiu de millora i/o transformació tant individual com comunitària.

Per altra banda, Planas també destaca els objectius prioritaris de la "sociocultura":

- *Assegurar la possibilitat de participació de tots i cadascun dels membres de la comunitat en les dinàmiques territorials.*
- *Facilitar instruments per a la promoció i la difusió de la cultura de les diferents comunitats, grups i persones. Implica per tant, plantejar, des de programes educatius i formatius, fins a espais de difusió de cultura.*
- *Potenciar la innovació i la creativitat col·lectiva. La interrelació de persones, grups i comunitats, tant de dins com de fora del territori i la formació, també serien pilars per al desenvolupament d'aquest objectiu.*
- *Fomentar el desenvolupament autònom que possibiliti la llibertat en els individus per tal de convertir-los en éssers actius i responsables. És a dir, apostar per una educació permanent que permeti als individus desenvolupar-se al llarg de tota la vida.*

Com he remarcat anteriorment l'ASC no és un concepte fàcil de definir, inclús m'atreveria a dir que és un concepte una mica ambigu. No obstant, després cercar i analitzar moltes definicions sobre el concepte de l'animació sociocultural, he trobat que s'han definit de moltes maneres al llarg de la història. Cada autor, en funció de les variables com; la seva opció ideològica, l'àmbit acadèmic o professional del qual prové i la pròpia pertinença a grups o associacions determinades, entre d'altres, delimiten el concepte d'animació sociocultural des de la seva òptica particular.

És per això, que molts autors⁵ ho defineixen fent referència a la emergència de l'animació, altres emfatitzen les implicacions sociopolítiques, molts altres realitzen definicions que fan especial referència als aspectes metodològics, altres donen importància a la participació per sobre de tot, etc.

D'entre totes les definicions, he optat per la d'en Pere Soler, doctor en Pedagogia i professor titular d'universitat en el departament de Pedagogia de la Universitat de Girona (2011:21), ens defineixel

⁵Veure annex 4; definicions de l'ASC segons diversos autors.

concepte d'una manera clara i senzilla, fent posteriorment un breu però detallat anàlisi de la mateixa, que encara la fa més entenedora.

Entenem, doncs, l'ASC com una metodologia d'acció i intervenció socioeducativa que a partir del protagonisme i la participació de la comunitat busca el seu desenvolupament comunitari i cultural.

- *L'ASC és una metodologia, una manera d'actuar. S'entén la metodologia com un conjunt ordenat de processos, estratègies i tècniques convenientment fonamentades i relacionades. Això implica l'existència d'un procés conscient, intencional, sistemàtic, estructurat i dissenyat. D'aquest concepte se'n deriva l'existència de programes i projectes. Queda clar, per tant, que l'ASC no és espontaneïtat o improvisació. Malgrat que pot tenir-hi cabuda al llarg de l'execució d'un programa d'ASC.*

- *Parteix de mètodes participatius i d'empoderament, L'entenem com una acció volguda, fruit també de la voluntat dels que prenen part del procés[...]L'ASC només podrà ser una metodologia d'acció i intervenció socioeducativa útil per al treball comunitari si es dirigeix decididament cap a l'empoderament de les persones i comunitats. El protagonisme ha d'estar en mans de les persones, grups i comunitats que prenen part en el mateix programa d'ASC i aquest lideratge implica transferir-los els coneixements i les habilitats perquè ells mateixos puguin acabar funcionant autònomament.*

- *El tret característic de l'ASC és la manera com s'utilitzen els recursos d'animació. El més característic de l'ASC no són les tècniques, ni les dinàmiques, ni les activitats que porta a terme i aplica. L'específic de l'ASC és la manera com s'apliquen tots aquets recursos i la finalitat amb què han estat escollits i posats en pràctica.*

- *L'ASC no té un cos de coneixements propi. L'ASC no és una ciència perquè no té un cos de coneixements propi, sinó que manleva de diverses disciplines i sabers (pedagogia, psicologia, antropologia, sociologia, etc) els coneixements que relaciona i aplica amb el mètode i la finalitat que li són propis.*

- *L'ASC és una tecnologia social, entesa com l'aplicació del coneixement i del mètode científic amb finalitats pràctiques[...] La naturalesa del coneixement que genera l'ASC, en tant que tecnologia social, aspira a ser prescriptiu en la mesura que vol ser pauta o guió per definir el que s'ha de fer, com s'ha de fer i quan s'ha de fer.*

- *L'ASC és també una pràctica social. El caràcter participatiu que defineix la mateixa ASC determina que no es pugui considerar únicament com una tecnologia social, [...]S'imposa, doncs, una metodologia, una pauta que cedeixi protagonisme a les persones que hi prenen part i que les converteixi en autèntics actors del procés de desenvolupament comunitari i cultural que s'ha d'esdevenir. Entès així, l'ASC esdevé també una pràctica social.*

Un cop exposada l'amplitud del concepte, exposaré els diversos camps d'intervenció de l'ASC, és a dir, desde on i a qui van destinades les tasques i les funcions de l'animador, segons la classificació que realitza Ezequiel Ander-Egg (2004:67-71).

a. Segons els sectors de la població a qui es dirigeix.

Normalment, un programa o projecte d'ASC està obert a tothom, però en funció a les ofertes i activitats més concretes es dirigeixen a un públic determinat.

- *El més comú es realitzar projectes o programes tenint en compte les diferents edats (infants, adolescents, joves, adults i persones de la tercera edat). Remarcant que per treballar amb qualsevol d'aquests col·lectius es requereixen unes certes habilitats i capacitats específiques.*
- *Programes o projectes destinats en funció del gènere, per exemple, projectes destinats a dones maltractades o bé destinats a la prevenció de la violència de gènere, etc.*
- *Grups o col·lectius més específics i delimitats, com: emigrants, malalts, interns d'un centre penitenciari, persones que es troben de vacances, etc.*
- *En funció del seu àmbit professional, per exemple: obrers, mestres, educadors, empleats d'una gran empresa, etc.*

b. Segons el tipus d'activitats que es realitzen.

En aquest punt cal destacar el gran ventall d'activitats que s'apliquen en el món de l'animació sociocultural. " Bajo la denominación de animación sociocultural se realiza una gran variedad de actividades, que pueden clasificarse en cinco grandes categorías, cada una de las cuales comprende, a su vez, una amplísima diversidad de acciones socio-educativas-culturales," Ezequiel Ander-Egg (2004:336).

Aquesta sub classificació té en compte la naturalesa i els continguts de les activitats que es realitzen, posaré alguns exemples per a concretar i comprendre millor de quines activitats es tracten:

- *Activitats de formació: són aquelles que afavoreixen l'adquisició de coneixements i fonamenten el desenvolupament de l'esperit crític. Per exemple: tallers, cursos, seminaris, debats, taules rodones, conferències, escola d'adults, etc.*

- *Activitats de difusió: activitats que afavoreixen l'accés de determinats bens culturals. Per exemple; monuments històrics, museus, galeries d'art, biblioteques, fonoteques, videoteques, etc.*
- *Activitats artístiques: són aquelles activitats que afavoreixen l'expressió i que constitueixen una iniciació o desenvolupament en els llenguatges creatius i en la capacitat d'innovar i cercar noves i diverses maneres d'expressar-se. Dins de les activitats artístiques en podem trobar de molts tipus: artesanes, d'art visual, arts escèniques, dansa, música i cant, llenguatge i literatura, art realitzat mitjançant les noves tecnologies, etc.*
- *Activitats lúdiques: totes aquelles activitats físiques i esportives, moltes realitzades a l'aire lliure, que afavoreixen principalment al desenvolupament dels valors. Per exemple; Yoga, jocs, excursions, colònies i acampades, esports, protecció al medi ambient, etc.*
- *Activitats socials: activitats que afavoreixen al teixit associatiu, l'atenció a les necessitats grupals i a la solució de problemes col·lectius. Per exemple; festes i concerts de barri, organització i realització de reunions i trobades de diferents col·lectius, accions de moviments socials que consoliden el desenvolupament d'organitzacions, com; associacions de veïns, ecologistes, pacifistes, indignats, etc*

c. **Àmbits de l'animació sociocultural.**

En aquest punt s'han de diferenciar dos àmbits; l'àmbit d'actuació (que expressa el context on es realitza) i l'àmbit geogràfic (que expressa el territori on es desenvolupa).

- *Segons el context o àmbit d'acció:*
 - *Context institucional. Ex en un aula de cultura, club del jubilat com l'INSERSO, entitat de joves, etc.*
 - *Context tècnic. Per exemple; animació teatral, esportiva, musical, etc.*
 - *Context social. Per exemple; animació per a joves, emigrants, etc.*
 - *Context espacial. Per exemple; al carrer, barri, municipi, ciutat, etc*
 - *Context polític: l'ús de l'animació sociocultural per dur a terme uns determinats objectius. Per exemple; reivindicacions, accions, etc.*
- *Segons l'àmbit geogràfic:*
 - *Àmbit rural.*
 - *Àmbit suburbà.*
 - *Àmbit urbà.*

d. Diferents tipus d'institucions que promouen programes i activitats d'animació sociocultural.

- *Activitats d'animació sociocultural realitzades des d'organismes governamentals:*
 - *Nacional (Ministeris, secretaries de l'Estat, direccions generals,etc).*
 - *Regional (governs autonòmics o provincials).*
 - *Local (ajuntaments).*
- *Activitats realitzades des d'organitzacions no governamentals (ateneus, associacions culturals, sindicats,etc).*
- *Animació realitzada a partir de grups informals i espontanis (associació de pares i mares, grups de jubilats, grups de voluntaris,etc).*
- *Activitats promogudes i realitzades per institucions o associacions culturals (biblioteques, museus, cases de cultura,etc).*
- *Activitats promogudes i realitzades per institucions o associacions polivalents (centres socials, espai joves,etc).*
- *Activitats promogudes i realitzades per institucions o associacions no culturals (centres comercials, hospitals, hotels,etc).*

Com hem vist en els punt anterior, l'ASC pot aplicar-se en diferents àmbits, grups, entitats, situacions, contextos, destinataris, etc. Les classificacions realitzades per autors, són innumerables, no obstant, el que fan es presentar els diferents àmbits o sectors d'animació sovint presentades també com a modalitats o tipus d'animació.

Una altre classificació segons les autores Silvia Castillo i Manuela Sánchez (2007:37) en funció dels objectius a treballar ,reconeix tres àmbits prioritaris d'actuació de l'Animació sociocultural: el cultural, el social i l'educatiu. No obstant això, és important assenyalar que els objectius de cadascun d'ells no són excloents, sinó que en molts casos són complementaris i necessaris uns dels altres.

L'àmbit cultural

Emfatitza en les intervencions d'animació que es dirigeixen al desenvolupament de la cultura, a la igualtat d'oportunitats davant d' ella: a facilitar l'expressió i creació artística, i a respectar la diversitat cultural.

Els seus projectes utilitzen una metodologia centrada en l'activitat o producte de la intervenció. És un tipus d'intervenció que normalment s'ubica en museus, biblioteques, centres i fundacions culturals, tallers artístics,etc.

L'àmbit social

Prioritza la intervenció en aspectes com el desenvolupament social i comunitari, la igualtat social, una vida de qualitat per a tota la ciutadania, la conscienciació i la transformació social, etc.

Té com a eix vertebrador dels projectes o programes al grup o comunitat. S'orienta vers dos vessants:

- ***El desenvolupament comunitari**, des del qual s'intenta desenvolupar les relacions humanes, afavorint la participació i l'associacionisme.*
- ***L'assistència social**, en aquest cas l'objectiu és pal·liar els problemes o conflictes d'un determinat col·lectiu, intentant que aquest sigui capaç de reconèixer els seus problemes i de trobar solucions d'una manera autònoma i autogestionada. El marc d'actuació de l'animació social abasta: les associacions, els moviments ciutadans, els centres cívics, etc.*

L'àmbit educatiu

Engloba aquelles intervencions que fan insistència en la formació integral de la persona: potenciar la seva autonomia, afavorir la formació d'un esperit crític, desenvolupar la seva capacitat per expressar-se i participar en la vida social; a la fi, aquelles que intenten dinamitzar els recursos personals de cada individu. Els espais propis d'aquest tipus d'animació són les escoles d'adults, les universitats populars, els centres d'ensenyament, els centres de formació ocupacional, els equipaments d'oci, etc.

Com podem veure, L'ASC està present en més o menys intensitat, en molts serveis i programes del sector (o àmbit) social, cultural i educatiu. A continuació mostrarem un quadre esquemàtic sobre els programes i serveis on és més habitual trobar l'ASC i que s'han anat identificant en molts casos com característics d'un àmbit concret.

Objectiu prioritari	Tipologia de programes i serveis	Serveis i programes específics
Desenvolupament social	Programes i serveis que valoren especialment el treball social, el grup i les seves relacions.	Centres cívics Ateneus populars Casals de joves Casals de gent gran Associacionisme Programes de voluntariat Programes de desenvolupament comunitari Programes de mediació comunitària Projectes educatius de ciutat Programes de participació ciutadana Plans integrals de joventut Programes de cooperació per al desenvolupament Àrees i depart. de serveis social, educació i joventut, etc
Desenvolupament cultural	Programes i serveis que valoren especialment els béns, els productes i els continguts culturals dels grups i les comunitats.	Museus Teatres Biblioteques Centres culturals Centres i servei d'art Programes de desenvolupament cultural Actes culturals (fires, exposicions, espectacles, etc). Àrees i departaments de cultura. Etc.
Desenvolupament socioeducatiu	Programes i serveis d'educació en el lleure	Ludoteques Cases de colònies Albergs i residències d'estudiants Informació i dinamització juvenil Serveis de menjadors escolars Serveis d'acollida matinals i transport escolar Programes d'extraescolars Centres d'esplai i casals Escoles de formació d'educadors en el lleure Serveis d'oci per a discapacitats Centres oberts Etc.
	L'ASC en altres serveis i programes socioeducatius	Serveis socials d'atenció Primària (Medi obert) Centres penitenciaris Centres educatius de justícia juvenil Escoles taller Escoles de Formació de Persones Adultes Programes de transició al treball Comunitats terapèutiques Clubs socioterapèutics i centres de dia Centres residencials d'acció educativa Serveis de teràpia ocupacional Centres de dia i residencials d'atenció a discapacitats Programes d'acollida i formació de persones estrangeres Centres sociosanitaris per a gent gran, etc

*Imatge n°1. Quadre de l'aproximació als serveis i programes d'ASC. Extret de l'obra d'en Pere Soler (2011):
L'Animació sociocultural: Una estratègia pel desenvolupament i l'empoderament de comunitats.*

Per tant, l'animació sociocultural és una professió que es pot desenvolupar en diferents àmbits, amb diferents col·lectius i amb diferents objectius a assolir.

A continuació i per finalitzar aquest apartat posarem l'accent en definir la figura de l'animador sociocultural. L'animació sociocultural és una professió; és una formació reglada la qual és relativament recent, de principis dels anys noranta. Això no vol dir que anteriorment no hi hagi hagut persones que, independentment de la seva formació, s'hagin dedicat a aquest camp. Algunes d'elles, porten molts anys treballant professionalment en aquesta especialitat, desenvolupant funcions molt diverses i molt útils en diferents àmbits d'actuació. Malgrat tot, cal dir que el fet de reglamentar la formació dels animadors és fer un pas endavant per aclarir i regular tanta varietat.

S'ha definit a l'animador de moltes maneres, utilitzant diferents criteris per classificar-lo. M.Viché classifica els animadors segons les funcions que compleixin i on les desenvolupin:

Segons el caràcter del treball:

- *Animador voluntari, el que col·labora gratuïtament en associacions i ONGs de diferents tipus.*
- *Animador professional, el que treballa remuneradament en institucions privades o públiques, associacions i empreses d'animació sociocultural.*

Segons el tipus de gestió realitzada:

- *Animador de grup, el dinamitzador de grups que utilitza les seves habilitats de relació i les tècniques de grup perquè aquest planifiqui i realitzi activitats de diferents tipus.*

Segons l'àmbit d'intervenció:

- *En l'àmbit educatiu, exerceix la seva activitat en els àmbits de la modalitat educativa, per exemple, activitats extraescolars, ludoteques, casals, campaments d'estiu, parcs infantils, etc.*
- *En l'àmbit cultural, exerceix la seva activitat en centres culturals, centres cívics, biblioteques, museus, en camps d'aprenentatge, als parcs naturals, en rutes turística-cultural, etc.*
- *En l'àmbit socioassistencial, la seva activitat es centra en l'àmbit social amb col·lectius que necessiten una atenció especial degut a la seva situació de risc, per exemple, persones grans, immigrants, etc., pel que exerceixen la seva actuació en residències i llars d'ancians, en centres d'acollida, etc.*
- *En l'àmbit socioeconòmic, treballa especialment amb col·lectius de persones en situació d'atur laboral.*

J.Trilla dona una definició general de l'animador sociocultural destacant tres característiques presents en la feina d'aquest professional. Així doncs, considera que l'animador és un *educador*, un *agent social* i un *relacionador*.

- Com **educador** treballa amb grups de diferents tipus per aconseguir canviar les seves actituds des de la passivitat a l'activitat i la participació.
- Com **agent social** tracta d'implicar als individus d'un grup en una acció conjunta, aconseguint cada vegada un major grau de compromís en els processos que desenvolupen.
- Com **arelacionador** ha de ser capaç d'establir comunicacions positives entre persones, grups, comunitats, i de tots ells amb les institucions socials i organismes de caràcter públic.

Finalment, es pot considerar la definició d'acord amb el perfil d'animador sociocultural definit en la plana web del departament d'ensenyament de la Generalitat de Catalunya com a formació reglada:

"L'animador és un tècnic superior, preparat per programar, gestionar, implementar i avaluar projectes de dinamització cultural, de desenvolupament comunitari i d'animació de l'oci i del temps lliure".

J.Trilla assenyala com a molt important que l'animador sociocultural adquireixi els següents coneixements i habilitats, per al bon exercici de la seva professió:

Coneixements:

- *Història i problemàtica de l'animació sociocultural.*
- *Sociologia, història i antropologia per entendre el dinamisme social i la seva evolució, i distingir les diferents cultures i respectar-les.*
- *Psicologia, per comprendre les relacions interpersonals i grupals; i pedagogia, per fonamentar en ella els mètodes propis de l'animació.*
- *Economia, per a conèixer les seves lleis i la seva influència en la vida social.*
- *Política social i cultural del país i el dret aplicat.*
- *Organització i gestió d'institucions socioculturals; i l'elaboració, implantació i avaluació de programes socioculturals.*

Habilitats:

- *Dirigir una reunió.*
- *Construir un grup.*
- *Relacionar a grups diversos de manera que superin diferències i col·laborin entre elles.*
- *Elaborar un projecte en totes les seves fases, implementar-lo i avaluar-lo.*
- *Redactar informes i memòries.*

***Experiència pràctica:** Es recomana adquirir experiència pràctica fora de la institució docent, col·laborant en projectes amb entitats i institucions a on es realitzin activitats socioculturals. Per altra banda, i en relació a la formació de l'animador esmentat per J. Trilles, cal destacar que com a professional orientat a la planificació i posada en pràctica de projectes d'animació es convenient que es mantingui una formació continuada que permeti a l'animador a adaptar-se a qualsevol de les societats on desenvolupi la seva tasca. Fent referència a les qualitats que ha de tenir un animador sociocultural, principalment ha de ser una persona sensible, amb capacitat per a ésser agent actiu en el desenvolupament i amb habilitats socials per facilitar la comunicació i el contacte entre les persones i grups, de manera que pugui aconseguir una intervenció social de qualitat. S'espera d'aquest professional que sigui una persona motivadora, que sàpiga captar la realitat on actua, per despertar respostes i acollir els suggeriments que puguin aparèixer en el grup. Ha de disposar d'iniciativa: que sigui desimbolta a l'hora de dirigir-se a la gent i a les institucions per fer front als problemes que sorgeixin i trobar solucions. Haurà de ser una persona sensata i tenir suficients maduresa psicològica per actuar i prendre decisions amb prudència i bon judici. Per últim, no oblidar el sentit comú; ha de ser realista i saber què és el que pot esperar i el que li pot demanar als altres per actuar correctament.*

4. El Marc Històric

Els conquistadors i els terratrèmols, els líders de les guerrilles i els escamots de la mort, han mantingut a la població de Guatemala durant molts segles immersos en una llarga lluita en la recerca de la pau i la igualtat.

Des de la seva independència d'Espanya l'any 1821, la història del país ha estat marcada per la lluita d'esquerres i de dretes. Ambdues han enfortit a la elit social i econòmica deixant de banda els interessos de les classes més desfavorides com els sectors indígenes.

4.1 Segle XIX

Durant els inicis de l'època republicana a Guatemala, els liberals, primers en advocar per la independència, es varen oposar als interessos dels grups més conservadors, entre els quals es trobaven els grans terratinents i l'església. Durant la breu existència de les Províncies Unides de Centreamèrica⁶, el president Francisco Morazán (1830-1839) va introduir reformes per posar punt i final a tres dels problemes constants: a l'aclaparador poder de l'església, la divisió de la societat entre la classe alta criolla i la baixa indígena i la impossibilitat de la regió a poder accedir als mercats mundials.

Però aquesta fou una política poc popular que junt amb els elevats impostos i una forta epidèmia de colera que va assetjar a la població van acabar provocant que el conservador Rafael Carrera trobés l'oportunitat perfecta per arribar al poder sense dificultats. Governà fins el 1865 i va deslegitimar molts dels assoliments del seu antecessor Morazán. Va permetre que els britànics prenguessin el control de Belice a canvi de que es construís una carretera entre la ciutat de Guatemala i la de Belice. Aquesta via mai es va dur a terme i la compensació econòmica que s'havia de rebre a canvi d'aquesta tampoc va arribar. A partir d'aquest fet, les tensions entre els dos països reapareixerien de forma freqüent, sobretot quan es feia referència als seus problemes interns.

Durant la dècada del 1870, els liberals varen retornar al poder amb Justo Rufino Barrios com a líder i president, un jove ric propietari d'una plantació de cafè. Durant els seus anys al poder, el país es va modernitzar a passos agegantats, es varen construir carreteres, escoles, xarxes ferroviàries i es va implantar un sistema bancari modern. Com era d'esperar, Barrios va fer tot el possible per incentivar al màxim la producció de cafè. Els camperols que vivien en les zones del cultiu del cafè varen ser forçats a marxar i a molts maies se'ls va obligar a treballar com a temporers. La majoria de les polítiques liberals reformistes varen beneficiar als propietaris de les plantacions i als comerciants de les ciutats i per altre banda varen perjudicar a les societats maies. Els governs següents varen mantindre la mateixa postura i també varen reprimir a la oposició.

⁶Províncies Unides de Centreamèrica; país independent des del juliol de 1823 fins el 1941, constituït com una federació dels estats de Guatemala, Hondures, El Salvador i Costa Rica. Al 1830 s'afegeix l'estat de Los Atos (situat entre la zona nord de Guatemala i el que seria l'actual estat mexicà de Chiapas).

4.2. Principis del segle XX

Des de l'any 1898 fins el 1920 va tenir lloc la dictadura protagonitzada per Manuel Estrada Cabrera. Es considerava a ell mateix com un dèspota il·lustrat i va pretendre fer del país una "Atenes tropical", m'entres saquejava les arques del tresor, ignorava els aspectes d'educació i gastava tots els diners en l'exèrcit.

Enderrocat Estrada Cabrera, es va entrar en un període de inestabilitat que va finalitzar el 1931 amb la elecció del general Jorge Ubico. El nou president va centrar tota la seva atenció en la honradesa del govern i en modernitzar i millorar les infraestructures del benestar social i sanitari del país.

A principis de 1940, va desnonar i desterrar a els propietaris de producció de cafè alemanys. Durant la Segona Guerra Mundial, adoptà una postura a favor dels aliats, encara que va demostrar, també una gran admiració per Franco, el dictador espanyol; el 1944, any de la revolució, el dictador va haver d'exiliar-se.

Després de les eleccions de 1945, el filòsof Juan Jose Arévalo arribat des de l'exili a Argentina, passaria a ser el nou president. Aquest, va ser el que va establir el sistema de la seguretat social, una oficina per els assumptes indígenes, un sistema modern de sanitat pública i les lleis laborals lliberals. Durant els sis anys de la seva presidència va sobreviure a 25 intents de cops d'estat per part de les forces militars conservadores. A Arévalo el va seguir el 1951 el coronel Jacobo Arbenz Guzmán, el qual va pretendre dissoldre els estats i fomentar el creixement de la productivitat en les petites granges. No obstant això, els EEUU recolzà els interessos de les grans empreses, com la United Fruit coneguda a Guatemala com "Chiquita Banana" que es dedicava a la explotació de l'agricultura de producció deixant de banda les condicions de vida dels explotats que treballaven en aquesta i que quan no aconseguia la influència que volia sobre les polítiques centreamericanes recorria a mitjans com la invasió que varen organitzar l'any 1954 des de Hondures liderada per dos oficials militars guatemalencs exiliats al·legant que el president de Guatemala duia a terme polítiques comunistes (i finançats directament per la CIA). Les reformes agràries mai es varen dur a terme perquè el president va haver de dimitir. La violència, la opressió, i la privatització del dret al vot, van encoratjar la formació de guerrilles, que varen provocar més desavinences i conflictes.

4.3 La guerra civil

Durant el 1960 i el 1970, les desigualtats econòmiques, els moviments migratoris cap a les ciutats i el moviment sindical creixent varen augmentar novament la opressió. Amnistia internacional calcula que varen morir entre cinquanta mil i setanta mil persones durant els enfrontaments polítics de la dècada dels 1970, a més en el terratrèmol de 1976 varen morir 22.000 persones i un milió varen perdre les seves llars. La major part de l'ajuda enviada mai va arribar.

Des de l'any 1978 fins el 1986 els tres governs que va tenir Guatemala van provocar el genocidi Maia que arribà al seu punt més àlgid l'any 1982 quan el president José Efraín Ríos Montt cristià evangèlic el qual actuava a favor de la contrarevolució, la estabilització i l'anticomunisme, inicià una política coneguda com a "*tierraquemada*", exterminant a la població Guatemalenca, més de quatre-cents pobles. Unes quinze mil persones, principalment homes maies, varen ser torturats i exterminats i uns 100.000 refugiats varen fugir a Mèxic altres milers d'homes i dones indígenes continuen encara avui desapareguts. Va dur a terme el Pla Nacional de Seguretat i Desenvolupament. Aquest estava format per diferents projectes, com: *Plan de Campaña Victoria 82* que tenia com a objectiu atacar a tota la població civil indígena independentment de si fos o no col·laborador, simpatitzant de la guerrilla o senzillament, indígena. A través de matar a tota una comunitat, destruir, cremar les cases, els animals, els utensilis de cuina i les persones de la comunitat, que podien estar en zona de conflicte (prop de la guerrilla).

També va establir el *Plan de campaña Firmeza en el 1983* on determinava que l'Exèrcit havia de donar suport a les seves operacions amb el màxim d'elements de les PAC's⁷ per poder arrasar amb tots els treballs col·lectius.

Com a resposta, quatre grups de guerrillers revolucionaris⁸ es varen unir, formant la URNG (Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalenca). Aquesta , i les que més endavant es van formar, van aparèixer com a resposta d'un sector de la població que es va trobar davant el tancament d'espais polítics, el racisme, la profundització d'una institucionalitat excloent i antidemocràtica, la injustícia, l'exclusió, la pobresa i la discriminació. Per tant, es va proclamar la necessitat d'obtenir el poder per a construir un nou ordre social, polític i econòmic dirigit a les capes socials més desfavorides: el poble.

L'aplicació de tots aquests plans va provocar que el període del general Ríos Montt (15 mesos), fos considerat el més violent i on es van produir més matances.

L'alt comandament i el consell de Comandants de l'Exèrcit van substituir al general Ríos Montt del seu càrrec pel que seria el nou cap d'Estat l'exministre de defensa, el General Óscar Humberto Mejía Víctores (1983-1986), però els abusos no varen parar. Es calcula que sota el seu mandat es varen dur a terme més de cent assassinats polítics i un gran nombre de segrestos. Els EEUU varen retirar la seva ajuda militar al govern, i en 1986 el civil Marco Vinicio Cerezo Arèvalo, cristià demòcrata, va ser escollit

⁷P.A.C (Patrulles d'Autodefensa Civil): persones de la comunitat, obligades o de manera voluntària. Grups paramilitars de naturalesa contra insurgent, La seva funció era un control militar sobre la població.

⁸Els grups guerrillers revolucionaris van ser E.G.P (Exèrcit Guerriller dels pobres), F.A.R (Forces Armades Revels), O.R.P.A (Organització del Poble en Armes) i P.G.T (Partit Guatemaltec del Treball).

president (1986-1990), no sense que els militars s'asseguessin el control del camp i la immunitat de ser jutjats

4.4 La dècada del 1990

Els primers anys de la dècada dels 90 es van caracteritzar per un ressorgiment dels moviments populars i l'augment de les reivindicacions i mobilitzacions des del moviment indígena fins als moviments que reivindicaven els drets humans. Tot i així, varen continuar les violacions als drets humans, la repressió contra els líders dels moviments populars i la militarització de les zones rurals guatemalenes. Aquest ressorgiment de la societat civil i dels moviments populars es va posar de manifest el maig de 1993 amb l'ocasió de "l'autocop" del president Serrano Elías (1991-1993) que va trobar-se amb un ampli rebuig social i popular. La crisi es va resoldre amb la destitució de Serrano Elías i el nomenament per part del Congrés de Ramiro de León Carpio, anteriorment havia estat Procurador dels Drets Humans. Aquest va reobrir el diàleg amb la guerrilla, la U.R.N.G, reiniciades l'any 1990 per la Comissió Nacional de Reconciliació. Des de les hores s'inicià un període marcat per assolir una pau ferma i duradora a través, d'uns acords els quals havien de complir el govern, l'exguerrilla i els països amics⁹.

El motiu de la fi de la guerra civil que va durar més de tres dècades a Guatemala no era perquè volien fer complir la declaració Universal dels Drets Humans ni tampoc perquè les parts involucrades tinguessin realment un interès de construir una nova societat sinó més aviat, per les pressions dels països amics. Aquests desitjaven des de feia anys una definitiva reconciliació nacional, encara que fos oficial (paper mullat), principalment pels interessos comercials que tenien amb aquest país. Donat, que amb la guerra els suposava pocs beneficis econòmics.

També hi havia una pressió per part del govern però aquesta era per no perdre el poder, per a mantenir-se dirigint el país en funció dels seus interessos. Per tant, el govern i a nivell internacional no es volia una guerra que fos declarada.

Pel que fa a la població aquesta si que realment, volia que s'acabés la guerra perquè estava cansada que un familiar, un amic, o ell/a mateix/a d'un dia per l'altre el matessin, fos torturat o desaparegués.

El 10 de gener de 1994 es va firmar l'Acord Marc per la reanudació del procés de negociació entre el govern de Guatemala i la U.R.N.G. Al llarg de 1994, 1995 i 1996 es varen desenvolupar acords parcials sobre diverses matèries. El desembre de 1995 va ser escollit el nou president Álvaro Arzú membre del partit d'Aliança Nacional (P.A.N) i membre d'elit empresarial, aquest va donar un nou impuls en el tema militar que es trobava estancat.

⁹Els Països amics: Espanya, Noruega, Mèxic, Colòmbia, Veneçuela i Estats Units.

Els militars s'oposaven a acceptar una sèrie de reformes exigides per la guerrilla que implicava la reconversió i la reducció de l'exèrcit i la desmilitarització de les forces d'ordre públic, donat el paper que havien realitzat en les dècades anteriors en la societat. A més a més, es consideraven els vencedors, tot i que no havien aconseguit eliminar la guerrilla havien aconseguit el seu aïllament tàctic i operatiu. Però les pressions de la societat internacional, de les Nacions Unides, que actuaven com a mediadors en el procés de pau, i d'amplis sectors de la societat civil i política de Guatemala, que desitjaven des de feia anys un definitiva *reconciliació nacional*, actuaren en contra dels interessos dels militars. Per altre banda, molts dels temes plantejats al llarg de les conversacions de pau pels dirigents de la U.R.N.G estaven en consonància amb el desig d'amplis sectors de la societat civil i les classes populars de Guatemala.

El 29 de desembre de 1996, el Govern de Guatemala i la U.R.N.G. firmen l'Acord de Pau Ferma i Duradora, amb la qual cosa posa punt i final, de manera oficial, el conflicte armat que va estar sotmesa la població durant 36 anys. En els acords s'exigia la responsabilitat de les forces armades per les violacions dels drets humans i el retorn d'un milió de refugiats. També es recollien aspectes sobre la identitat i els drets dels pobles indígenes, l'assistència sanitària, l'educació i altres serveis socials bàsics, els drets de la dona, l'abolició del servei militar obligatori i la incorporació d'antics membres de guerrilles a la vida civil.

Per tant, això ens fa pensar que finalment va arribar l'esperada pau per a la societat civil però no va ser exactament així donat que, la pau "*no se hacedólo con dejar las armas*" (Cabestrero, 1991).

El repte més gran per la pau són les desigualtats en l'estructura de poder. Es calcula que al voltant d'un 70% de la terra de cultiu del país pertany a menys d'un 3% de la població. Segons un informe de la ONU, el 20% de la població amb més poder té uns ingressos 30 vegades superiors al 20% de la població situada al final de la taula. Com a aspecte encoratjador a destacar, és que la població Maya del país s'ha mobilitzat políticament des de que es varen firmar els acords de Pau.

El novembre de 1999 es varen celebrar les primeres eleccions democràtiques, després de quasi 40 anys. En aquestes eleccions, el conservador i responsable de nombrosos crims, Alfonso Portillo, es proclamà el President de la República de Guatemala sent el capdavanter del FRG (Frente Republicano Guatemalteco), fundat pel mateix exterminador RiosMontt.

La subjecció de l'autoritarisme, tan arregat a Guatemala, pot ser una de les explicacions. L'intens terror viscut pels guatemaltecs pot haver promogut irracionalment que una part de la població votes pel general, per tal de no exposar-se al càstig que podria donar lloc a la negativa de la seva elecció. Personalment crec que és una possible interpretació, com ell i el seu partit F.R.G varen arribar a guanyar en el departament més castigat per les accions de "*tierraquemada*" i de les massacres: el Quiche.

A més a més, la por i una cultura de violència transmesos de generació en generació, els seus simpatitzants en les zones rurals (gairebé tots antics membres de l'exèrcit), es varen encarregar de sembrar el terror a través d'amenaques contra els detractors del general, de manera que es van propiciar les circumstàncies que van afavorir el seu triomf.

El partit d'Alfonso Portillo, per una part es va nodrir dels quadres formats en la doctrina de la seguretat nacional i del combat frontal de l'enemic intern (el poble maia). Per altra banda, la falta de suport de partidaris i la falta d'un programa de nació coherent va fer que busqués l'ajuda en la institució armada (per agrair-ho va augmentar el pressupost de Defensa, superant els nivells establerts pels acords de Pau i va disminuir un altre; el d'educació).

4.5 El segle XXI

En les següents eleccions presidencials democràtiques, va sortir elegit Óscar Berger com a President de la República de Guatemala (2004-2008) amb el partit de Dretes de la Gran Aliança Nacional (GANAN); una coalició electoral conservadora integrada per el Partit Patriota (PP), el Moviment Reformador (MR) i el Partit de Solidaritat Nacional (PSN). El inici de campanya d'aquestes eleccions va estar marcada per la insòlita inscripció de Ríos Montt com a candidat presidencial, tot i la prohibició constitucional al accés a la presidència a qualsevol que en el passat arribés al poder mitjançant un cop d'estat, com va fer Montt en el 1982. No obstant això, l'electorat va donar l'esquena al ex dictador sent l'elegit mitjançant el repartiment democràtic de vots populars a Óscar Berger. Aquest va rebre els suport explícit dels oligarques i els grans empresaris de les ciutats i també nomenà a l'activista Rigoberta Menchú "embajadora de buenavoluntad" del govern.

Durant la seva presidència, concretament l'Octubre de 2005, Guatemala va patir un dels pitjors desastres naturals de la història, el pas de l'huracà Stan, el qual va sembrar el caos en el país, produint una incalculable xifres de morts, desapareguts i danys. El grau de destrucció generat va ser tan elevat que Berger declarà l'estat " *de calamidad pública*".

L'enginyer Álvaro Colom representant a l'exguerrilla d'esquerra es va presentar a les eleccions presidencials de 1999, on va obtenir el tercer lloc, darrere d'Alfonso Portillo i Óscar Berger, per la qual cosa va quedar desqualificat per accedir a la segona volta; poc després va fundar un nou partit denominat Unitat Nacional de l'Esperança (UNE) i es va postular una vegada més a la presidència, aquesta vegada per a les eleccions de 2003. En aquesta ocasió va obtenir el segon lloc, sent vençut en segona volta per Berger el 28 de desembre, fins que finalment va resultar elegit president de la República de Guatemala en els comicis de novembre de 2007, en vèncer al general Retirat, Otto Pérez Molina.

Els principals reptes del seu govern són el combat al narcotràfic, analfabetisme, reducció de la pobresa extrema i conscienciació del paper dels sindicats en l'economia nacional. Colom pertany a la ideologia

política de la socialdemocràcia. Com a part de la seva ideologia, ha implementat programes de redistribució de la riquesa, com ara la *Cohesió Social* i els menjadors solidaris. Tanmateix aquests programes, han estat durament criticats a causa de la dificultat i eventual impossibilitat per fiscalitzar-lo. A més ha estat durament criticat per un alt incompliment dels seus compromisos.

En les últimes eleccions presidencials 2012-2016 de la República de Guatemala, va sortir escollit el conservador Otto Pérez Molina, ex general i màxim dirigent del Partit Patriota (PP) amb un 54% dels vots. Les eleccions presidencials varen estar molt disputades amb l'ex diputat Manuel Baldizón també de partit de dretes, el qual va obtenir el 46% dels vots.

Actualment és el president número 48 de la història de Guatemala. L'any 2001 va fundar el PP i en el 2004 guanyà un lloc en el Congrés nacional on va presentar diverses iniciatives, com: llei de la intel·ligència civil, una altra llei per a prevenir, frenar i eradicar les bandes juvenils i la delinqüència organitzada i una altra contra l'activitat del narcotràfic.

Els seus seguidors i col·laboradors l'anomenen "General de la Paz" per firmar l'acord de Pau amb la Guerrilla el 29 de Desembre del 1996, com a representant de les forces armades.

No obstant, sobre "el general de pau" recauen series crítiques i acusacions per part d'institucions que defensen els drets humans, relacionades amb crims que va cometre durant la guerra civil, ja que Pérez Molina va ocupar el càrrec d'oficial d'intel·ligència militar a l'àrea *Ixil*, una de les zones on el conflicte armat va ser més intens i on les seves principals víctimes varen ser els indígenes.

4.6 Guatemala en l'actualitat

Un cop repassat a trets generals el marc històric de Guatemala, podem entendre perquè a Guatemala qualsevol plantejament polític ha de considerar necessàriament l'etnicitat, com veiem en les darreres línies, pocs aspectes han estat nítids en aquest país, i no es d'estranyar quan tractes amb una història de més de 500 anys de sotmetiment i repressió, d'explotació i intimidació popular, i és que encara avui dia podem trobar a Guatemala molts dels patrons socials i econòmics que troben les seves arrels en l'època colonitzadora i a tot el que aquesta va evolucionar. Un exemple és com a l'actualitat de Guatemala, parlar d'un grup social o d'altre és alhora sinònim de diferenciar entre rics i pobres. Els mestissos que conformen les classes acomodades recolzen un poder polític i econòmic que mostra explícitament un interès per mantenir a la població indígena submergida en la desinformació i l'analfabetisme, potser perquè és ben sabut que quan un poble té alts nivells d'analfabetisme, també té alts nivells de manipulació per part del govern.

D'altre banda, l'elit dirigent continua resistint-se a admetre la igualtat plena de drets sense discriminació per als 23 grups ètnics del país, això, evidentment, és un conflicte que ve d'anys enrere i que continua afectant al país i en conseqüència obstaculitza la evolució d'aquest cap a un lloc on la pau i la igualtat siguin les característiques principals.

Així Guatemala mai es troba unida, sinó el contrari sempre dividida en dues sangs, la indígena i la europea, en dues formes de vida dins d'un mateix territori, els qui ho tenen tot i els qui per altre banda ho han perdut tot, i arribo a la conclusió que per a poder avançar cap a un futur millor per a tots els Guatemaltecs, el país ha de deixar de enfrontar-se contra si mateix.

5. Guatemala: País i Població

Poques regions d'una dimensió tan reduïda tenen en el món la ressonància que ha tingut Centreamèrica en les últimes dècades. Les peculiaritats dels països, els conflictes armats, el seu paper estratègic com a istme i com a frontera entre el Nord i el Sud, entre l'Orient i l'Occident, l'han fet un focus d'atenció mundial. Aquestes peculiaritats geogràfiques, històriques, econòmiques, polítiques i militars expliquen en bona mesura el gran flux d'interès i en molts casos, la gran solidaritat que han despertat aquests països i, en aquest cas Guatemala, en els països desenvolupats.

Guatemala és un país d'una gran bellesa natural; banyat al nord-est per l'Oceà Atlàntic i al sud Oest per l'Oceà Pacífic; amb volcans, llacs, selves tropicals d'arbres gegantins i mil·lenaris; amb exòtics ocells, fruites i flors...No obstant, però, és un país ric que està en bancarrota; un poble laboriós i de cultura mil·lenària, on la majoria de la seva població viu en la misèria i en un endarreriment secular; una societat que recull en les seves entranyes la dolçor del sucre i l'amargor del cafè.

La situació que viu aquest poble, no es fruit de la casualitat, de la mala sort o que Déu ho vulgui d'aquesta manera. La causa d'aquesta situació terrible, com veurem més endavant en l'apartat del marc històric, l'hem de buscar en la geopolítica i en la estructuració del seu sistema polític, econòmic i social el qual està concebut per beneficiar només una minoria.

A continuació s'explicarà de manera gràfica i resumida alguns aspectes característics i, també indicadors socials i geogràfics els quals ens permetran fer-nos una idea de com és Guatemala i de la situació actual en la que es troba.

5.1 Densitat territorial i la diversitat lingüística

Guatemala es troba en un territori amb molta diversitat ambiental, el qual s'estén en 108,889 quilòmetres quadrats, amb una elevació amb un rang de zero a quatre mil metres sobre el nivell del mar. Els més de 14 milions d'habitants (51% dones) es troben a prop de 28 mil llocs poblats. En les zones rurals, habita el 45% de la població i els municipis més densament poblats es localitzen en els altiplans i les valls.

La població es ètnicament i lingüísticament molt diversa. Els pobles maies, Xinka i garífuna, coneguts com els pobles indígenes, comparteixen el territori amb la població ladina, és a dir, la població mestissa hispanoparlant, a més a més, de la gran onada d'estrangers que viuen en la regió, en la seva majoria americans, coneguts com "los gringos".

A més de les comunitats que parlen l'espanyol i el grifona, existeixen unes 22 comunitats lingüístiques maies¹⁰. La població "xinka" parla espanyol degut al procés històric del desplaçament lingüístic,

¹⁰Les 22 comunitats lingüístiques maies, son: K'iche', kaqchikel, tz'utujil, achi', sakapulteka, sipakapense, uspandeka, poqomam, poqomchi', q'eqchi', mam, ixil, awakateka, tektiteka, q'anjob'al, chuj, akateka, itza', mopan, ch'orti', jakalteka (popti') y chalchiteka.

actualment s'estan duent a terme molts esforços per a recuperar l'idioma "xinka". La població indígena constitueix el 40% de la població total ² ubicada principalment a la regió nord occidental del país.

Segons els estudis elaborats per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), destaca que en els 5 últims anys, la població de Guatemala va créixer de 12,7 a 14.400.000 d'habitants. Per al any 2015, es pronostica que hi haurà 16.200.000 de guatemaltecs. La taxa de fecunditat del país és la més alta de tot llatinoamèrica; 3,6 fills per dona en edat fèrtil, la qual cosa significa que al voltant de 400 mil naixements per any i una taxa de creixement anual de la població del 2,4 %. Per altre banda, aquest estudi també destaca el gran desafiament de l'Estat que passa per tancar les desigualtats existents: les dones rurals tenen una mitjana més gran de fills per dona (4,2 fills respecte a 2,9 en dones urbanes), les dones indígenes presenten una mitjana de 4,5 fills per dona. El desafiament s'enfoca en que les dones indígenes i rurals tenen més fills a la vegada que tenen un rang de pobresa també més elevat que les dones urbanes.

5.2. Salut

Segons l'estudi del PNUD del 2009- 2010 a Guatemala, estableix que tractar l'àmbit de salut ha de comprendre no només el fet de disposar d'instal·lacions, serveis necessaris i apropiats, sinó també una àmplia varietat de factors que determinen la salut, com és l'accés d'aliments segurs i de nutrició adequada, aigua neta i potable, un sanejament adequat i l'accés a l'educació i a la informació relacionada amb la salut.

Històricament en l'Estat Guatemaltec els recursos del pressupost nacional destinats a la salut han sigut molt baixos. Aquesta situació a portat a que Guatemala tingui un dels índex de salut més baixos d'Amèrica Llatina. Conseqüentment, la desnutrició crònica és el principal problema nutricional de Guatemala. Els departaments del país classificats amb una alta vulnerabilitat nutricional, són: Totonicapán (73%), Sololá (73%), Huehuetenango (55%), Quiché (65%), San Marcos (61%) i Chimaltenango (60%). Els percentatges de desnutrició crònica superen el 60 % en més de 108 municipis. La manifestació més evident de la desnutrició crònica és la talla baixa en relació a l'edat, no obstant, el problema va més enllà del aspecte físic, ja que s'incrementa el risc de malalties i morts, i implica un baix desenvolupament intel·lectual que incideix directament amb la capacitat d'aprenentatge. En els departaments del país anteriorment anomenats es on viuen gran part de la població indígena. L'alimentació insuficient, l'extrema pobresa i la inexistència de polítiques de salut preventives són les causes dels problemes de salut de la població indígena a Guatemala. Les principals causes de malalties i problemes de salut de la població indígena s'originen en les condicions i sanitat ambiental de les comunitats, sense aigua potable ni llum elèctrica i en les condicions laborals dels assalariats agrícoles.

Tanmateix, també cal destacar que el 80% dels metges a Guatemala es troben en la regió metropolitana. Les zones rurals on viu la majoria de la població i on es concentren els grups amb major risc són ateses per auxiliars d'infermeria, tècnics de salut rural i pels promotors voluntaris de salut comunitària ¹¹.

5.3. La Vivenda

El dèficit de vivendes es situa al voltant de més d'un milió, és a dir, més de la meitat de la població no té una vivenda adequada i el dèficit habitacional creix a raó d'unes 600.000 vivendes l'any.

Un 19% de les vivendes són construïdes amb materials resistents: rajoles, blocs, pedres... Un 31% són fetes de tova (blocs de fang barrejat amb palla i escata al sol), i el 50% restants són "vivents" fetes amb pals, plàstics, cartrons, palles, etc. La meitat de les vivendes tenen aigua corrent i l'electricitat arriba a una tercera part.

5.4. Pobresa i desigualtat a Guatemala

Segons els últims estudis de "*La encuesta Nacional de Condiciones de Vida*" (ENCOVI), els resultats del 2006, varen mostrar que 5 de cada 10 persones es troben en situació de pobresa i aproximadament 2 de cada 10 són extremadament pobres. Pel que fa a la població de l'àrea rural, en la seva majoria la població indígena encara es més greu; 8 de cada 10 indígenes son pobres i tan sols 4 de cada 10 de la població no indígena, també ho són.

Per tant, segons la taula es calcula que el 51% de la població de Guatemala, és a dir, la meitat de la població viu en situació de pobresa. El 15,2 % viu en condicions d'extrema pobresa, és a dir no poden cobrir les seves necessitats bàsiques.

Característiques	Població	Tots els	%	Pobres	%	Pobres no	%	No	%
	Total	pobres		Extrems		extrems		pobres	
Total Nacional	12,987,829	6,625,892	51.0	1,976,604	15.2	4,649,287	35.8	6,361,937	49.0
Grup ètnic	12,963,954	6,615,400	51.0	1,973,176	15.2	4,642,551	35.8	6,348,554	49.0
Indígena	4,907,603	3,678,437	75.0	1,342,701	27.4	2,335,736	47.6	1,229,256	25.0
No indígena	8,056,261	2,936,963	36.5	630,478	7.8	2,306,485	28.6	5,119,298	63.5

Imatge 2: Taula. "*La encuesta nacional de condiciones de vida*" (ENCOVI). Extret del institut Nacional d'estadística a Guatemala (2011).

¹¹Organització Panamericana de la Salut (2008): Perfil de salut.

Com podem veure en el quadre nº2 de la exposada anteriorment, els factors com l'extrema iniquitat i desigualtat en la distribució de la riquesa contribueixen a que no existeixin grans progressos en la reducció de la pobresa. La profunda desigualtat social a Guatemala es manifesta clarament en l'alta concentració de l'ingrés i del consum. El coeficient de Gini¹² representa el 0,57 per a l'ingrés i el 0,48 per al consum. El 62.1% d'ingrés nacional es concentra en el 20% de la població de majors ingressos, mentre el 20% de la població més pobre només té accés al 2.4% d'ingrés nacional.

La concentració de la riquesa es va incrementar a Guatemala producte de l'obertura econòmica, financera i comercial, reducció de l'Estat i eliminació de les seves funcions de promoció, orientació i redistribució, i per les privatitzacions de finals dels anys 90, que van traslladar monopolis estatals a mans privades, sense regulacions i controls per part de l'Estat.

Actualment, l'índex de desenvolupament humà - IDH - registra a Guatemala en el lloc 118, segons l'Informe de Desenvolupament Humà Mundial de 177 països. Guatemala ocupa el penúltim lloc d'Amèrica Llatina amb un 0673 d'IDH, mentre Haití se situa en el últim.

¹²S'utilitza per a mesurar la desigualtat dels ingressos. Es calcula entre el 0 i el 1, on el número 0 correspon a la perfecta igualtat (tots tenen els mateixos ingressos) i l'1 correspon a la perfecta desigualtat (una persona té tots els ingressos i els altres cap)

6. L'educació a Guatemala

Dins la història Guatemalteca, tal i com hem vist en els apartats anteriors, l'educació mai fou una àrea prioritària de preocupació per part de l'Estat. Els ingressos del producte brut intern destinat a l'educació sempre han sigut mínims, històricament dels més baixos de la regió centreamericana. Així mateix, l'accés a l'educació s'ha caracteritzat per ser excloent pels sectors més pobres, sobretot en les àrees rurals.

No obstant, no va ser fins els acords de Pau (1996) que es varen seguir les lleis i declaracions establertes fins aleshores i també es varen iniciar tot un seguit de reformes educatives i recolzament normatiu de l'educació com a dret¹³, que paulatinament varen ajudar a incrementar de forma notable el nivell d'alfabetització i d'educació qualitativa a Guatemala.

Des de aleshores, l'estat va ampliar programes d'alfabetització en tots els idiomes que varen ser tècnicament possibles, amb la participació d'organitzacions no governamentals i indígenes, capacitades per a dur a terme aquest objectiu: alfabetitzar a la població, de qualsevol ètnia, gènere i edat. Per tant, l'estat es va comprometre a ampliar la taxa d'alfabetització a 70,0% per a l'any 2000. En el 2002 varen arribar al 69.1%; en el 2005 el 74,8% i en el 2008, 79,0%. Les dades més actuals (9 de Setembre del 2009) segons *el Comité Nacional de Alfabetización* (CONFLA)¹⁴ a nivell nacional indica que l'analfabetisme afecta al 19,48 % de la població, ja que s'arriba als 15 anys sense llegir i escriure. Aquest percentatge representa 1.5 milions de persones, en la seva majoria són dones, principalment de l'àrea rural. Cal destacar la millora, en un 12 % ja que la taxa d'analfabetisme del 1998 (extreta de la mateixa font: Confla) a nivell nacional era d'un 31,7%.

“La alfabetización, además de ser un derecho humano elemental, es un recurso indispensable para el ejercicio de otros derechos fundamentales. Las posibilidades de alcanzar democracias efectivas en la región se ven afectadas mientras una gran parte de la población latinoamericana se mantenga fuera del acceso a la lengua escrita. El ejercicio de una ciudadanía activa requiere de adultos capaces de expresar su palabra por escrito y de comprender la palabra escrita de los otros. En este sentido, el número de personas adultas que carecen de competencias mínimas necesarias en escritura, lectura y cálculo elemental se torna en un indicador crítico de la situación de inequidad existente en Latinoamérica y en una evidencia de la deuda que todavía tienen los

¹³Veure annex 5: Reformes educatives

¹⁴CONFLA, és un òrgan superior responsable de coordinar, definir i aprovar a nivell nacional les polítiques i estratègies dels programes d'alfabetització i educació bàsica a joves i adults, en Español i altres idiomes nacionals.

Estados y el conjunto de la sociedad con una importante parte de ella. 'El analfabetismo en América Latina, una deuda social. (Novembre de 2010).

Pel que fa a la taxa d'analfabetisme d'Amèrica Llatina, Guatemala es posiciona en el primer grup amb major proporció d'analfabets de la regió, conjuntament amb Nicaragua, Hondures i el Salvador.

A continuació, farem un anàlisi de l'educació a Guatemala de manera més concreta, dividint aquest capítol d'educació a Guatemala en tres apartats que faran referència als tres tipus d'educació: la formal, la no formal i la informal. Tot i que aquestes no tenen el mateix significat, ni tampoc la mateixa trajectòria segons la nostre realitat, no tindria sentit si seguidament no es realitzes una reflexió crítica i analítica d'aquets tres tipus d'educació vers al context Guatemaltec. Per finalitzar aquest capítol d'educació a Guatemala i concretar en la temàtica amb la qual es desenvoluparà la proposta de formació amb el col·lectiu de joves de la Cambalacha, es realitzarà una breu anàlisi sobre les ofertes de formació existents com animador/a sociocultural a Guatemala.

6.1 L'educació formal, l'educació no formal i l'educació informal

El sistema educatiu a Guatemala¹⁵ avarca des del nivell de l'educació inicial (infants de 0 a 4 anys) fins a la formació Universitària (dels 18 anys en endavant), passant per els nivells de pre primària (5 i 6 anys), primària (7 a 12 anys) i el nivell mig (que es divideix de 13 a 15 anys per el cicle bàsic i de 16 a 18 anys per el cicle diversificat).

La llei d'Educació Nacional, decret 12-91¹⁶, estableix les finalitats educatives del país, estructurant els centres públics, privats i per cooperativa. Pel que fa als primers, indica que són administrats i finançats per l'Estat, el ministeri d'educació (MINEDUC), per tal d'oferir un servei educatiu bàsic per a tota la població. Els segons estan a càrrec de la iniciativa privada, amb els compromís d'omplir els plans i programes oficials de l'Estat. Els tercers, funcionen amb el finançament tri partidari (municipal, MINEDUC i comunitari).

Mineduc, és l'òrgan responsable de l'educació fins al nivell mig, amb algunes excepcions. La formació terciària estatal, és a dir, els estudis Universitaris ho duu a terme la Universitat de San Carlos (USAC) sent aquesta l'única Universitat pública del país, fora d'alguns convenis i acords en la matèria de formació i professionalització de docents.

El nivell pre primari:

El nivell pre primari es divideix per edats – Pàrvuls (5 anys) i preparatòria (6 anys) – i per modalitats – pre primària i pre primària bilingüe intercultural. Entre el 1985 i el 2009 la taxa neta en aquest nivell a augmentat considerablement del 13,8 a 56,3 %.* Pel que fa a les dues modalitats i nivells hi ha una participació considerable en el sector públic (81%) i una participació escassa en el sector privat (19%),

¹⁵ *Extret de l'Informe Nacional de Desenvolupament humà (2009/10): L'estat de l'Educació*

¹⁶ Veure annex 6: Llei d'educació a Guatemala

ja que aquest, com veurem més endavant en l'apartat de nivell mig, avarca d'altres nivells com per exemple el del cicle diversificat, degut a la poca cobertura i finançament que li atorga l'Estat en aquest nivell de secundària en concret. La primera modalitat, pre primària, al llarg de la història i gràcies a les diferents reformes educatives que s'han establert ha ajudat a augmentar la seva participació de manera significativa. En canvi, la segona modalitat, pre primària bilingüe intercultural, la participació ha disminuït en picat (del 36% en el 1996 al 16 % en 2009) afectant directament a la població de l'àrea rural, concretament a la població indígena. Aquesta baixada de participació ve donada per la manca d'interès en l'aportació de recursos i facilitats per part de l'Estat.

Nivell primari

El nivell de primària avarca les edats de 7 a 12 anys. Aquest nivell en concret és el que l'Estat ha invertit més recursos, i també a sumat més esforços per a garantir una escolaritat bàsica i digne a la seva població infantil-juvenil, això es fa evident amb les dades establertes, ja que entre el 1991 i el 2009 la taxa neta del nivell de primària va augmentar del 71,16 al 98,3%. Uns altres factors que evidencien aquest augment de participació dels estudiants, són la gran quantitat d'estratègies i programes que s'han implantat de manera continuada en aquest nivell en concret, per exemple; la creació de programes relacionats amb la recerca de qualitat (suplement nutricional, material didàctic actualitzat...), recolzament de programes d'educació extraescolar, projectes i accions destinades a les poblacions indígenes, monolingües, infants amb problemes d'aprenentatge, etc. No obstant, cal destacar el gran repte per part de l'Estat a mantindre aquestes dades tan satisfactòries, ja que hi ha molts factors subjacents molt presents en aquest país, com; l'absentisme escolar, l'inscripció tardana a l'escola, el treball infantil, etc.

Nivell mig

El nivell mig es divideix per edats en dos cicles, el cicle bàsic de 13 a 15 anys i el cicle diversificat de 16 a 18 anys. A diferència de la participació dominant del sector públic en els nivells de pre primària i primària, la participació en el nivell mig, no ha sobrepassat mai i en els millors dels casos ha sigut del 44% en el cicle bàsic i el 45 % en el cicle diversificat. Segons les dades del 2009, el sector públic cobreix el 29,0%, el sector privat el 46% i el sector cooperatiu el 25%. Per tant, la implicació dels sectors privats i cooperatius han sigut rellevants per al manteniment i l'expansió de la cobertura en aquest nivell.

Una de les mesures realitzades per l'Estat per tal d'augmentar l'accés i la participació en aquest nivell, sobretot per facilitar l'accés als estudis de cicle bàsic als joves de les comunitats de l'àrea rural (ja que en l'àrea urbana molts estudiants accedeixen pel sector privat) és l'anomenada "telesecundària" que opera mitjançant facilitadors pedagògics que ajuden a millorar l'ensenyament- aprenentatge, basant-se principalment de projeccions de material didàctic digital. Tot i que, hi ha hagut un increment de participació

gràcies aquesta mesura, encara queda un gran camí per endavant per tal de que el sector públic es posicioni al capdavant com en els altres nivells educatius.

En canvi, la cobertura del cicle bàsic ha augmentat significativament, gràcies a la facilitat i accessibilitat casi gratuïta que donen en la via dels instituts cooperatius. Aquests es varen crear l'any 72, a partir de la iniciativa i participació de mestres voluntaris, pares i mares, autoritats municipals, membres d'iniciatives privades, etc. Es considerava necessari estendre un sistema educatiu en aquest nivell per a garantir la continuació dels estudis d'ensenyament bàsic, ja que l'Estat el tenia en el oblit o bé en la plena precarietat. No va ser fins a dues dècades més tard, que aquests instituts varen rebre recolzament mitjançant la "*Ley de institutos de educación por cooperativa de enseñanza*", que va ajudar a reforçar i millorar molts aspectes com per exemple tindre un docent per àrea.

Nivell Universitari.

En aquest subapartat referenciem a trets generals el nivell Universitari que hi ha a Guatemala. Ho referenciem d'una manera escassa i generalitzada per dues raons; primerament, perquè més endavant ens centrarem en la formació Universitària, citant de forma concreta les ofertes de formació existents a Guatemala en relació a l'ASC. I la segona raó per la qual no ens volem estendre gaire és perquè els joves els quals es dirigeix la proposta de formació, no tenen pràcticament possibilitats d'accedir al món Universitari (tot i les beques existents en el País) degut al context socioeducatiu i les dificultats econòmiques que pateixen.

A Guatemala només hi ha una Universitat pública que és la de la Universitat de San Carlos, que n'és una de les més antigues de tot Amèrica Llatina. Però també hi han varies Universitats privades, algunes de les més importants són: *Universidad Rafael Landívar, Universidad Francisco Marroquín, Universidad Mariano Gálvez, Universidad Rural de Guatemala, Universidad GalileoGalilei i Universidad del Valle de Guatemala.*

Per entrar en alguna d'aquestes Universitats és necessari tenir la educació Secundària complerta. Cal aprovar l'examen d'accés i tenir un bon nivell d'Espanyol, que és la llengua Oficial del País.

Totes les Universitats tenen un campus central en la ciutat de Guatemala i en altres ciutats del País. Però els principals centres Universitaris per la seva importància, qualitat i varietat d'opcions educatives són a la ciutat de Guatemala i Quetzaltenango. Les Universitats Guatemalteques ofereixen els següents nivells acadèmics¹⁷: tècnic/"intermedio", Llicenciatura, Especialitzacions, "maestrias", doctorats. Cal destacar, que la majoria de professionals graduats en les Universitats Guatemalteques tenen el títol acadèmic de Llicenciatura (el 75% aproximadament)¹⁸.

¹⁷Veure annex 7. Nivells acadèmics a les Universitats de Guatemala.

¹⁸Extret de l'Informe Nacional de Desenvolupament humà (2009/10): L'estat de l'Educació

En quant a l'educació no formal, podem dir que és tota activitat educativa, organitzada i sistemàtica realitzada fora del marc educatiu formal per facilitar determinades classes d'aprenentatges a subgrups particulars de la població. Per tant, entenem que hi ha una intencionalitat educativa i una planificació dels aprenentatges, que un vol transmetre

L'educació en el lleure forma part de l'educació no formal, i és una intervenció educativa en el temps lliure dels infants i joves fora de l'ensenyament reglat i de l'àmbit familiar.

"El lleure és aquell temps dedicat a les pròpies aficions que permeten el creixement personal, incloent la relació amb altres persones. L'activitat de lleure és escollida lliurement, és modificable amb el pas del temps, té una repercussió més enllà de passar l'estona i aporta algun guany simbòlic a qui la practica. Segons es diu en els àmbits educatius, el lleure més sa és el que implica les anomenades 3D: diversió, descans i desenvolupament personal". Federació Catalana de l'Esplai (1998).

Habitualment, aquest tipus d'ensenyament es porta a terme dins d'associacions on es porten a terme diferents activitats per poder transmetre els diferents valors individuals i col·lectius intrínsecs en el lleure, tot contribuint a l'educació integral dels infants i joves, utilitzant els recursos que ofereixen les activitats pròpies del temps d'esbarjo.

No obstant, quan l'educació no formal l'enfoquem en un context com és el de Guatemala el concepte és el mateix però la manera d'aplicar-ho i entendre-ho, és diferent.

La creació i trajectòria d'entitats i associacions a Guatemala és un camp bastant nousobretot quan parlem de l'àrea rural del País, però que cada cop va més en augment dins. Podem dir que a Guatemala existeixen moltes associacions i organitzacions de caire internacional i nacional. No obstant, no se'n troben gaires dins de l'àmbit de l'educació no formal. En la capital i en les ciutats perifèriques en general, existeixen molts projectes que formen part de l'àmbit de l'educació no formal però en la seva majoria l'accés està condicionat per qüestions econòmiques. En el cas contrari, els projectes socials i culturals que es duen a terme mitjançant l'altruisme i a partir d'organitzacions no governamentals, com per exemple l'associació "*la caja lúdica*", aquestes estan condicionades i limitades per les tensions i pressions socials que caracteritzen el País, com són les bandes juvenils i el narcotràfic, és per això que es fa molt difícil i perillós realitzar qualsevol projecte que afavoreixi al desenvolupament i la transformació social de la seva població.

En el cas de l'àrea rural, concretament entre la població indígena, l'educació no formal va arribar a partir d'associacions internacionals i de caire no governamental o bé de guatemaltecs de la capital que varen anar a viure a l'Altiplà o a les muntanyes, com és el cas de l'escola d'arts de la "Cambalacha". Aquests varen aportar un enfocament diferent al temps lliure i d'esbarjo, a partir d'activitats que promouen el medi ambient, l'oci, el reforç escolar, l'art...a partir del voluntariat i de l'educació popular.

No obstant, l'arribada d'aquestes entitats i projectes no ha sigut una tasca gens fàcil degut a l'oposició de l'educació tradicional i el gran poder eclesiàstic. Tanmateix, les circumstàncies econòmiques i les situacions familiars de la majoria dels infants i joves no permeten el temps d'oci, ja que es veuen obligats a ajudar amb l'economia familiar i les tasques de la llar.

Malgrat tot això, com hem dit anteriorment, en l'actualitat podem trobar moltes organitzacions i associacions internacionals i nacionals de caire cultural, religiós, comunitàries, internacionals, etc, com; "ChumbalaCachumbala" de Panajachel, en un poblet de l'àrea rural que mitjançant l'art dels titelles com a eina educativa, arriba a diferents pobles, escoles, hospitals, dispensaris mèdics, etc, per transmetre qualsevol tema d'interès popular. O bé, "*la associacion Guatemalteca de la Educacion Sexual y Desarroyohumano*" (AGES) un programa dirigit a nenes, joves i dones en idiomes k'iché, kakchikel, mam i castellà, que realitza xerrades, tallers i formació sobre aspectes de salut materno-infantil i prevenció de sida.

Al llarg de la història la població indígena i rural, tot i la gran taxa d'analfabetisme, sempre han desenvolupat de generació en generació un esperit comunitari que els ha dut a reunir-se clandestinament i ajuntar-se basant-se en la lluita pacífica mitjançant el diàleg per tal d'ajudar-se uns als altres, a la mare terra i també a la defensa de la cultura maia i dels drets dels indígenes. Actualment hi han moltes entitats i projectes desenvolupats pels mateixos indígenes, com podem veure en els annexos hi ha una gran llista d'organitzacions i associacions maies, com és l'organització UKUXBE dedicada a promoure una corrent política per la reconstrucció del Mayab'Tinamit (drets històrics i culturals maies) que contribueix en la formació intergeneracional del lideratge maia per a la reivindicació dels drets i l'exercici de la fortalesa política maia.

En quan a l'educació informal, podem dir que és un procés educatiu continu i espontani que es realitza fora de l'àmbit formal i no formal. Permet adquirir, acumular coneixements i habilitats mitjançant les experiències diàries i la relació amb el medi ambient, a través de les situacions quotidianes. L'educació informal no té una metodologia organitzada o administrada a través d'una estratègia educativa determinada, per tant, es dona d'una forma molt més relaxada que l'escola. Per tant, no sempre hi ha una intencionalitat educativa com tampoc una consciència de ser educat. La família és el principal grup social en el que es desenvolupa l'aprenentatge informal, però també el grup d'amics, els mitjans de comunicació (Internet, televisió, ràdio, llibres, revistes...), el carrer, etc.

6.2. Síntesi i reflexió crítica sobre la concepció de la educació a Guatemala.

En aquest apartat faré un anàlisi relacional dels tres tipus d'educació explicats anteriorment, ja que considero necessari fer una reflexió crítica sobre l'estat actual en la que es troba l'educació a Guatemala, posant l'accent a la població indígena infantil i juvenil en el qual es centra el meu treball de fi de carrera. Ho considero necessari perquè estic convençuda de que l'educació és la eina

indispensable per a construir persones lliures amb autonomia i un pensament crític i constructiu sobre la pròpia manera de fer i de ser, no només enfocant-ho personalment sinó també en la millora de l'entorn proper i a ser possible a la millora de la societat global.

Per altra banda, a partir de la meua estada de pràctiques com educadora social a la Cambalacha, he pogut extreure a partir de l'observació, una idea de com funciona l'educació formal, no formal i informal d'un context determinat de Guatemala, concretament a la població de San Marcos de la Laguna, Sololà, on es situa la meua proposta de formació i orientació. Per últim i de manera inevitable extrec informació de la comparativa que faig de la meua experiència com a treballadora del lleure del nostre país amb el de Guatemala.

Tenint en compte aquests aspectes i amb els apartats sobre l'educació referenciats anteriorment, m'atreveixo a fer un anàlisi crític sobre l'educació a Guatemala.

Al llarg de la història en tot el món, un pot constatar que a través de l'educació tan es pot construir com destruir societats en funció dels interessos d'una minoria. Guatemala no és una excepció. La societat Guatemalteca s'ha vist sotmesa al llarg del temps per una política d'educació formal rígida i inflexible, per una política d'educació no formal que no permetia l'associació dels individus i per una política d'educació informal descuidada i en molts dels casos corrompuda. Tot aquest context educatiu, no deixava aixecar el cap a la seva població per tal d'aconseguir un control i un pensament únic. Pel que fa a la població indígena aquest sotmetiment encara va ser més fort, ja que no interessava que aquests amb la seva cultura diferenciada de la resta del país i considerada inferior, pugés d'estatus en l'estructura social establerta, provocant un conflicte social desestructurat d'injustícia i desigualtat molt gran, que actualment encara hi es present.

Des del nostre punt de vista, la nostra societat divideix l'educació en tres àmbits diferents; l'educació formal, la informal, i la no formal, que alhora està relacionat amb tres temps diferents de la vida quotidiana del qual una persona generalment disposa. Des d'aquesta perspectiva podem trobar: el temps laboral, en el cas dels infants i joves és el temps escolar i per tant, correspondria a l'educació formal, per exemple l'escola; el temps de les obligacions no laborals, que seguint amb els infants i joves, és la família, el grup d'amics, els mitjans de comunicació... i per tant, correspon a l'educació informal i per últim trobem el temps lliure i oci, entès com aquell temps que un pot decidir com emprar amb el que un desitgi, un exemple seria l'esplai, associacions, entitats culturals, etc, amb l'atribució de que aquests tenen un caràcter educatiu però al no ser tan estructurat com en l'escola es considera que forma part de l'educació no formal.

No obstant, quan aquesta teoria s'intenta aplicar en un context sociocultural, econòmic i també ideològic com el de Guatemala, i sobretot centrat en la població indígena, un es troba amb la paradoxa de la impossibilitat d'ajustar-la, ja que tenim una població infantil i juvenil que dedica la meitat del seu

dia a treballar i l'altre a estudiar, en el cas dels més afortunats. Per tant, no tenen temps de dedicar-se a l'oci lliure i personal i conseqüentment això provoca que no tinguin una alternativa per a formar-se diferents lectures del món, ja que entenem que el temps de l'oci és aquell temps on pots viure, experimentar i escollir que és el que vols i amb qui vols anar. Segons Trilla i Puig (1985:16) ens defineixen l'oci de la següent manera:

“ L'oci no és sinònim de temps lliure. Aquest n'és una condició necessària però no suficient.(...)és a dir, es crea una situació d'oci quan durant el temps lliure un individu decideix i gestiona lliurement les seves activitats, en treu un gust i satisfà necessitats personals tals com descansar, divertir-se i desenvolupar-se. L'oci requereix tant del temps lliure com de les actituds personals de l'individu.”

Per altra banda, segons el meu parer, l'oci a més a més de requerir temps lliure i l'actitud personal de l'individu, també és important tenir en compte el context en el qual es desenvolupa, ja que aquest últim hi juga un paper determinant. Per tant, seguint a Cuenca (2006) planteja:

“(...) de manera general, se puede reconocer que las concepciones de ocio varían según el contexto histórico, geográfico y cultural des de el cual se planteen, en función de los diversos modelos de organización social”.

Tot això marca la teva persona amb el fet de poder o no, aportar i contribuir en una millora de la teva persona, la teva cultura, comunitat, etc. Amb tot això vull dir que per part del govern i de les institucions eclesiàstiques reforcen el camí d'una educació unidireccional, fent que les persones que accedeixen a l'escola siguin el prototip que els hi convé als dos grans poders.

“La escuela tradicional que ha surgido de sistemas educativos hechos a la medida de los grupos dominantes es muy rígida en sus funciones, es decir: educar a toda la masa trabajadora en función del proyecto económico en juego, y por otro lado, desarrollar la función ideológica que el poder le encomienda, por la que se convence a toda esa masa que no hay más posibilidades más allá de las que hoy día existen; esos son los principios fundamentales que la rigen. En ese sentido podemos decir que la escuela lo que en realidad hace es preparar mano de obra y preparar gente que esté feliz con ser mano de obra en las condiciones actuales. Eso, sin dudas, no es desarrollo; eso es aniquilación. Eso es entorpecimiento a la capacidad crítica del ser humano: no se prepara para ser críticos sino para aceptar pasivamente.” Carlos Aldana (2009)¹⁹.

¹⁹Extret del diari argentí ARGENPRESS. info. *Entrevista a Carlos Aldana, pedagogo de Guatemala: La educación sola, por sí misma, no es fuente de desarrollo*

Per altra banda, basant-me en l'informe del 2009/10 del PNUD de Guatemala m'ha ajudat a entendre l'educació formal del país i la seva evolució. N'extrec la conclusió de que l'alfabetisme ha avançat, entre d'altres, gràcies a la continuïtat de les polítiques d'alfabetització i per tant l'increment de les despeses econòmiques per part del ministeri d'Educació i també en l'increment de la cobertura del nivell de primària. Tot això es degut a que es va aconseguir després de molts esforços arribar a la meta fixada a partir dels acords de Pau establerts. En l'educació formal i concretant al nivell nacional es pot dir que a disminuït la desigualtat per sexe, etnicitat, àrea i nivell de pobresa. No obstant, l'alfabetisme segueix sent més baix en l'àrea rural, entre les dones, la població indígena i les persones més pobres. Segons les dades disponibles en aquest estudi, destaca el gran progrés en la matèria d'igualtat ja que l'Estat ha atès a la majoria dels estudiants indígenes que estan en la pre primària i la primària ,fet que era impensable a finals dels anys 90, però la paradoxa és que l'Estat només cobreix a un terç de la població indígena que estudien el nivell mig. Per tant, l'accés de la població escolar indígena al nivell mig està totalment condicionat per la capacitat econòmica de les seves famílies. Tenint en compte que el pes de la pobresa recau en els pobles indígenes, aquesta situació continua provocant desigualtat en l'accés escolar, i és per això que actualment tot i els grans avenços en l'àmbit formal, la majoria dels joves indígenes no obtenen els estudis bàsics.

És per això que no podem oblidar que encara hi ha un gran nombre d'infants que no poden accedir a l'escola i els que ho fan tenen un gran absentisme escolar, probablement degut a diferents factors a tenir en compte; un d'ells és la oposició que tenen les famílies indígenes en la manera d'educar de l'escola, creuen que no s'educa segons la cultura i tradició Maya. També, per la precària situació econòmica en la que es troben on es veuen impulsats a portar als seus fills a treballar i d'aquesta manera contribuir a la supervivència familiar. Un altre factor determinant és la escassetat d'escoles en les zones rurals que fa que els infants i joves hagin de caminar varis quilometres per arribar-hi, aquest fet provoca que la majoria deixin l'escola abans d'acabar el nivell bàsic. Un altre factor és que la majoria de la població indígena està condicionada a incorporar-se als centres educatius en espanyol (l'existència d'escoles bilingües en les zones rurals es bastant escassa), aquesta és una clara situació de desavantatge per la manca del domini del idioma, creant un endarreriment en la seva escolarització i per tant, provocà l'abandonament escolar. Per últim, un altre factor que es dona sovint, és que tot hi que molts infants i joves van a l'escola, han d'absentar-se durant llargs períodes de temps, degut a les migracions temporals que han de fer la majoria de famílies indígenes cap les finques de cafè o de canya de sucre, aquestes es veuen obligades a emportar-se els seus fills a les finques i romanen en les plantacions entre 6 i 10 mesos i normalment tan sols estan escolaritzats entre 2 i 3 mesos. A prop de les plantacions no hi ha escoles, per tant, tampoc es possible un seguiment fora de la seva comunitat d'origen.

Per tant, després d'exposar tots aquests factors podem dir que el temps d'oci d'aquests infants i joves queda a les mans del que es puguin trobar al carrer, a vegades tan sols es tracta de passar moltes hores jugant al carrer amb altres nens/es, però també es corre el perill de trobar-se amb moltes situacions de risc, com per exemple el consum de tòxics o l'entrada en bandes juvenils.

Al analitzar la situació actual de l'educació no formal a Guatemala, podem trobar diferents associacions dedicades a transmetre una sèrie de valors que difereixen en cert grau als establerts per les escoles regularitzades de Guatemala.

Durant molt de temps en aquest país, es produeix una repressió al sorgiment d'associacions amb caràcter cultural o educatiu, que estiguin fora de l'àmbit constitucional, degut probablement pel poc control dels continguts que el govern pot tenir, i per tant controlar, pel pensament conservador d'un fort col·lectiu, l'església, on intenta reprimir el moviment associacionista. Es per això, que actualment un gran nombre d'associacions, sobretot les que són formades per educadors populars comencen a tenir ben clar que si es vol tenir esperança en l'educació per a la transformació, no s'ha de seguir el camí marcat per l'educació formal.

"Hay que desformalizarnuestravisión de la educación. En la agenda internacional predominante sobre la educación hay básicamente una concepción formal de ella. Se habla de educación y se piensa inmediatamente en el sistema formal. Se habla de educadores y se piensa automáticamente en los docentes dentro de un aula. Se piensa en los efectos de la educación y se piensa en los logros técnicos de los egresados del sistema formal, de los escolarizados." Carlos Aldana (2009).

Pel que fa parlar sobre l'educació en l'àmbit informal, com hem esmentat anteriorment el pes educatiu recau en la família, els mitjans de comunicació, els grups d'iguals...amb la peculiaritat de que l'educació informal ve donada per la espontaneïtat de la vida quotidiana, és a dir, en els valors, les actituds, coneixements que es transmeten i s'adquireixen moltes vegades de forma inconscient i no internacionalitzada. L'educació informal a Guatemala, podem dir que varia molt en funció de cada situació familiar. Segons la meua opinió, totalment subjectiva en funció del que he observat en l'entorn proper dels joves de la Cambalacha (el barri en el que viuen, a partir de converses amb ells/es i les seves famílies, etc) em crea la desconfiança de que aquest joves tinguin una educació informal adequada, ja que passen moltes hores al carrer sense cap tipus de supervisió o bé adoptant el rol de mare, cuidant als germans més petits i realitzant les tasques de la llar. En canvi, no dubto que aquest joves hagin crescut en un ambient on el valor de l'esforç i la cooperació estiguin patents en el seu dia a dia.

6.3. L'Oferta de formació d'ASC impulsat des de " *el ministerio de Educación del Gobierno de la República de Guatemala* "

Com hem esmentat anteriorment en el marc teòric, concretament en el capítol 3.2, en tota Amèrica Llatina l'animació sociocultural ha tingut una gran trajectòria i reconeixement, s'inicià sobretot a partir de l'educació popular. Malgrat això, a Guatemala no existeix la figura de l'animador sociocultural i tampoc hi ha una formació específica i reglada vers aquest àmbit d'intervenció. No obstant, se'ls coneix amb un altre nomenclatura com pot ser *recreador* o *recreologo*, *gestor cultural*, *animador comunitario* o també com a *tallerista* o *dinamizador/a*, etc. Però, cal dir que tot i que pugui haver un cert reconeixement popular no existeix un reconeixement formatiu reglat i específic en aquest àmbit d'intervenció.

"Las universidades guatemaltecas no ofrecen la carrera de animador cultural, entendida como la capacitación para el ejercicio profesional en la cultura con los principios de la educación popular. Quienes se dedican profesionalmente en Guatemala a emprender iniciativas que tienen objetivos culturales y estimulan la participación con otros se refieren comúnmente a lo que hacen como promoción, administración o gestión cultural. Casi nunca se usa el término animación cultural aunque muchas de las acciones realizadas encajan muy bien en esa categoría". (Manuel González Ávila 2003)²⁰.

A continuació presentarem un anàlisi dels recursos formatius existents que es promouen des del govern de Guatemala, donarem a conèixer totes aquelles ofertes de formació que poden tenir relació amb l'animació sociocultural. Cal dir que totes les ofertes que seguidament nombrarem formen part del *ministerio de Educación de Guatemala*. Com podem observar, la oferta no es gaire variada ni complerta. Tot i així, una d'aquestes ofertes de formació, concretament la tercera, sí que arriba als joves de la Cambalacha i gràcies això aquests joves tenen l'opció d'una formació i per tant, una possible sortida laboral.

Els tres recursos que presentem tenen relació amb els estudis Universitaris que ofereix la USAC. Pels dos primers recursos que seguidament explicarem cal accedir al nivell Universitari, per accedir als estudis superiors, es necessari una sèrie de requisits bàsics, aquests són;

- La prova d' aptitud acadèmica.
- El títol d'estudis de l'ensenyança mitja.
- Obtenir un bon resultat en la prova d'idioma oficial establerta per el SUN (sistema d'ubicació i nivell de la USAC).

²⁰Extret de l'article " *el desarrollo de las actividades Culturales en Guatemala*" creat el Juny del 2003 pel mateix autor; Manuel González Avila.

- Realitzar les proves d'especialització. Segons els estudis són unes o altres, per exemple en les proves de treball social demanen un resultat satisfactori en tres proves; la de realitat nacional, la personalitat i l'última relacionada amb els hàbits d'estudi, redacció i ortografia.
- Omplir una fitxa socioeconòmica
- Assistència en la setmana d'inducció.

El tercer i últim recurs formatiu que presentarem està vinculat amb la USAC però no es necessari complir els requisits anteriorment citats. Per a cadascun dels recursos, comentarem de manera breu sobre què tracten, els destinataris als quals van dirigits, el tipus de competències en les que formen i l'objectiu principal que tenen.

Llicenciatura de Treball Social amb orientació a treballs de desenvolupament, en la Universitat de San Carlos de Guatemala.

L'escola de treball social forma part de les dependències de la Rectoria de la Universitat de San Carlos de Guatemala. La formació que ofereix es fonamenta en la ciència, la tecnologia i la basant més humanista per tal de contribuir en el desenvolupament de processos pel desenvolupament humà de la població de Guatemala, tot això mitjançant la docència i l'investigació.

La finalitat de l'escola es garantir una formació integral amb qualitat, científica i de pensament crític, per a que la població conti amb professionals amb la capacitat de desenvolupar un treball que ajudi al desenvolupament humà integral de la societat Guatemalteca, amb ètica i igualtat, des d'una perspectiva cultural, social, ètnica i de gènere.

Els objectius bàsics de l'escola, són els següents:

- *Formar professionals amb una actitud crítica, reflexiva, creativa, ètica i amb un alt nivell de solidaritat; en el nivell de pregrau, grau i postgrau; formats humanística i científicament per intervenir de forma objectiva i quan sigui necessari en l'atenció de la problemàtica social.*
- *Desenvolupar la planificació estratègica de l'activitat curricular, en l'escola de treball social.*
- *Orientar en els processos d'ensenyament i aprenentatge per tal de desenvolupar en els i les estudiants de treball social coneixements, habilitats, actituds i aptituds en relació al perfil professional, en benefici de la societat Guatemalteca;*
- *Promoure el desenvolupament de la investigació científica, per l'estudi i la interpretació de la realitat nacional, per permetre l'elaboració de propostes de solució als problemes socials de Guatemala;*
- *Promoure l'extensió universitària de l'escola de treball social, per atendre als problemes i necessitats de la societat Guatemalteca;*

- *Promoure la modernització científica-tecnològica permanent del sistema acadèmic i administratiu de l'escola de treball social, per tal d'enfortir el desenvolupament institucional, amb la participació dels diferents sectors que la integren ;*
- *Propiciar un procés permanent d'actualització i capacitació del personal docent i administratiu per enfortir el desenvolupament acadèmic de l'escola de treball social;*
Establir els vincles de cooperació amb entitats nacionals i internacionals que contribueixin al desenvolupament acadèmic- administratiu de l'escola de treball social. (catàleg d'estudis de l'escola de Treball social de Guatemala 2008).

A Guatemala, la carrera d'Educació Social no existeix, el més proper a la formació d'Educació Social és el Treball Social. Podem dir que els treballadors socials exerceixen funcions pròpies d'un Educador Social.

Dintre les diverses funcions generals d'aquests estudis trobem en la funció 2.2.11 que cal remarcar-la perquè el seu contingut ens demostra que aquests estudis de treball social tenen relació amb l'ASC.

"El desarrollo de actividades culturales y sociales que permiten ampliar a los habitantes de la región, las perspectivas de su concepción del mundo y les den oportunidades de tomar parte como sujetos críticos y participantes creativos, mediante programas orgánicos integrados de desarrollo y formación ética, estética, científica y social", (catálogo de estudios de la escuela de Trabajo social de Guatemala 2008).

Dintre del catàleg d'estudis de la "escuela de trabajo social" (2008)²¹, s'ofereixen dos nivells acadèmics: nivell tècnic (3 anys): "trabajador social a nivel intermedio" i nivell de Llicenciatura (6 anys): "Licenciado en Trabajo social". Per altra banda, també existeixen diverses especialitzacions d'aquests estudis, entre d'altres trobem una especialització relacionada amb projectes de desenvolupament: "maestría en trabajo social con orientación y evaluación de proyectos para el desarrollo social".

Seguint amb el catàleg d'estudis podem trobar diverses assignatures al llarg dels deu semestres que tenen relació amb l'ASC, per exemple; pràctica de treball social de grups o bé la formulació i avaluació de projectes, entre d'altres.

"Pregrado, grado y postgrado de educación física, deporte y recreación"

Dins d'aquesta formació Universitària es poden trobar diferents títols en funció del nivell acadèmic que s'assoleix; *Pregrado* (carrera tècnica de 3 anys), *grado* (Llicenciatura de 6 anys) i *postgrado* (especialització de 2 anys i mig). Aquesta formació tot i que va més encaminada al món de l'educació física i l'esport, podem trobar dintre del catàleg d'estudis²² diverses assignatures que tenen

²¹Veure annex 8 Catàleg d'estudis de treball social a Guatemala

²²Veure annex 9 Catàleg d'estudis "*de educación física, deporte y recreación*"

una estreta relació amb l'animació sociocultural, per exemple algunes de les assignatures que ofereixen, són:

Recreación Física I y II: Ensenyen la metodologia i tècniques d'animació, conducció i animació de grups a partir de jocs i dinàmiques amb la vessant de la recreació de grups. L'assignatura es divideix en dos semestres.

Teoría y metodología de la recreación I y II: aquesta assignatura la divideixen en diferents semestres. La primera es basa en l'anàlisi històric dels conceptes bàsics de recreació i el temps lliure. I els fonaments bàsics de la conducció y animació de grups en activitats recreatives. La segona s'estudia l'anàlisi i l'experimentació de les fases organitzatives dels fenòmens recreatius com a sistemes de desenvolupament social.

Aquests estudis dintre del catàleg establert pel ministeri d'educació, formen part de l'àrea de Deportes y Recreación, aquesta area es divideix en cinc eixos bàsics, un d'ells és el de *Recreación*, ofereix als estudiants l'assoliment dels coneixements bàsics de la cultura del temps lliure, aspectes metodològics, tècnics, actitudinals i d'organització d'acord amb els diferents àmbits d'actuació i grups socials amb els que s'intervé.

"Diplomado en animación sociocultural comunitaria."

Aquest recurs formatiu, com veurem més endavant en la segona part del treball: el marc pràctic, és el que tenen accés els joves de la Cambalacha i per tant, el que els possibilita optar per una sortida professional com és la "d'animador cultural comunitario".

Aquest diploma és el resultat del gran esforç que va fer " la Caja lúdica" una entitat de Guatemala que va néixer l'any 2000 de la unió de diversos artistes, coreògrafs, animadors i gestors culturals compromesos a lluitar pel reconeixement d'aquest títol i per dinamitzar espais per la sensibilització i l'intercanvi metodològic d'experiències artístiques i culturals.

L'entitat es defineix com

"Un espacio de convocatoria libre y abierta donde se fomenta el autoconocimiento, la libre expresión de las ideas, el respeto a las personas y la naturaleza, la confianza, el trabajo en equipo, el diálogo y la interpretación crítica de la realidad." (Diplomado de Animación Cultural Comunitaria 2012).

"Caja Lúdica" a través de "la Metodología Lúdica Acción Participación Transformación (MLAPT)" amb la qual realitzen processos formatius, organitzatius i l'enfoc d'incidències en polítiques culturals i drets dels joves, ha permès que els joves s'interessin pel desenvolupament de projectes culturals, d'art, socials...i formin part activa del teixit social de Guatemala. Gràcies a tot aquest treball dut a terme, el Programa de Formació Artística de la Caja Lúdica impulsa el "*Diplomado en Animación Cultural Comunitaria*",

firmant un conveni amb l'escola superior d'Art de la USAC i atorgant un reconeixement oficial a la figura de l'animador cultural comunitari.

Així doncs, aquests organismes defineixen l'animació cultural comunitària de la següent manera:

La Animación Cultural Comunitaria es la recuperación del sentido de la vida, de la alegría y del amor, prácticapermanente de intercambio de expresionesartísticas y culturales; trueque de aprendizajes y saberes, reencuentro con el ser interior, generación de espacios de convivencia, donde se despiertala imaginación y la creatividad (Diplomado de Animación Cultural Comunitaria 2012).²³

Aquest diploma va destinat a tots els joves de les ares urbanes i de comunitats rurals que vulguin contribuir en el desenvolupament cultural i social, d'expressions artístiques, a dinamització del temps lliure, etc de la vida familiar, escolar i comunitària. Així doncs podem dir, que aquest diploma és una alternativa educativa per a que els joves participin d'una manera crítica, creativa i encarada a la transformació social.

Per accedir aquest diploma són necessaris una sèrie de requisits bàsics:

- Títol dels estudis de cicle bàsic.
- Carta de sol·licitud d'ingrés
- "hoja de vida"

Per altra banda, també s'exigeix una sèrie competències bàsiques:

- Habilitats en l'àmbit de l'art i la cultura.
- Actitud positiva vers procés formatiu.
- Tenir i practicar valors morals.
- Tenir i practicar actituds de respecte i solidaritat.
- Capacitat per a treballar en equip.
- Preferiblement, estar vinculat alguna organització (d'educació, art, cultura i joventut).

Altres entitats i organitzacions relacionades amb el desenvolupament social, cultural i comunitari, com per exemple,; L'escola d'arts la Cambalacha, varen també establir un conveni amb l'escola superior d'art de USAC per tal de que els joves de l'escola poguessin optar al diploma. Actualment, podem dir que s'han graduat quatre línies d'animadors culturals comunitaris en el país; en el centre històric de Guatemala 2007-2009, en San Marcos la Laguna, Sololá 2008-2009, BajaVerapaz 2009-2010 i la ciutat de Quetzal 2010-2011.

²³Extret del document *caja lúdica y escuela superior de artes de la USAC (2012)*.

2ª PART: EL MARC PRÀCTIC

7. L'entorn més proper dels joves

En els capítols anteriors, en el marc teòric; hem definit els dos principals descriptors d'aquest treball: l'adolescència en risc social i l'ASC i la figura de l'animador/a sociocultural, hem pogut conèixer el context general en el que viu la població de Guatemala i sobretot fent referència en tot moment a la comunitat indígena, el context històric, el sistema educatiu i les ofertes que hi ha de formació que hi ha a Guatemala en relació a l'ASC. Tots i cadascun dels elements que hem presentat de manera general en el marc teòric, són necessaris per a comprendre també el que exposarem en els següents apartats. A continuació, presentarem l'anàlisi més concreta del context social i geogràfic d'aquests joves, una breu explicació de l'escola d'arts de la Cambalacha on es desenvolupa la proposta de formació i els professionals que hi treballen, així com també el perfil de cada un dels joves que formaran part d'aquest projecte de formació i orientació.

Tota aquesta informació ens servirà per a comprendre en profunditat l'entorn en el qual viuen els nois/es i en el qual s'emmarca el projecte de formació i orientació d'animadors/es socioculturals. A més, tota aquesta part del marc pràctic del treball ens permetrà observar que les estratègies, eines ,recursos que utilitzen els adolescents de la Cambalacha com animadors/es socioculturals són insuficients, la qual cosa fa que es converteixi en un problema real i que es pot constatar.

7.1. CONTEXT GEOGRÀFIC I ENTORN COMUNITARI

El meu projecte està ubicat a San Marcos La Laguna, situat a la riba del llac Atitlán, a la regió de Sololá, Guatemala. Aquest municipi té una extensió de 12 quilometres quadrats, representat el 1,13% del territori departamental, aquesta dada col·loca al municipi de San Marcos com un dels 19 municipis més petits del departament de Sololá²⁴. Geogràficament, es troba a una distància de 48 km del departament de Sololá. Al nord del municipi trobem Santa Lucia de Utaulán, al Oest trobem el municipi de Sant Pablo de la Laguna, al Sud trobem el llac Atitlán i al Est Santa Cruz de la Laguna.

És una població de 2.500 habitants, la comunitat subsisteix de les seves collites de cafè i blat de moro i per la seva artesanía. No obstant, es reconegut per ser una zona molt turística. Les activitats que es desenvolupen als voltants del llac Atitlán suposa un ingrés econòmic pel municipi molt efectiu, ja que a més d'atraure molts visitants és una zona de pesca abundant.

Malgrat això, podem dir que després de quatre dècades de guerra civil i segles d'opressió colonial han deixat a comunitats com San Marcos La Laguna dividides per posició socioeconòmica, religió, gènere i idioma. Aquestes comunitats són marginades i privades de molts drets humans bàsics. La majoria de

²⁴Veure annex 10: Mapa departament Sololá

llars pateixen pobresa econòmica, desnutrició, insalubritat, alcoholisme i escasses oportunitats d'educació i de feina.

San Marcos és un poble que es qualifica com a poble rural, on conviuen les comunitats indígenes que parlen l'idioma maia Kaqchiquel. Aquestes comunitats l'han poblat des de temps ancestrals, així com una nova bossa de població estrangera i Guatemaltecs que procedeixen de la capital que des de fa 10 anys creix molt ràpidament. Aquesta combinació produeix que convisquin a un espai relativament petit tradicions molt conservadores amb noves visions de les coses i noves maneres de fer. El municipi està dividit en tres barris, anomenats barri: " uno", " dos" i "tres". Els tres barris es localitzen al sud del territori de San Marcos fins a la vora del llac Atitlán, els quals es delimiten de la següent manera:

- *Barrio uno*: Comença en la riba del llac Atitlán, entre el moll públic i el camp de futbol i arriba fins a l'edifici municipal. És el barri més poblat per la població indígena. En aquest es troba a més de l'edifici municipal (l'ajuntament, que ells l'anomenen *la municipalidad*), l'escola antiga i el dispensari de salut.
- *Barrio dos*: La cobertura d'aquest barri comença en la muntanya *Cujil*, fins al nord on es troba el cementiri General. En aquesta àrea també es majoritàriament habitada pel veïns de la comunitat indígena. En aquest barri trobem l'església Evangèlica.
- *Barrio tres*: Es situa entre els dos barris anteriors. Aquest barri se l'anomena "Chinimaya". Es situa cap al nord del municipi fins arribar a un lloc anomenat "Tzanjay". La majoria de les persones d'aquest barri provenen de la capital o bé d'altres països. És la zona de comerç del municipi i és on es troben els serveis de turisme, ja que en aquest barri hi han hotels, Restaurants, centres de meditació, botigues d'artesanía, etc. També es poden trobar els centres educatius (del nivell de Pre-primària, primària i bàsic), l'església catòlica, "la cancha", la biblioteca comunal i la plaça on es realitzen les festes tradicionals.

7.2. El centre on es desenvolupa el projecte: La Cambalacha

El marc on es desenvolupa la proposta de formació i orientació per animadors/es socioculturals és l'escola d'arts *La Cambalacha*. És tracta d'un projecte social i cultural que s'emmarca en l'àmbit de l'educació no formal i és de caire privat. A nivell legal funciona com una empresa i es regeix per la legislació de Guatemala en règim d'empresa privada amb funcions socials.

Va ser fundat per una ballarina i coreògrafa de la ciutat de Guatemala amb estudis a l'estranger amb la intenció d'intervenir en la comunitat a través de l'art. El projecte va començar ja fa més de 10 anys.

L'objectiu del projecte és facilitar la formació de joves líders i creatius, que coneguin els seus drets i que siguin capaços de fer crítiques i propostes; treballar per la integració social a través de la expressió creativa, proporcionant diversos tallers i suport tècnic per les diferents iniciatives creatives.

La seva missió és treballar per el dret a la infància i a la joventut a la educació creativa, la participació social i cultural, la formació artística i la llibertat d'expressió. Parteix de la creença que tota persona té dret a conèixer i experimentar els beneficis de l'expressió creativa com a eina universal per l'enfortiment i desenvolupament individual i col·lectiu a nivell social, intel·lectual, físic i espiritual.

La Cambalacha és un projecte cultural i d'educació creativa destinat a als infants i adolescents de les comunitats rurals i majoritàriament indígenes que viuen a la zona del Llac Atitlán. Es tracta d'un taller creatiu permanent; un espai per la manifestació, exposició, execució i instrucció de les diferents expressions artístiques. El projecte busca la facilitació de processos de sensibilització, intercanvi, formació y producció artística amb els infants i la joventut de comunitats rurals, validant i practicant l'art com a alternativa de vida i/o opció professional.

No obstant, La Cambalacha des d'un bon principi ha patit el rebuig de gran part del poble, perquè ha estat vista com un atac a les seves fermes tradicions i ha utilitzat el llenguatge de l'art que està bastant oblidat dins la seva educació formal. A Guatemala el sistema públic d'educació ofereix molt poques opcions de desenvolupament artístic; difícilment s'inverteix en processos creatius a les escoles, i l'educació, a la que especialment nens/es i joves/as de les comunitats rurals tenen accés, és monòtona i repetitiva. Per aquests motius, la Cambalacha aposta per l'art com a eina terapèutica per començar a transformar la realitat de manera conscient amb l'objectiu de que els joves que han passat pel projecte tinguin eines creatives de modificar aquesta realitat.

Els objectius generals de l'escola d'art la Cambalacha, segons el projecte escrit per la seva directora Gabriela Cordón, són:

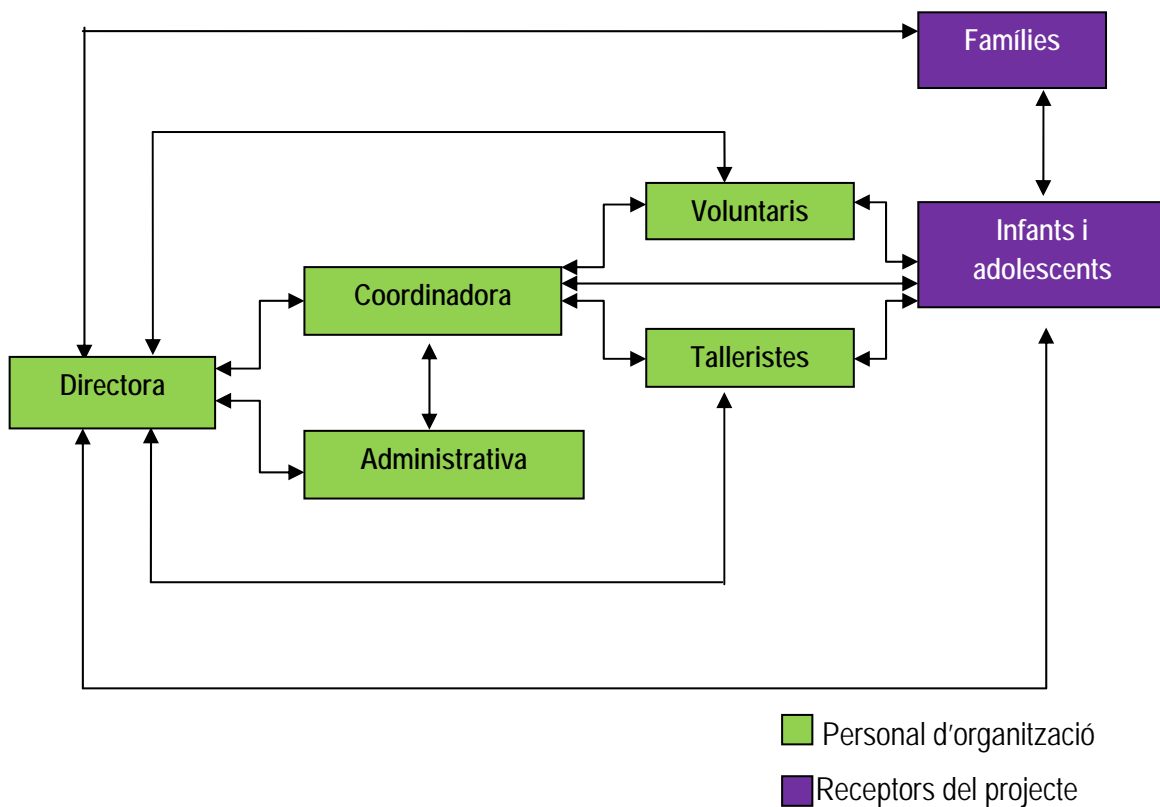
- *Facilitar la formació a infants i joves lliures, posseïdors de les capacitats de l'expressió, pensament crític, creativitat, comprensió i iniciativa.*
- *Iniciar i desenvolupar processos de sensibilització artística amb infants i joves, per contribuir a la integració social i recuperar la cultura.*
- *Desenvolupar el dret a l'expressió*
- *Promoure la recerca de la identitat cultural.*
- *Proporcionar espais de trobada i d'intercanvi en totes les comunitats participants.*
- *Fomentar la participació en activitats recreatives i artístiques.*
- *Motivar a altres comunitats a desenvolupar projectes similars.*

Els objectius específics que marca el projecte són:

- *Augmentar l'autoestima individual i col·lectiva.*
- *Millorar l'autoconfiança per expressar idees i sentiments.*
- *Disminuir els conflictes de gènere, les divisions socials i religioses que obstaculitzen la unió.*
- *Promocionar el respecte, la tolerància i la confiança.*
- *Proporcionar espais de diàleg i comprensió.*
- *Desenvolupar noves possibilitats creatives entre els participants.*
- *Desenvolupar la psicomotricitat, l'equilibri, el ritme i la consciència corporal.*

En relació als professionals de l'escola, durant la meua estada de pràctiques l'equip professional estava format per la directora, la coordinadora d'activitats i diversos voluntaris que arribaven i marxaven de manera intermitent, durant l'últim mes érem uns 8 voluntaris; quasi tots especialitzats en disciplines artístiques (percussió, claqué, pintura, gimnàstica olímpica i acrobàtica, guitarra, etc) i dues estudiants en pràctiques d'educació social, entre d'elles, jo. Com hem esmentat anteriorment, la carrera d'Educació Social allà no existeix, el més proper a la tasca de l'educador Social és el treballador Social. Tot i així, dins de l'equip professional de la Cambalacha aquesta figura no hi és, tot i que seria molt necessari.

Així doncs, generalment l'equip de professional de la Cambalacha esta format bàsicament per la directora del centre, que s'encarrega de la gestió del centre i dels voluntaris i tallers que s'ofereixen. També hi col·labora una voluntària permanent amb un projecte vinculat a la Cambalacha, ella s'encarrega de la formació professional dels participants de la primera generació (anomenats "lucsescondidas"), treballa amb ells/es per la prevenció del VIH (mitjançant el projecte "proyectopayaso) i també s'encarrega de les tasques administratives del projecte. Finalment, hi trobem una altre voluntària permanent que s'encarrega de la coordinació i programació d'activitats i tallers. Com a equip professional, també hem de comptar amb tots els voluntaris i voluntàries de tot el món que participen en el projecte durant un temps determinat i conviuen amb els infants i joves, aprenent, compartint amb ells l'experiència i oferint els seus coneixements durant la seva estada en el projecte.

Imatge nº3: *Organització de l'equip professional de la Cambalacha* (Anna Poch, 2012)

Les funcions principals que desenvolupen els òrgans de l'organització representada anteriorment de manera gràfica, són:

Directora:

- Organització del projecte i supervisió del funcionament.
- Comunicació i seguiment amb les famílies dels infants.
- Entrega i seguiment de beques.
- Organització i muntatge de representacions artístiques.
- Supervisió de tallers i activitats.

Coordinadora:

- Coordinació d'activitats i tallers.
- Organització del material.
- Programació d'activitats.
- Coordinació de voluntaris/es.

Administrativa:

- Coordinació amb projectes i entitats col·laboradores.
- Contacte i seguiment de l'estada de voluntaris.

- Seguiment, planificació i coordinació del grup de la primera generació (ProyectoPayaso).
- Recerca de finançament.

Voluntaris:

- Planificació i realització d'activitats.
- Suport en la planificació dels *talleristes*.

Talleristes/ Monitors:

- Realització d'activitats i tallers durant les tardes de dimarts i dijous.
- Programació d'activitats amb els voluntaris.

És interessant tenir en compte que en aquest projecte no hi ha una estructura organitzativa ferma, així que moltes tasques no estan determinades i l'organització pot variar en funció del nombre de voluntaris, de participants o d'intervencions externes. L'organització és flexible i es produeixen canvis respecte a les funcions.

"La Cambalacha" treballa amb i per la població indígena, i específicament amb els infants i joves dels grups ètnics *Tz'utujil* i *Kaqchikel*. El projecte treballa amb destinataris que provenen de les comunitats que viuen a la riba del llac Atitlà, de departament de Sololà: San Marcos la Laguna des del 2002, San Pablo La Laguna des de 2004, amb el poblat de Tzununà des del 2005, amb San Juan La Laguna des de 2007.

El projecte facilita tallers a uns 3.000 participants, dels quals, segons els registres del 2007:

- 700 ha participat com a mínim una vegada
- 1800 han participat com a mínim tres vegades
- 400 participen més de 10 vegades; i
- 100 participen d'una a sis vegades per setmana durant el curs escolar i/o les vacances escolars.

A més d'aquests participants directes, també se'n beneficien aproximadament 5000 espectadors, de les presentacions artístiques que realitzen els participants en activitats escolars, municipals, socials i culturals a diferents llocs dins i fora del país

El projecte de la Cambalacha està format per cinc programes de participació gratuïta.

El primer s'anomena "*Cambalacha en tu barrio*" i es tracta de diversos tallers de sensibilització que s'organitzen i es porten a terme en espais públics de diversos municipis i /o barris situats a San Marcos i a les seves rodalies. El programa busca l'expressió creativa dels joves i nens de la zona, a partir d'activitats al carrer. Les activitats que normalment es desenvolupen en aquest programa són comparses, murals i espectacles organitzats pels mateixos joves en dies puntuals en els quals es poden reivindicar drets, fets històrics i/o celebrar festes en comunitat. Aquest programa sempre organitza actes pel dia de la revolució, el dia dels drets del infants o el dia mundial del VIH.

El segon s'anomena "*Katok Pa'*", que vol dir passi endavant en la llengua *Kachiquel*, la que parlen els infants i joves de la zona. Aquest programa, dona la possibilitat a qualsevol persona d'organitzar un grup i sol·licitar un horari a la Cambalacha per fer tallers o assajar espectacles de qualsevol disciplina. El projecte proporciona l'espai, dona suport tècnic, i també el tallerista. Aquest programa permet que els joves i infants puguin expressar el que els agrada i els tallers que els agradaria fer i/o desenvolupar activitats autogestionades en l'espai del projecte.

El següent s'anomena "*Tardes de creatividad y amistad'*", i es tracta de tallers oberts d'art integrat dirigit a tots els nens i nenes que arribin a la seu del projecte les tardes dels dilluns, dimarts, dijous i divendres. En aquest espai s'ofereixen tallers de diverses disciplines artístiques, que varien segons els voluntaris/es *talleristes* que col·laboren en el projecte.

També compta amb el programa de "*Niñosarcoiris'*". Aquest programa funciona mitjançant unes beques que s'adjudiquen a aquells nens/es participants del projecte que mostren més interès i que tenen habilitats artístiques destacades. Reben una beca mensual que equival a el salari que aquests rebrien si estiguessin treballant. D'aquesta manera eviten que els pares no deixin assistir als infants al projecte per motius econòmics.

El darrer programa s'anomena "*JovenesArcoiris'*". Aquest és molt semblant a l'anterior, ja que subvenciona amb beques a tots aquells joves participants en el projecte però per capacitar-se com a *talleristes* i formar-se en diverses disciplines artístiques. Beca a aquells participants que mostren més interès en el projecte i/o que tenen habilitats artístiques destacades amb una beca que equival a un sou d'un jove de la zona que esta treballant.

Aquests sistemes de beques es van instaurar fa dos anys després de començar el projecte, ja que es va observar que els nens/es i joves tenien moltes dificultats per a seguir en el projecte, perquè normalment necessitaven ingressos per disminuir les dificultats econòmiques que patien les seves famílies.

Entre els programes del projecte, és important destacar els diversos intercanvis i trobades artístiques nacionals i internacionals, on aquests joves han tingut l'oportunitat de viatjar, conèixer altres països, cultures i tradicions. Així com fer possible la difusió dels coneixements adquirits. A més d'enriquir-se i conèixer altres eines i estratègies artístiques gràcies als intercanvis. Algunes d'aquestes trobades i intercanvis, han estat:

- Trobada a Irlanda amb un grup de joves de Myfield, Cork. Aquest joves també varen visitar la Cambalacha durant tres setmanes en el 2010.
- Intercanvi a el Salvador amb "*Tiempos Nuevos Teatro'*"(TNT). Intercanvi de tècniques i eines teatrals.

- Visita dels integrants del projecte "Fe y Alegria", un grup de joves de Nicaragua els varen acompanyar en les presentacions i actes, van participar en els tallers i varen intercanviar tallers i dinàmiques.
- Intercanvi amb la comunitat de joves de "*NuevoMontecristo, Champerico*".
- Trobada d'Art i Transformació que es va realitzar en la ciutat de Guatemala.

Les activitats de la Cambalacha, es duen a terme normalment a partir de tallers, aquests poden ser molt variats en funció de la especialitat d'art del voluntari o voluntària i de la temporalitat de la seva estada en el projecte.

El dia a dia en el projecte esta marcat per tres franges diferents. A primera hora del matí, joves i voluntaris realitzen tasques cooperatives de jardineria, neteja de l'espai i reciclatge. Després, comencen les activitats formatives, que variaran depenent del voluntaris. I finalment a la tarda, els joves porten a terme activitats amb els més petits, tant a la Cambalacha (San Marcos La Laguna) com a Tzununà i San Pablo La Laguna.

Pel que fa al finançament, la Cambalacha, és un projecte cultural i social d'àmbit privat, sense ànim de lucre i finançat bàsicament per subvencions de cooperació internacional i per les aportacions econòmiques dels voluntaris/es. Aquests, pagant un import en concepte d'estada, dietes i donació per les beques dels infants i joves i és una font d'ingressos bàsica perquè el projecte funcioni. Amb aquestes aportacions, s'atorguen beques mensuals de participació als infants i joves líders. D'aquesta manera els i les joves participen en el projecte, donant suport a l'economia familiar. Aquest sistema, és l'únic que han trobat per aconseguir que els nens/es i joves/as participin en el projecte, en lloc d'anar a treballar al camp per ajudar al sistema familiar.

7.3. Destinataris del projecte: perfil personal, sociofamiliar i escolar

Els joves de la Cambalacha" provenen del departament de Sololá. La majoria d'ells/es són del municipi de San Marcos la Laguna, però també hi ha alguns que són de San Pedro la Laguna, el poble del costat. Tots ells/es pertanyen a la població indígena de l'idioma Kaq'chikel.

Tots els joves es troben en situació de pobresa, amb alts nivells de desatenció per part dels membres de la família, alguns amb la manca d'algun dels pares per defunció o bé amb fills al seu càrrec. La carència de les atencions necessàries que no reben els joves, va en detriment tant de les escasses condicions bàsiques de vivenda, salut, educació, alimentació, higiene, etc.

El barri on viuen tampoc ajuda gaire a la inserció social dels nois, ja que no hi han gaires oportunitats d'ocupació, estan envoltats de pobresa, marginació i exclusió social, etc. A nivell formatiu la majoria estan escolaritzats, molts d'ells encara no han acabat els estudis obligatoris i alguns d'ells/es han deixat l'escola per causes econòmiques o bé per la situació familiar que tenen. Alguns d'elles/es tenen experiència laboral ja que treballen com a *talleristes* (monitors/es) a la Cambalacha. Més de la meitat

d'aquest grup de joves ha de treballar per ajudar en l'economia familiar i tots ells/es necessiten la beca econòmica que reben de la Cambalacha per poder continuar estudiant a l'escola i formar-se com animador/a a la Cambalacha. Tanmateix, podríem dir que moltes llars depenen econòmicament de la beca. Podríem dir doncs, que els elements personals, sociofamiliar, educatius i laborals que els caracteritzen dificulten la seva formació professional com animadors/es.

El grup de joves als quals va dirigida la proposta, és constitueix per 8 nois/es de la Cambalacha amb unes edats compreses entre 14 a 18 anys. Podríem dir que es tracta d'un grup natural, ja que quasi tots viuen en el mateix barri, es coneixen de l'escola i estan junts a la Cambalacha des de fa anys. Tot i que s'han anat agregant i disgregant altres nois/es, ells han estat sempre un grup unit i estable, els hi lliga un vincle d'amistat bastant fort. Dins d'aquest, a més, hi ha una parella de germanes.

A continuació, exposarem una breu descripció de les característiques sociofamiliars, personals i escolars/laborals dels joves de la Cambalacha que participaran en el projecte

Nom ²⁵	Edat	Dimensió sociofamiliar	Dimensió personal	Dimensió educativa	Dimensió laboral
Darwin	14	Són 8 membres en el nucli familiar: pare, mare, 3 germans, 2 germanes i ell. Tenen moltes dificultats econòmiques.	Tímid, introvertit i callat. Va patir molta pressió a la seva entrada a la Cambalacha degut a les crítiques de la comunitat.	No a acabat els estudis obligatoris.	Per les tardes treballa amb el seu pare a fer i vendre gàbies.
Irma i Vicenta	16 i 18	Són germanes Són 6 membres en el nucli familiar: pare, mare, Irma, Vicenta i les seves dues filles. Tenen dificultats econòmiques. Les beques de la Cambalacha és un dels ingressos bàsics de la família. Les condicions de la llar són bones i tenen llum elèctrica.	La Irma és molt intovertida, li costa molt expressar el que sent. La Vicenta és bastant tímida i insegura però un cop agafa confiança tot això va desapareixent poc a poc. Està separada, abandonó de la llar per maltractament de la seva parella, actualment viu amb els seus pares i té dues filles al seu càrrec.	Irma: continuïtat de la escolaritat, és molt bona estudiant, té molt bons resultats acadèmics. Vicenta: no a acabat els estudis obligatoris. Ho va deixar quan es va quedar embarassada amb 15 anys. En un futur li agradaria tornar a estudiar	La Irma, quan no està a l'escola, ni a la Cambalacha, ajuda en les tasques de la llar i es fa càrrec de les filles de la seva germana, sempre que aquesta ha de treballar. La Vicenta, treballa cosint "güipiles" i realitzant espectacles amb el "proyectopayaso". També s'està formant a la Cambalacha.

Imatge nº 4.: *Perfil joves* (Anna Poch, 2012)

²⁵Els noms propis que apareixen al llarg del document són ficticis

Nom	Edat	Dimensió sociofamiliar	Dimensió personal	Dimensió educativa	Dimensió laboral
Edwin	17	Són 9 membres en el nucli familiar. Tenen dificultats econòmiques. Subsisteixen gràcies al sou del pare que treballa en la "Municipalidad" ,la beca de la Cambalacha que rep l'Edwin i el petit sou de tallerista.	És un noi molt participatiu i extrovertit, amb un gran sentit de l'esforç.	Continuïtat en els estudis, és dels pocs germans que segueix estudiant. Actualment pels matins s'està formant com animador a la Cambalacha i està fent Batxiller dins del pla d'estudis de caps de setmana. En un futur li agradaria ser doctor i ajudar a la seva comunitat.	A les tardes treballa a la Cambalacha com a tallerista.
Lidia	15	Són 8 membres en el nucli familiar: mare, pare, tiet, tieta, avia, dos germans petits i la Lidia. Pateixen dificultats econòmiques. El tiet és alcohòlic. Sovint hi ha fortes discussions amb el pare. Pare i mare són jornalers en el camp, passen llargues temporades desocupats. L'ingrés principal de la família és la beca de la Cambalacha	És una noia molt tímida, discreta i acostuma a utilitzar un to i volum de veu excessivament fluix. Mostra una actitud bastant insegura i li costa molt expressar els seus sentiments.	Continuïtat en l'escolaritat. Durant els matins assisteix a la Cambalacha i a les tardes va a l'institut.	S'encarrega de les tasques de la llar, cuidant l'àvia i els seus germans petits. També de recollir la llenya per cuinar.

Imatge nº4: *Perfil joves* (Anna Poch, 2012)

Nom	Edat	Dimensió sociofamiliar	Dimensió personal	Dimensió educativa	Dimensió laboral
Gaspar	17	Són 9 membres en el nucli familiar: pare, mare, cinc germanes, un germà i ell. Pateixen dificultats econòmiques. Mare treballa en les tasques de la llar i té cura dels fills/es. Sovint va ajudar al seu marit al camp. Pare no té un treball estable. Treballa de jornalier al camp i la seva feina depèn bàsicament d'una bona collita La beca econòmica de la Cambalcha i el petit sou del Gaspar com tallerista és l'ingrés principal de l'economia familiar.	És un noi molt sociable i participatiu. Tot i que li costa molt expressar allò que sent als altres. És molt reservat a l'hora de parlar d'ell mateix, de les seves preocupacions...	No ha acabat els estudis obligatoris. No li agradava estudiar. Actualment té molt clar que la seva professió serà la d'animador sociocultural.	Realitza la formació com animador/a a la Cambalacha A les tardes treballa com a tallerista.
Braulio	17	Són 9 membres en el nucli familiar: pare, mare, tres germans, tres germanes i ell. Pare treballa al camp, amb la collita de milpa i cafè. La beca econòmica de la Cambalacha i el petit sou del Braulio com tallerista és l'ingrés principal de l'economia familiar.	És un noi extrovertit, amb un caràcter fort, sovint no sap gestionar les seves emocions quan està malhumorat es fa notar.	Actualment no estudia. Té els estudis bàsics obligatoris. Era bon estudiant i treia bones qualificacions. No continua estudiant per causes econòmiques. Volia estudiar per a mestre de música	Al matí s'està formant com animador a la Cambalacha i a la tarda treballa com a tallerista. Sempre que pot ajuda el seu pare en la recollida de cafè i Milpa.

Imatge nº4: *Perfil joves* (Anna Poch, 2012)

Nom	Edat	Dimensió sociofamiliar	Dimensió personal	Dimensió educativa	Dimensió laboral
Felipe	17	Són 6 membres en el nucli familiar: pare, mare, 3 germans i ell. Moltes dificultats econòmiques. Pare i mare: desocupats. Quan hi ha bones collites treballen de jornalers al camp. La beca econòmica de la Cambalacha i el petit sou del Felipe com tallerista és l'únic ingrés de l'economia familiar.	És nerviós, bromista i rialler. Normalment agafa el rol de líder en el grup. Sovint és el que delega les tasques i funcions als altres <i>talleristes</i>. Mostra una actitud molt segura de sí mateix. Quan està malhumorat es fa notar molt.	Continuïtat en els estudis. Actualment als matins s'està formant com animador a la Cambalacha i està fent Batxiller dins del pla d'estudis de caps de setmana. En un futur li agradaria ser doctor.	A les tardes treballa com a tallerista Ajuda els seus pares al camp.
Lucas	15	Són 6 membres en el nucli familiar: mare, tres germanes, un germà i ell. Moltes dificultats econòmiques Mare: té una discapacitat visual, treballa fent teixits artesanals, no rep cap ajuda per la seva discapacitat. Pare: Alcohòlic. Va morir. La beca econòmica de la Cambalacha i la venda d'algun dels teixits són l'únic ingrés de l'economia familiar	És un noi sensible i al principi una mica tímid, quan agafa confiança i es deix anar és un noi molt sociable tot i que de vegades s'aïlla i li agrada estar sol.	Continuïtat en els estudis. Tot i que li quedin pendents algunes assignatures, s'hi esforça. No li agrada gaire anar a l'escola, però es conscient que és important per tenir futur millor.	Com que és el germà gran, té cura dels seus germans i ajuda molt a la seva mare tant en les tasques de la llar, com en vendre els seus teixits.

Imatge nº4: *Perfil joves* (Anna Poch, 2012)

8. Diagnòstic de les necessitats.

Com hem esmentat anteriorment, l'elaboració del diari de camp, les entrevistes individuals realitzades i el recull d'indicadors que he anat observant al llarg de la meua estada com a practicant a la "Cambalacha", m'han servit per a detectar un seguit de necessitats relacionades amb la dimensió individual dels nois, amb l'entorn sociofamiliar en el que viuen, les mancances formatives de l'escola d'arts "la Cambalacha" i també les escasses ofertes de formació que existeixen com animador/a sociocultural a Guatemala. A continuació, farem un esment d'aquestes, i tot seguit ens centrarem a fons en aquelles que abordarem en la proposta de formació i orientació dels i les joves com animadors/es socioculturals.

- A la Cambalacha no es treballa de manera contínua amb les necessitats individuals de cada noi/a. **No es fa un seguiment personalitzat i periòdic de cada noi/a** de manera que l'educador faci de figura d'acompanyament al/la jove en la recerca dels seus interessos i el seu projecte de vida, (quins punts forts té i quins punts febles podria millorar, com es sent i es troba a la Cambalacha, què en pensa de la formació rebuda, com van els estudis, quines són les seves preocupacions, etc).
- Crec que aquests joves **no tenen assumides algunes habilitats**, com; expressar sentiments, gestionar les pròpies emocions, donar les gràcies, fer i rebre compliments, controlar i adaptar als diferents contextos el volum i el to de la veu, millorar la comunicació oral i escrita, l'escolta activa, empatia, entre d'altres. He pogut detectar aquestes mancances gràcies a l'observació de certes actituds quotidianes mostrades pels nois/es. Per exemple, no saben explicar ni comunicar com se senten, tampoc gestionar les seves emocions, sovint quan algun dels joves venia preocupat per algun assumpte familiar o laboral, es limitava a no dir res en tot el dia, reprimia les seves emocions i no volia parlar de cap de les maneres amb ningú. O bé, un altre cas concret era tot el contrari, mostrava actituds agressives i poc tolerants cada vegada que algú li preguntava com estava o bé que li passava. Un altre exemple: la majoria dels joves parlaven molt baixet i sempre els hi havia de demanar que m'ho repetissin. També vaig veure que els manca escolta activa perquè quan s'explicaven coses entre ells o algun adult els comentava quelcom, no tenien la suficient interacció amb l'emissor (mirada, assentir amb el cap, fer alguna pregunta, etc.) com per fer-li veure que l'estaven escoltant realment.
- **Els manca el coneixement de certes estratègies, eines i tècniques per a la seva futura intervenció com animadors/es socioculturals**, vaig detectar aquestes mancances a partir de l'observació quan realitzaven la tasca de monitor/ tallerista amb

els més petits i mitjans de la Cambalacha o bé quan realitzava les activitats d'educació emocional amb ells/es. Per exemple, quan realitzen la tasca de monitor tenen molta vergonya i inseguretat, els hi agrada molt realitzar aquesta feina, però no saben com abordar-la, com conduir un grup, com comunicar-se de manera clara i entenedora, no saben posar límits, els hi costa molt captar l'atenció dels usuaris i perden el control del grup, ...tot això es degut a que **la formació d'aquests joves es limita a rebre classes i indicacions de caire únicament artístic**, estan acostumats a rebre classes però ningú els hi ensenya a donar-les.

- Els joves de la Cambalacha tot i que obtenen un diploma com animadors/es socioculturals al finalitzar la formació rebuda a la Cambalacha, aquests no surten preparats. Això ve donat per varies raons; la primera, és que **no planifiquen ni avaluen les activitats que programen**, ja que no contempnen molts dels elements bàsics, per programar els tallers, activitats i dinàmiques...com per exemple; la durada de l'activitat, la finalitat, quins objectius volen aconseguir, no utilitzen cap instrument per enregistrar informació i les observacions, per tal de millorar la seva intervenció, etc. Una altra raó, és que **no són conscients de la gran responsabilitat educativa que tenen a càrrec**, la majoria dels joves d'aquest grup treballa per la tarda a la Cambalacha com a tallerista, a més a més del incentiu econòmic, els hi agrada molt realitzar aquesta feina però sovint no li donen importància i no es preparen les activitats, ni tenen en compte l'edat, els interessos i necessitats dels infants amb els que intervenen, etc. I la tercera raó és que els hi **manca la intencionalitat educativa de les activitats que realitzen**, ja que centren únicament la seva intervenció en passar-ho bé.
- La formació que reben els joves durant tot l'any, part d'aquesta la reben de diferents voluntaris sobre diferents disciplines artístiques i la seva utilització en la intervenció social. Cal remarcar però que el fet que siguin tallers impartits per voluntaris que arriben a l'escola de manera intermitent i que molts cops desconeixen la professió de l'animador sociocultural, provoca que en ocasions **els tallers manquin d'uns objectius i una metodologia clars i rigorosos**. D'altra banda, dins el curs també s'inclouen matèries impartides per representants de la pròpia Universitat de Guatemala, que acudeixen mensualment per realitzar sessions sobre Cosmovisió Maia o Problemàtica Nacional. Segons la meva observació dels tallers, valoro molt positivament tots els coneixements oferts però també observo **la manca d'una línia general que vertebrí tot el curs i faci comprendre els i les joves les capacitats i coneixements bàsics a l'hora de la seva pràctica professional com animadors/es socioculturals**.

- Dins dels estudis de la Cambalacha, podem dir que els joves tenen cobertes les necessitats de pertinença, és a dir, rebre afecte, ser estimats, participació, acceptació, el reforç positiu etc. També, la necessitat d'auto realitzar-se. Però tot això es realitza únicament de la vessant més grupal. En la Cambalacha **no contemplem les tutories individualitzades** amb cadascun d'ells/es, ja que no es treballen, no es promou un espai on ells puguin expressar opinions, preocupacions, sentiments, idees en relació als seus èxits i fracassos, al propi auto-concepte, al seu objectiu a la vida, què volen aconseguir, com creuen que el veuen els altres des de fora, l'autoestima, la confiança, etc. No hi ha un espai on els nois/es puguin compartir amb algú tots aquests temes tant profunds. Crec que és importantíssim no deixar això de banda, i menys amb adolescents que no tenen un adult dins del nucli familiar que s'ocupi d'aquestes qüestions més afectives i emocionals.

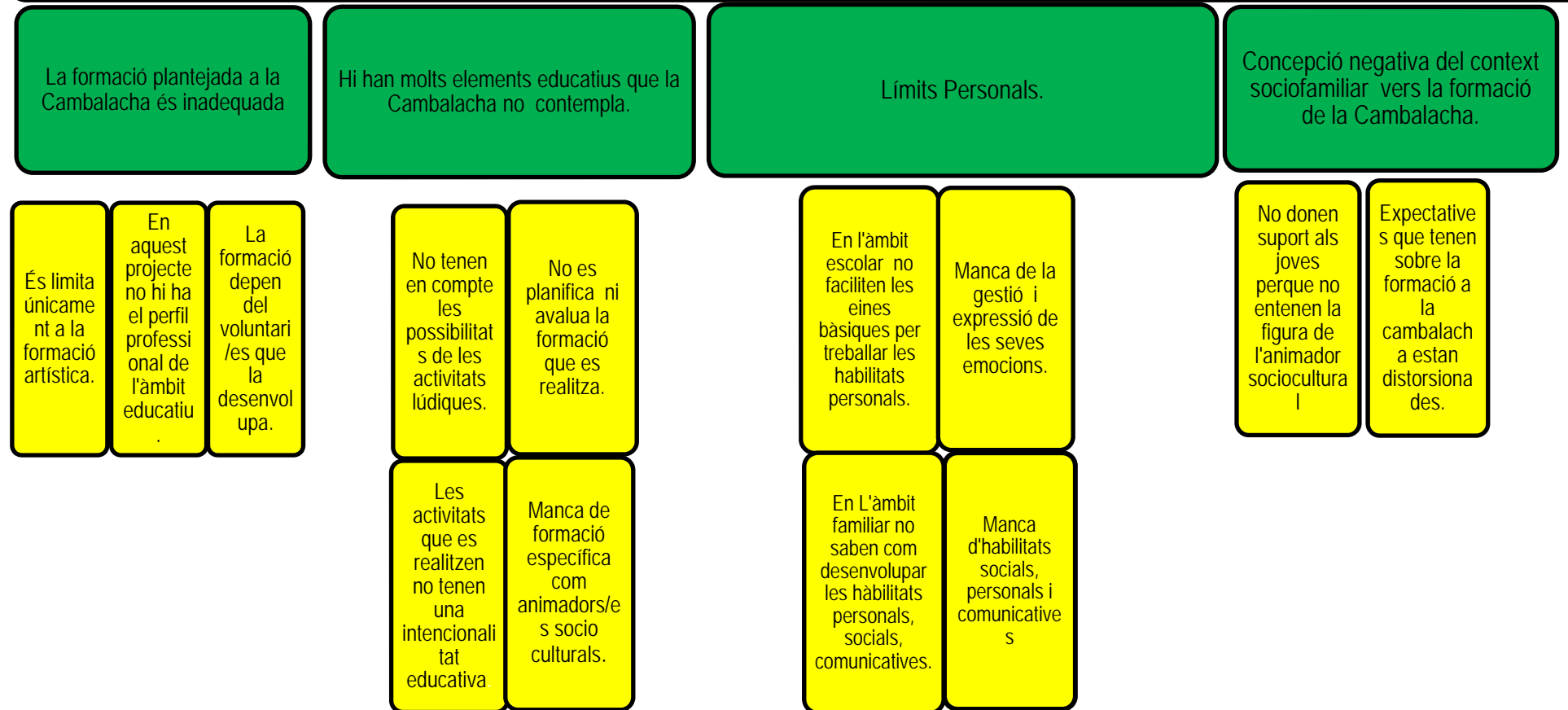
A continuació, es mostrarà gràficament un resum del diagnòstic de necessitats en un diagrama de problemes que he elaborat (Diagrama nº1). No podem incloure totes les anomenades anteriorment, ja que n'hi ha que no tenen relació directa amb allò que volem treballar, per tant, no cal abordar-les en aquest projecte, i n'hi ha que no depenen de nosaltres, per exemple les que són més aviat de la direcció de l'escola o familiars.

Per a l'elaboració d'aquest esquema ha estat necessari detectar el problema principal que engloba totes les causes següents, esmentades anteriorment. Després he anat ubicant les connexions intermèdies i concretes per tal d'establir una relació de causa-efecte entre elles i amb el problema principal.

Aquesta eina ens facilitarà la lectura i ens ajudarà també per marcar-nos els objectius que volem assolir amb la hipotètica implementació de la proposta de Formació i orientació.

Evidentment, aquest diagrama és fruit no només de les anotacions del diari de camp i del recull d'indicadors que he elaborat al llarg de les meves pràctiques a "la Cambalacha", sinó també a partir de l'anàlisi posterior i l'elaboració d'aquest treball de fi de carrera. Per tant, aquest intenta recollir de manera més gràfica, visible, coherent i ordenada els elements explicats anteriorment de forma exhaustiva.

Les estratègies i eines que utilitzen els adolescents de la Cambalacha (Guatemala) com animadors/es socioculturals són insuficients.

Com podem observar, aquest diagrama segueix una estructura jeràrquica, de tal manera que el primer quadre descriu el principal problema que afecta a aquests joves. Els tres quadres del següent nivell (els quadres de color verd) representen les causes intermèdies del problema general, i l'últim nivell doncs (els quadres de color groc), fa referència als problemes més concrets o profunds. Per contemplar que existeix una relació exacta de dalt a baix i a l'inversa, només cal aplicar la fórmula del **ja que** per descendir i el **fa que** per ascendir en cada nivell. Per tant, del problema principal als més concrets existeix una relació de causes. En canvi, dels problemes més concrets al principal trobem una relació de conseqüència, és a dir, ascendint de nivell, cada un és efecte de l'altre. En definitiva, podem contemplar que el problema general és que les estratègies i eines que utilitzen els joves de "la Cambalacha" de Guatemala com animadors/es socioculturals són insuficients, d'aquest se'n deriven una sèrie de causes cada vegada més profundes.

Per tant, les estratègies i eines que utilitzen els adolescents de la Cambalacha com animadors/es socioculturals són insuficients, i hi han quatre causes que ho expliquen:

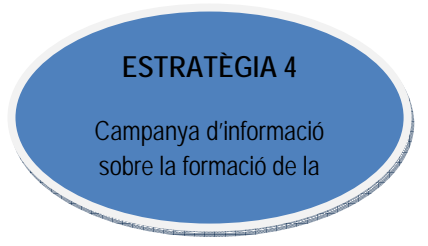
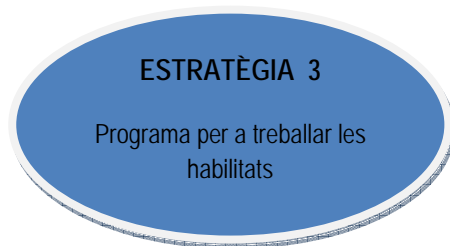
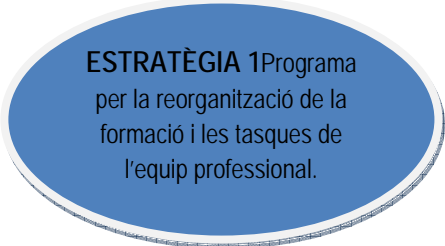
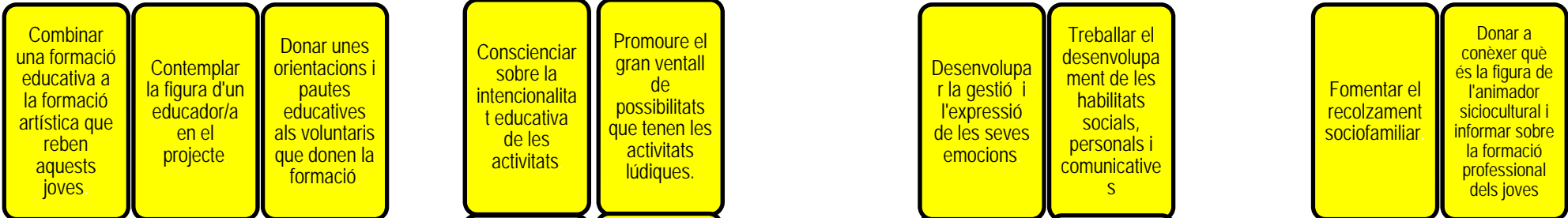
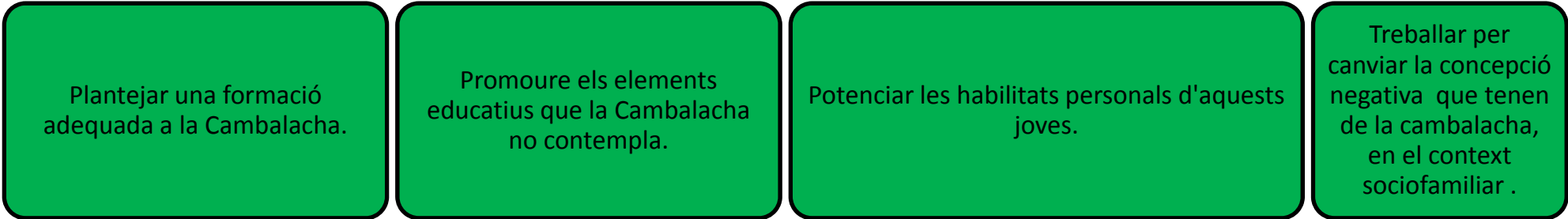
- En primer lloc, **la formació plantejada a la Cambalacha és inadequada**, hi ha tres qüestions principals que no permeten que aquests joves tinguin una formació bàsica i adequada com animadors/es. La primera qüestió és que la formació que reben els joves és limitada únicament a l'àmbit artístic. La segona qüestió, és que no es planteja la necessitat d'un perfil educatiu dins de l'equip professional que s'encarregui de formar aquests joves com animadors /es socioculturals. Per últim, la tercera qüestió, molt relacionada amb la segona, és que l'equip de professionals del projecte es format per voluntaris i voluntàries, aquests no tenen una especialització educativa dins de l'àmbit de l'animació sociocultural, sinó artística. És per això, que fa molt difícil la formació específica com animadors/es i el seguiment d'un fil conductor amb uns objectius determinats que ajudi a donar un sentit i una coherència a la formació que reben.
- En segon lloc, **cal destacar que hi han molts elements educatius que la Cambalacha no contempla**, tot i que moltes de les activitats artístiques realitzades a la Cambalacha acaben essent educatives i enriquidores pels joves, el fet de no contemplar la planificació, l'organització i el rerefons educatiu de les activitats lúdiques, això dificulta d'extreure'n el màxim profit. Un altre element que no es planteja a la Cambalacha és la formació específica i concreta com animadors/es socioculturals, és a dir, programar unes classes concretes per capacitar i introduir a aquests joves dins del món de l'animació sociocultural i per tant, professionalitzar-los com a tal.

- En tercer lloc, podem afegir un altre problemàtica important com són les **limitacions personals** que tenen aquests joves guatemaltecs .Des de ben petits, en el seu entorn més proper, no els han facilitat el desenvolupament bàsic d'aquestes habilitats, és per això que amb aquests joves es detecta grans mancances en les habilitats personals, socials i comunicatives.
- Per últim, es detecta una altre problemàtica a nivell sociofamiliar, la **Concepció negativa del context sociofamiliar vers la formació de la Cambalacha**. La majoria dels joves de la Cambalacha no reben suport per part de la família, escola, veïns i de la Comunitat en general. Això ve donat perquè no entenen que vol dir la formació professional en aquest àmbit concret, per a que serveix ni tampoc quina sortida professional té.

L'anàlisi de la realitat ens permet fer un pas endavant i transformar en objectius aquest diagrama de problemes, la qual cosa ens permetrà observar quina seria la intervenció necessària per a treballar cada aspecte. Al mateix temps, indicarem també les estratègies que es desprenen del diagrama d'objectius (diagrama 2), és a dir, les accions possibles a realitzar en relació a cada branca d' objectius. Aquesta eina ens ajudarà a contemplar amb més claredat les tasques que no podem abordar en el nostre projecte, ja que no ens pertany la competència.

Seguidament doncs, presentarem el diagrama d'objectius (diagrama nº2) amb les estratègies corresponents per a cadascuna de les branques.

Facilitar les estratègies, eines i recursos necessaris per aquests joves

Imatge nº6: Diagrama d'objectius i estratègies (Anna)

Per a l'elaboració d'aquest diagrama, com podem observar, bàsicament hem transformat la perspectiva de la situació, és a dir, hem modificat els elements negatius de l'esquemadel diagrama anterior, tot contemplant quina seria la intervenció necessària per a millorar-los o canviar-los. En relació a les estratègies, hem contemplat aquelles accions possibles a dur a terme per a l'assoliment dels objectius descrits.

Seguint el guió per a l'explicació del diagrama de problemes, veiem que cal facilitar tot un seguit d'estratègies, eines i recursos necessaris per a la formació com animador/a sociocultural d'aquests joves de San Marcos La Laguna, Guatemala.

Per a assolir aquest objectiu és necessari que en fixem de més específics i operatius.

- En primer lloc, **dur a terme un adequat plantejament de la formació que ofereix la Cambalacha**, cosa que s'ha d'aconseguir promovent-ho des de la direcció de l'escola, elaborant conjuntament amb l'equip professional un replantejament del projecte educatiu del centre. El nou plantejament permetria per una banda contemplar l'existència d'un/a educador/a social que s'encarregués específicament de la formació dels joves com animadors/es socioculturals. Per altra banda, vertebrar tots els continguts, coneixements i habilitats en una mateixa línia d'actuació, oferint doncs, una formació més completa i integral per tal de professionalitzar adequadament aquest joves. Tanmateix, d'aquesta formació hi participarien tots els voluntaris essent conscients de la tasca tant educativa com artística que ofereixen als joves i infants.
- En segon lloc, posar l'accent a **promoure tots aquells elements educatius que la Cambalacha no contempla**, ja que el fet de tenir en compte tots aquests elements ajudarà a donar una millora qualitativa en la formació d'aquests joves. Hem de mostrar-los i ensenyar-los el gran ventall de possibilitats que tenen les activitats lúdiques, sobretot si n'ets conscient que en la teva intervenció hi ha una intencionalitat educativa i una prèvia preparació a l'hora de tenir en compte tot allò necessari per a la adequada intervenció, així com saber fer una bona anàlisi i avaluació de les activitats realitzades i aprendre'n doncs de les errades o bé d'allò que no s'ha contemplat.
- En tercer lloc, caldria **potenciar el desenvolupament de les habilitats personals d'aquests joves**, ja que en el context del qual provenen no veuen important o bé no prioritzen el desenvolupament d'aquestes habilitats, ja que primerament han de resoldre altres necessitats bàsiques com obtenir aliment suficient per a tots els membres de la família. Per altra banda, hem de tenir en compte que aquests joves, sovint pateixen agressions, negligències i moltes confusions a nivell emocional, considero importantíssim donar l'oportunitat a posar nom als seus sentiments, a expressar-se, a creure en ells/es mateixos i en les seves capacitats, en

definitiva a créixer personalment. Tanmateix, és important sensibilitzar-los de la gran influència que exerciran en les altres persones o col·lectius quan intervinguin com animadors/es socioculturals i per això serà necessari desenvolupar-se primerament com a persones.

- Per últim, caldria **treballar la visió negativa que el context més proper d'aquests joves tenen sobre la Cambalacha**, això s'hauria d'aconseguir mitjançant una campanya d'informació i difusió per tal de donar a conèixer que és la Cambalacha, quina és la seva missió i quina formació ofereix. S'ha d'incentivar i promoure-ho des de la direcció de l'escola, és important que tant les famílies com la comunitat en general sàpiguen que és la Cambalacha i treballar conjuntament per a canviar la concepció negativa que tenen, ja que aquesta la tenen principalment pel xoc cultural que hi ha i la manca d'informació. És a dir, L'àmbit artístic, l'ASC, la figura del monitor de lleure, etc, li donen una concepció negativa, bàsicament per dues raons; perquè no entenen quina és la seva finalitat professional i perquè aquesta sortida professional no forma part d'allò socialment establert. Tanmateix, caldria treballar per a que la família desvinculi el concepte de la formació d'ASC lligat únicament a la beca que reben els joves, és un problema que donin suport o valorin la formació dels seus fills únicament per l'incentiu econòmic que reben i no pel desenvolupament personal i professional.

Un cop representat el diagnòstic en els dos diagrames, el de problemes i el d'objectius, cal estudiar quines són les mancances que podem i volem abordar en aquesta proposta de formació i orientació com animadors/es socioculturals. Tenint en compte l'esquema i l'anàlisi de necessitats fet en apartats anteriors, ens centrarem principalment en la segona branca (hi han molts elements educatius que la Cambalacha no contempla) i durem a terme, per tant, un programa per a treballar la formació específica en animadors/es socioculturals. Tot i així, treballarem també alguns objectius de la tercera branca. En definitiva, treballarem objectius de dues de les branques centrals del diagrama: la segona i la tercera (tot i que dins d'aquestes dues tampoc podem abastir-los tots, ja que n'hi ha que no depenen de nosaltres). La primera branca no té cabuda dins la nostra proposta ja que, considerem que es responsabilitat de la direcció de l'escola i tampoc podríem abordar la última branca ja que es podria tractar aquest tema en un projecte a part degut a la llarga temporalització i planificació que suposaria dur a terme una campanya de sensibilització i informació de la Cambalacha en el territori. Això no significa però, que en el desenvolupament d'alguna de les activitats, no es pugui treballar molt subtilment la visió vers el treball que tenen els joves. Serà inevitable perquè de fet, tots els objectius estan relacionats entre si. Prioritzem doncs, els objectius de les branques centrals perquè considerem que són els més immediats a assolir per a la seva formació professional:

- Promoure els elements educatius que la Cambalacha no contempla per a la formació d'aquests joves.

- Potenciar les habilitats personals d'aquests joves.

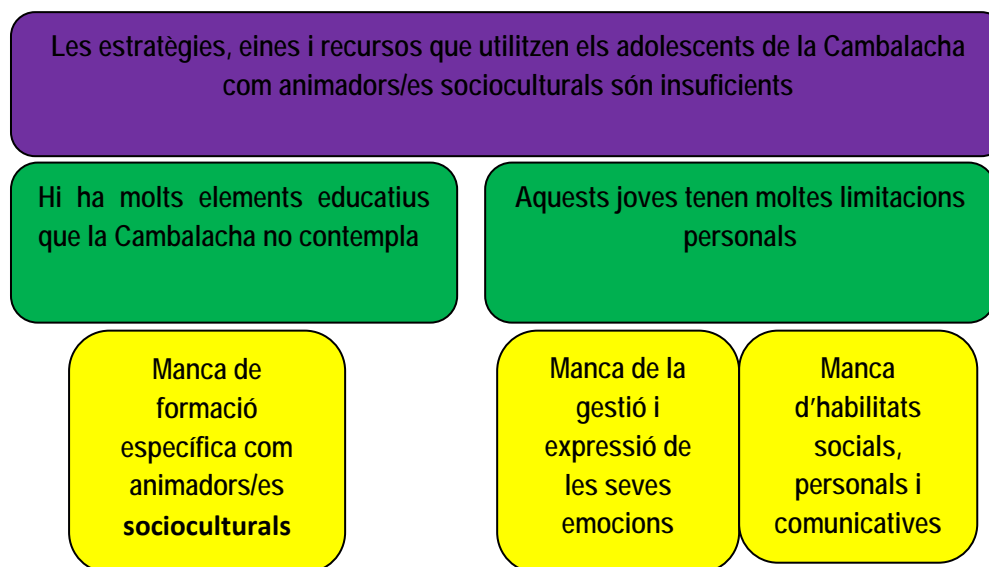
Tot i així, no podem treballar tots els aspectes que conformen les dues branques, és a dir, alguns dels objectius de les branques centrals que hem prioritzat no els podrem treballar. Si ens hi fixem, en la segona branca, veiem que l'objectiu operatiu principal a treballar és "Desenvolupar una formació específica com animadors/es socioculturals" els altres tres no els treballarem directament, però si que estaran totalment presents i implícits a l'hora de realitzar la formació específica com animadors/es.

El mateix ens passa amb dos dels objectius operatius de la tercera branca "Facilitar des de l'àmbit escolar les eines bàsiques per treballar les habilitats personals" i "Potenciar el desenvolupament d'habilitats des de l'àmbit familiar". Com veiem, no ens és possible abordar, tot i que si que ho podem suggerir aquests dos elements en el nostre projecte, encara que no ens correspon aquesta tasca. Per tant doncs, contemplem que hi ha certs factors a nivell familiar, comunitari o d'entorns institucionals com l'escola, o el mateix govern que no són responsabilitat nostra ni tampoc els encabim en els objectius d'aquesta proposta de formació. Això no nega però, la necessitat d'iniciativa d'algunes persones o d'algun organisme que treballi aquests aspectes.

3ª PART: ELABORACIÓ DE LA PROPOSTA DE FORMACIÓ

9. Contingut del projecte

A continuació, fem un recordatori de les mancances que volem i podem cobrir a través d'aquesta proposta per començar a endinsar-nos ja en la tercera part del treball: "elaboració de la proposta de formació als joves de la Cambalacha com animadors/es socioculturals".

Imatge nº7: Diagrama *Mancances a cobrir amb el projecte de formació* (Anna Poch, 2012)

9.1. Objectius del projecte.

Al inici de la tercera part del treball, el de la intervenció, hem reprès de nou els problemes detectats que volem treballar en aquesta proposta. A continuació, exposarem doncs els objectius que sorgeixen d'aquestes problemàtiques, és a dir, els que volem assolir amb aquesta proposta de formació per animadors/es socioculturals.

Objectiu general

- Facilitar les estratègies, eines i recursos necessaris per aquests joves que s'estan formant com animadors/es socioculturals a la Cambalacha.

Objectius específics

- Promoure els elements educatius que la Cambalacha no contempla per a la formació d'aquests joves.
- Potenciar les habilitats personals d'aquests joves.

Objectius operatius

- Desenvolupar una formació específica com animadors/es socioculturals.
- Treballar el desenvolupament de les habilitats socials, personals i comunicatives.
- Desenvolupar la gestió i l'expressió de les seves emocions.

En definitiva, la principal estratègia que se'n deriva del conjunt d'aquests objectius és l'elaboració d'un programa d'activitats amb les quals volem treballar diverses habilitats i proporcionar-los estratègies, recursos i eines funcionals per a la seva futura intervenció com animadors/es socioculturals. Volem orientar-los i motivar-los, no només en el coneixement i assoliment de totes aquestes estratègies per a la seva formació professional, sinó també al creixement personal d'aquests adolescents.

9.2. Metodologia

La metodologia que s'utilitzarà en la implementació d'aquesta proposta de formació i orientació serà a base d'activitats tant teòriques com pràctiques. La teoria és indispensable per a poder transmetre a algú una sèrie de conceptes. La pràctica és igual de necessària, bàsicament per tres raons; la primera perquè permet que l'aprenentatge sigui més significatiu, la segona per comprovar, d'una manera més dinàmica, si s'han assimilat els continguts donats anteriorment. I la tercera perquè la proposta de formació va dirigida a un grup d'adolescents i cal captar de manera continuada la seva atenció i participació.

Tanmateix, una formació teòrica sense part pràctica és quelcom inacabat. Significa tenir el coneixement (saber), però no les habilitats (saber fer), ni les actituds (ser), totes tres competències són imprescindibles per al desenvolupament de qualsevol persona; no obstant pretenem enfocar la nostra metodologia en donar més importància en la tercera de les competències; les actituds. És per això que la nostra proposta de formació la volem treballar de manera que sigui; participativa, flexible i adaptable, no impositiva, analítica i sobretot educativa. No hem d'oblidar que l'educació que han rebut aquests joves al llarg de la seva vida sempre s'ha basat en un model tradicional, caracteritzat bàsicament per la disciplina i l'obediència dels educands respecte el professor/a, educador/a o bé d'allò que és correcte i establert per la comunitat. Per tant, aquest joves estan acostumats a un procés ensenyament-aprenentatge avorrit, repetitiu, poc innovador, molt monòton i inclús m'atreveria a dir, que es senten bastant obligats a fer allò que s'ha de fer. És per tot això que la metodologia que pretenem aplicar en aquest projecte de formació i orientació és a partir d'una metodologia actitudinal.

"La metodologia actitudinal, en realitat és una orientació metodològica en la intervenció socio-educativa i en les relacions personals, que parteix de la base que l'important en un sistema d'intervenció i el més significatiu és la relació que s'estableix entre l'educador i la persona educada, la qual facilita l'aprenentatge significatiu, és a dir experimentar, adonar-se de les coses i donar-los un nom per després processar l'experiència i actuar d'acord amb el propi organisme, que estarà obert al viure existencial i impregnat de creativitat en les accions que es proposi" (Bartomeu Barceló i Rosselló, 2000: 88).

Per tant, en la nostra proposta d'intervenció utilitzarem una metodologia que esdevindrà de la combinació de la metodologia que ens aporta Barceló i també de la teoria de la intel·ligència emocional d'en Goleman (2000). Seguidament, farem una breu explicació de cada una de les aportacions d'aquests autors, que ens serviran per orientar-nos en la nostra metodologia.

Segons Barceló (2000) per dur a terme una metodologia vivencial, cal que l'educador/a realitzi una tasca centrada en les persones i sigui conscient del "estar present", és a dir, intervenir des de les actituds més que en les habilitats. Així com mostrar-se autènticament, no únicament com un especialista distant que aporta continguts, sinó com una persona que acompanya el grup en el seu procés. Tant mateix, per a què això sigui possible cal que l'educador/a es disposi a confiar plenament en les persones, en totes aquelles que formen part del grup, és tracta de confiar en la capacitat del grup, escoltar-los activament, des del vincle. En definitiva, "estar present" és confiar, escoltar i compartir.

Per altra banda, Barceló (2000):87-91 planteja que per a fer possible aquesta metodologia l'educador/a ha d'interioritzar un conjunt d'actituds i mostrar-les durant la seva intervenció. Dona molta importància a les actituds i fa referència aquestes en que no són una màscara sinó que es part de la pròpia persona i que per això cal entrenar-les. A continuació presentarem de manera sintetitzada aquest sistema d'actituds, ja que segons aquest autor, la globalització d'aquestes actituds en el grup i la combinació segons el moment adequat del procés és la tasca fonamental que ha d'exercir l'animador/a.

1. Actituds bàsiques relacionals

Són aquelles que afecten especialment el nivell afectiu del grup, però també s'han de mostrar en l'àmbit organitzatiu. Les actituds bàsiques relacionals són tres: consideració positiva incondicional, empatia i autenticitat.

- *La consideració positiva incondicional és la disposició a apreciar l'altra persona totalment, confiadament, respectuosament i a manifestar-li aquesta estimació.*
- *L'empatia és la disposició a escoltar profundament l'altre, a percebre el món subjectiu de l'altre com si jo fos l'altre.*
- *L'autenticitat és la disposició a ser jo mateix, sense màscares, a mostrar-nos com som, a ser congruent en el meu nivell d'experiència, de consciència i de comunicació.*

Segons Barceló aquestes tres actituds relacionals bàsiques són les més importants i necessàries. En el nostra proposta d'intervenció procurarem utilitzar-les i entendre-les per tal de relacionar-nos amb els joves. Tanmateix, el desplegament d'aquestes actituds bàsiques

permetran en la nostra intervenció educativa fomentar el creixement, la interacció i la trobada entre les persones del grup i extreure'n un aprenentatge significatiu.

2. Actitud d'Agilitat

L'actitud d'agilitat afecta sobretot l'aspecte organitzatiu del grup, però també l'afectiu. Consisteix en la disposició de l'animador/a a centrar l'atenció del grup en allò que significatiu, a animar el grup que sigui eficaç, ràpid en la seva tasca i, per tant, eficient. L'animador/a es mostra ple de ritme i suggereix estructures i recursos àgils per a exercir una determinada tasca, també insta d'una manera lúdica el grup a l'exercici creatiu i del seu treball. Amb aquesta actitud, la mateixa presència de l'animador/a contagia ritme, agilitat i rapidesa.

Tindrem en compte aquesta segona actitud per tal de que l'educador marqui el ritme i agilitat a les diferents sessions del curs de formació, sense deixar que això afecti a l'adequat aprenentatge dels joves com animadors/es socioculturals. És a dir, tot i que l'educador es centrarà més en ser un referent positiu per tal de transformar actituds, remoure sensacions, tenir molt en compte la flexibilitat en la programació dels continguts que ha d'ensenyar, etc, cal també que no deixi de banda, que és el màxim responsable de guiar des de dins del grup un ritme i aportar tot un seguit d' eines, recursos i estratègies per a la seva formació.

3. Actitud lúdica o d'animació.

Aquesta actitud afecta als dos nivells del grup (l'organitzatiu i l'afectiu). Consisteix en la disposició de l'animador a la creativitat i la innovació (...)l'actitud de l'animador ajuda a estar obert a noves experiències, a relativitzar el propi comportament personal i grupal, a percebre'l amb una certa gràcia o ironia, per la qual cosa fonamenta l'autoacceptació i l'autoestima.

En referència a l'última actitud també la tindrem en compte a l'hora de dur a terme la nostra intervenció. L'educador/a s'ha de mostrar actiu i implicat en el grup, ha de ser creatiu, imaginatiu i suscitant. Per altra banda, també facilitarà i animarà els processos educatius, ajudant els participants a desenvolupar-se i reconèixer-se com a animadors/es, sent l'educador un referent positiu per a ells/es.

L'altra teoria amb la qual es fonamenta la nostra metodologia és la de l'intel·ligència emocional de l'autor Daniel Goleman (2000) que es va inspirar en la teoria de les intel·ligències múltiples de Howard

Gardner²⁶ (1983), i va definir la intel·ligència emocional com la capacitat humana de sentir, entendre, controlar i modificar estats emocionals en un mateix i en els altres; és a dir equilibrar i controlar les emocions.

La intel·ligència emocional ens permet prendre consciència de les nostres emocions, comprendre els sentiments dels altres, tolerar les pressions i frustracions, accentuar la nostra capacitat de treballar en equip i adoptar una actitud empàtica i social. D'acord amb el que diu Goleman, pretenem que els participants aprenguin a expressar-se de forma constructiva i recreativa, el curs de formació i orientació, a més de l'aprenentatge de continguts, també pretén que es desenvolupen habilitats que milloren la seva vida personal i aprenen alternatives per la seva trajectòria de vida, desenvolupant el seu enteniment del món, augmentant la seva autoestima i cultiven el respecte i la tolerància. A més, aquest aprenentatge contribueix al l'enfortiment personal i de la comunitat, ja que estimula la expressió d'idees i sentiments, ajudant a ensorrar el silenci, la por, la violència i la repressió a la que ha estat exposada la població de Guatemala per molt de temps.

A continuació i complementant el que anteriorment hem esmentat, proposem les següents *orientacions metodològiques* per a la nostra proposta d'intervenció amb aquests joves:

- Existència d'una relació amb els interessos de les persones que aprenen. El procés d'aprenentatge ha d'estar dirigit a la persona que aprèn ja que aquest és el centre del procés d'ensenyament - aprenentatge, per tant, s'han de tenir en compte els seus interessos i motivacions.
- Respecte als ritmes d'aprenentatge de cada persona, tenint present que tothom és capaç d'aprendre i que tothom té un marge de millora.
- Considerar l'experiència i les habilitats prèvies dels destinataris així com la realitat del seu context.
- Establir un clima agradable i de convivència en el qual, tant els educadors/es com els joves, puguin establir una interacció en un ambient de respecte i comunicació.
- Respectar l'intercanvi d'opinions i la reflexió individual i col·lectiva.
- Treballar el reforç positiu, elogiant comportaments.
- Realitzar activitats dins de les possibilitats dels joves per tal d'arribar a l'èxit i evitar la frustració, activitats reals que el jove sigui capaç de realitzar.
- Treballar, utilitzant la intel·ligència emocional, per tal de gestionar emocions.
- Establir un vincle afectiu amb l'educador/a, per tal de facilitar la confiança en les intervencions.
- Partir de zero en tots aquells aspectes negatius de la persona, i no tenir prejudicis ni estereotips en la nostra tasca. És a dir evitar caure en els tòpics.

²⁶Howard Gardner és un psicòleg, investigador i professor de la Universitat de Harvard, conegut per les seves investigacions en l'anàlisi de les capacitats cognitives i guanyador del Premi Príncep d'Astúries de les Ciències Socials l'any 2011 per la formulació de la teoria de les intel·ligències múltiples.

- Pedagogia activa, els joves són el centre i l'educador/a un referent.
- Realitzar activitats a través de diferents dinàmiques per tal de no caure en una rutina.
- Es prioritza el treball pràctic i l'aplicació de procediments per davant de l'adquisició de conceptes més teòrics.
- Posar límits quan sigui necessari degut a que en l'etapa adolescent cal marcar uns límits, d'aquesta manera s'ajuda a mantenir una seguretat en els joves.

Per últim, volem destacar que en la nostra metodologia és realitzarà sempre en grup, és important treballar les activitats que proposem a continuació a partir del treball en grup. Ho durem a terme així, perquè en cada una de les activitats que pretenem fer es realitzaran mitjançant dinàmiques de grup, assemblees i valoracions conjuntes. Així, aconseguirem que els joves aprenguin a cooperar entre ells i elles, i que en un futur proper quan hagin de realitzar les seves intervencions amb diferents col·lectius tinguin les actituds necessàries per a treballar en equip. No obstant, dins de la nostra metodologia també es recollirà el pla d'acció individual, fent una trobada setmanal amb cadascun dels nois/es per a tractar alguns temes de manera més personalitzada. Cal dir que no podem establir una programació concreta i fixa per a treballar amb cada noi aquest pla individual, ja que, cada trobada establirà una mica els aspectes a tractar en la següent, i no podem preveure cap a on es dirigiran les tutories personalitzades amb cada noi/a, ja que aquesta serà una orientació adaptada a les característiques i necessitats individuals de cadascun. Tot i així, sí que podem parlar d'una línia general a seguir, d'aspectes mínims que han de ser tractats en aquestes trobades.

- En les primeres tutories es pretén principalment establir un apropament amb el jove, veure quines motivacions i quines expectatives té, no només en relació a la seva formació i al món laboral, sinó també al personal. En general, crear un clima proper i de confiança.
- Més endavant, caldrà aprofundir més sobre el curs de formació, el paper de l'animador/a sociocultural i concretar realment què li agradaria fer al jove, és a dir, si combinarà els seus estudis amb la sortida laboral d'animador/a, en el cas de que no tingui els estudis bàsics plantejar-los retornar a estudiar, etc. Posar sobre de la taula tot allò que li interessa fer i orientar-lo.
- A partir d'aquí, l'orientarem a treballar allò que vol, habilitats, destreses, conceptes no entesos durant la seva formació, etc. Valorar tot allò que es necessita, veure tot allò que té ell i contemplar si es veu en cor de començar aquest camí d'animador/a. Si està entusiasmada i motivada. Per altra banda, també parlarem de la seva actitud durant el procés de formació i quina percepció en té ell/a, si està decidit i realment li agrada aquesta sortida laboral com animador/a que li proposem, així doncs, l'assessorarem i l'ajudarem a mobilitzar-se per a dur a terme la decisió presa. En cas que no s'hi veïés en cor, que no li acaba de fer el pes, doncs ho valoraríem i se li plantejarien altres propostes com fer de tallerista durant un temps per comprovarsi li agrada o no fer de monitor/a i

posteriorment formar-se com animadors,etc i tornar a començar el procés. O bé, si no li agradés l'assessoraríem en fer alguna altre cosa que li pogués interessar i li facilitaríem dades o informació.

- També, farem el seguiment de les pràctiques educatives. Saber com es senten durant, les seves preocupacions, dubtes,etc.
- Per últim, en aquestes tutories individuals es reserva un espai per a resoldre dubtes o qüestions relacionades amb el dia a dia de les activitats de grup.

Aquesta és la línia general que pretenem seguir en el pla d'acció individual amb cada noi/a. A banda de centrar-nos en aquests aspectes més formatius, també volem tractar-ne d'altres que, a priori, pot semblar que no estan directament relacionats amb el món laboral i formatiu, però sí que ho estan i tenen força importància, com per exemple:

- L'autoconeixement. Amb aquest aspecte es pretén que els joves puguin identificar, comprendre i controlar alguns dels seus sentiments i emocions; puguin conèixer la tolerància que tenen envers els èxits i els fracassos segons les expectatives proposades; puguin definir-se a ells mateixos en funció d'uns valors, uns interessos, virtuts i defectes, etc. Una petita activitat que es podria fer seria proposar frases inacabades com per exemple "tinc por de...", "m'agradaria poder...", "somio amb..." i que els joves les completessin. Seria una petita activitat per ser una mica més conscients de com són, de les seves pors, dels seus somnis, etc. Una altre activitat que podríem proposar és la "del meu arbre" es tracta de dibuixar un arbre mentre s'està amb silenci i reflexionant sobre un/a mateix/a. L'arbre ha de tenir diferents parts; les fulles i fruites, les arrels i el tronc. Un cop dibuixat, en les arrels han d'escriure que volen fer, aprendre o aconseguir en un futur proper; en el tronc han d'escriure les qualitats i capacitats que creuen que tenen i en les fulles o fruites tots els èxits que creuen que han aconseguit (poden ser èxits quotidians, com per exemple no enfadar-me amb la meva germana).
- L'autoestima i l' autoconcepte. És molt important que s'adonin de l'autopercepció que tenen d'ells/es mateixos. Per a tractar aquest aspecte proposem una activitat que pot fer cada noi/a individualment mentre dura la proposta de formació. Es tracta de, abans d'anar a dormir, escriure en un paper la valoració del dia que han tingut, és a dir, pensar en aquelles coses bones i dolentes que hem fet durant el dia. Aquest és un exercici important per analitzar i posteriorment treballar, conjuntament amb el jove, les actituds i també la percepció que té de si mateix.

A més, en les tutories també tractarem , si ells/es ho volen, la situació personal i familiar d'aquests joves, amb el principal objectiu d'escoltar-los i recolzar-los. Per tant, com havíem comentat a la introducció d'aquest treball, es pretén que els joves puguin respondre a quatre qüestions bàsiques amb el suport,l'assessorament i la orientació de l'educador/a en el seguiment d'aquest pla individual: **qui**

sóc (coneixement de la pròpia personalitat), **què vull** (interessos, motivacions, projecte de vida), **què tinc** (capacitats, aptituds, habilitats) i **què necessito** (competències).

9.3. Les activitats

A continuació presentarem les activitats que s'han plantejat per a l'assoliment dels objectius abans esmentats. Les principals activitats que contempla el projecte, són:

Primerament, el recull d'informació i valoració inicial (recursos de l'escola i la seva trajectòria, perfil dels joves i la formació rebuda fins aleshores, la situació sociofamiliar, coneixement de la realitat de Guatemala...). La tasca que correspon a aquesta activitat serà l'elaboració del projecte en sí i ho duran a terme els educadors responsables del curs de formació i orientació. També, farem recerca de tots aquells possibles centres i/o serveis que poden ser útils per a realitzar les pràctiques educatives com animadors/es.

La segona activitat consisteix en fer una xerrada informativa inicial als i les joves de la Cambalacha. Les principals tasques seran; apropar-se a ells i elles, donar-nos a conèixer, explicar el funcionament del projecte de formació, la figura de l'animador/a sociocultural i les seves sortides professionals, etc. Així com la informació bàsica en relació a les diverses problemàtiques o dificultats en les que és poden trobar al no tenir una formació adequada. És per això que abans de començar amb les activitats programades, cal prendre'ns un dia per a presentar el projecte als joves. Farem una jornada amb diverses activitats, al pati de la Cambalacha. S'explicaran els objectius del projecte i perquè creiem que seria interessant que els i les joves de la Cambalacha hi participessin. També hi haurà un pica-pica, música i farem jocs amb els joves, com per exemple, algun d'expressió corporal i mímica, per introduir una mica algun dels temes que treballarem en el projecte. A més, els dos educadors/es amb la col·laboració d'algun/a professional de la Cambalacha, farem una petita representació teatral, en la qual farem bastant visibles unes actituds i habilitats no gaire correctes. Per exemple, parlarem sense vocalitzar, a desgana, direm alguna mala paraula, anirem amb les espatlles caigudes i tindrem una actitud més aviat passiva, no gesticularem gens amb les mans quan parlem, etc. Els nois/es ens hauran d'observar atentament. Posteriorment obrirem un petit debat en el qual els demanarem que ens comentin tot allò que hagin vist que hem fet malament, quines sensacions han tingut en veure'ns amb aquesta actitud, què els hem transmès, etc., amb la qual cosa reflexionarem sobre la importància que té una correcta expressió verbal i corporal també en la dimensió personal, però sobretot en el món laboral i concretament en el desenvolupament de la tasca com animador/a. Amb aquesta jornada es pretén crear un "ganxo" als joves. No només es tracta de presentar el projecte sinó d'animar-los a que participin, ja que l'assistència és totalment voluntària.

La tercera activitat, s'anomena " Didàctica General " consisteix en ensenyar a planificar i avaluar correctament l'acció educativa la qual desenvoluparan com animadors i animadores socioculturals.

Aquestes sessions de didàctica general es faran a partir de dinàmiques, debat i xerrades participatives i rolls - playing. Amb aquesta activitat pretenem inculcar l'hàbit i ser conscients de la importància que té planificar i posteriorment avaluar per a la correcta realització del procés lúdic-educatiu. En definitiva, pretenem que a cada activitat que es proposi en un futur com animadors/es, es plantegin resoldre les quatre qüestions fonamentals: què fem (que volem aconseguir)? Quan? Que ens cal per dur-ho a terme? Qui ho fa?... i posteriorment fer una avaluació i valorar els canvis produïts en l'activitat i en els educands, l'eficàcia de les activitats, l'adoneïtat, l'acompliment dels objectius, etc.

La quarta activitat, és la de jocs i dinàmiques de grup. Aquesta, consisteix en ensenyar i experimentar jocs i dinàmiques de grup nous per a que tinguin un gran ventall de recursos, i també, ensenyar els diferents tipus i classificacions de joc que hi ha (jocs de presentació, de coneixement, d'afirmació, de confiança, esportius, de comunicació, cooperatius, etc) i tenir en compte quan és més apropiat aplicar un tipus de joc o un altre. Durant l'execució dels jocs s'aniran incorporant i analitzant diversos elements importants a tenir en compte, com per exemple; el joc com a mitjà educatiu, adequar el joc a cada edat evolutiva, si hi ha d'haver eliminats o no?, quin ha de ser el paper de l'animador/a en el joc?, què és més important ensenyar a guanyar o ensenyar a perdre?,etc.

La cinquena activitat, és la d'Educació emocional, consisteix en treballar i desenvolupar les habilitats personals dels i les joves mitjançant tot un seguit de dinàmiques centrades en l'esfera emocional de la persona. Les principals tasques en aquesta activitat seran, experimentar dinàmiques de forma constructiva que ajudin a treballar l'autoestima, l'autocontrol, el reconeixement de les pròpies emocions i l'expressió d'aquestes, etc . És a dir, millorar les seves habilitats personals mitjançant l'adquisició d' aprenentatges que fan referència al camp de les actituds, al comportament i al domini afectiu i emocional.

La sisena activitat que es desenvolupa és la de "Endavant, condueix el grup !". Consisteix en realitzar dinàmiques específiques per a treballar quina ha de ser el paper professional de l'educador/a, pel que fa a seva intervenció. És a dir, es centra en el ser i fer de l'animador/a,entenen que aquest és una opció i un compromís, i hauran de tenir clar que esdevindran un model per a la identificació i una referència que ha de permetre a l'educand construir la seva pròpia identitat. Per tant, amb aquesta activitat desenvoluparem tot tipus d'aprenentatges a l'hora de posicionar-se davant del grup (l'expressió oral, corporal i teatral, l'ús d'un to i d'un llenguatge adequat, els estils educatius que hi ha, com marcar els límits...).

La setena activitat són les pràctiques educatives com animadors/es socioculturals que hauran d'realitzar al final del curs formatiu. L'objectiu es posar en pràctica tots els aprenentatges adquirits al llarg del curs. Les pràctiques tindran una durada d'un mes i mig i es faran a les tardes (ens haurem d'adaptar als horaris dels joves, ja que molts d'ells/es treballen o bé estudien a les tardes) , als diferents centres

educatius, projecte o bé amb el grup de petits i/o mitjans de la Cambalacha²⁷. Cada jove tindrà el seu tutor/ de pràctiques, el qual els avaluarà i també farà un seguiment d'aquestes dins del pla d'acció individual.

La vuitena activitat, s'anomena "reflexió i cloenda de la pràctica". Aquesta es realitzarà mitjançant el diàleg a partir de les assemblees. Aquesta activitat té la peculiaritat d'estar implícita en totes les altres, és a dir, després de cada activitat i quan es consideri necessari, es guardarà un espai de temps per a que els i les joves puguin expressar obertament la seva opinió i reflexió que tenen sobre les diferents sessions, per aclarir dubtes i conflictes de grup, aportacions, etc.

La novena activitat es fer un seguiment/acompanyament tutoritzat dels joves. Seria una activitat en la qual es desenvoluparia el pla d'acció individual (explicat anteriorment en l'apartat de metodologia). Es realitzaria al llarg del curs i va destinada a fer un seguiment periòdic als joves. És a dir, aquesta activitat persegueix un objectiu doble. D'una banda, fer un seguiment/ suport individualitzat als joves que així ho vulguin; i d'altra banda, establir unes hores de tutoria a la setmana per fer el seguiment del curs formatiu i de les pràctiques educatives. La activitat que ofereix un acompanyament/assessorament voluntari, és la que té com a tasca principal les tutories per a fer un seguiment i acompanyament periòdic que treballarà per millorar la seva situació personal, social i familiar. Aquesta activitat té com a objectiu que els i les joves tinguin una persona de referència amb qui parlar i expressar-se i puguin rebre un assessorament en qualsevol dels àmbits esmentats; i per tant col·laborar en el possible en la millora de la seva situació. Es vol buscar un espai de la Cambalacha discret, que ens permeti que els usuàries hi arribin fàcilment en qualsevol hora però que a la vegada els permeti preservar la seva intimitat. Considerem aquesta activitat clau per a donar un suport emocional als i les joves, ja que en el context i concretament en el municipi en el que es troben no hi ha cap recurs tècnic o servei el qual es puguin derivar per donar-los el recolzament que necessiten i millorar la seva situació.

La desena i darrera activitat és l'avaluació del projecte i la duran a terme els dos educadors/es responsables del curs formatiu. Aquesta activitat tindrà una durada de dos mesos un cop hagi finalitzat la intervenció amb els i les joves. Principalment, s'avaluaran tres aspectes bàsics; primerament, el projecte en sí, el segon als i les joves i el tercer aspecte a avaluar serà l'equip d'educadors/es conjuntament amb l'equip directiu de la Cambalacha. Com a part d'aquesta activitat, els educadors/es hauran d'elaborar una memòria per a enregistrar aquests tres aspectes a avaluar.

²⁷ Les practiques educatives com animadors/es socioculturals es podran realitzar en diferents centres educatius, com per exemple; a la biblioteca del poble realitzant activitats, a les escoles duent a terme activitats extraescolars, etc. També, en altres projectes culturals i socials que s'estiguin desenvolupant al municipi o als voltants, i per últim també hi ha la possibilitat de realitzar-les en la mateixa escola d'arts amb els grups de mitjans i grans.

10. Organització i gestió del projecte

10.1. Recursos humans

Per dur a terme el projecte es requereixen dos educadors/es socials contractats a jornada completa de dilluns a divendres. Pel que fa al sou dels educadors/es hi ha dues opcions a contemplar. La primera opció és que la Cambalacha es faci càrrec dels sous dels dos educadors/es i cobrar segons el conveni establert dels educadors/es socials. No obstant, aquesta depèn totalment del pressupost amb el que compta la Cambalacha i com s'ha explicat anteriorment aquesta escola es finança principalment a partir de les subvencions internacionals i de les donacions dels voluntaris, és per això que es fa difícil tirar endavant amb aquesta opció. La segona, és una alternativa a la remuneració, es tracta oferir aquesta experiència durant un any a Guatemala com educadors amb l'allotjament i els àpats coberts. Podríem dir que aquesta opció seria la més vàlida i real, però no ens ajuda a garantir la continuïtat dels educadors/es en el projecte. Als educadors/es els correspon dur a terme el projecte en la seva totalitat. D'una banda, recollir la informació necessària. I d'altra banda, desenvolupar el projecte en si. És a dir, dur a terme les activitats programades; a més a més d'elaborar un pla d'avaluació i aplicar-lo.

La tasca específica per a cadascun d'ells en l'aplicació del projecte en si, és:

- Educador 1. Desenvolupa les activitats 3 i 4 (Didàctica general i Jocs i dinàmiques de grup)
- Educador 2. Desenvolupa les activitats 5 i 6 (Educació emocional i endavant, condueix al grup!).

Les activitats restants (1,2,7, 8,9 i 10), es duran a terme conjuntament.

Les tasques de coordinació internes no recauen en un professional específic. Pel que fa a les tasques de coordinació amb els centres de pràctiques estan a càrrec de l'educador 2, el qual s'encarrega de posar-se en contacte amb les persones pertinents.

Per a ocupar el càrrec són imprescindibles els següents requisits:

- La diplomatura/grau en educació social (en el cas del nivell acadèmic a Guatemala, seria Diplomat en Treball social).
- Experiència en l'àmbit de l' ASC.
- Experiència en el món del lleure.
- Coneixements específics en relació a la gestió de les emocions.
- Creure en la metodologia actitudinal.
- Ser una persona respectuosa tolerant, assertiva, dinàmica i positiva, resolutiva , amb capacitat d'organització i lideratge, també que sàpiga treballar en equip, amb moltes ganes de viure una experiència pedagògica en un context cultural diferent. .
- Ha de ser molt conscient del canvi cultural

10.2. Factors comunicatius

Factors comunicatius interns

Els dos educadors es trobaran tres cops per setmana (de 17 a 19h), dilluns, dimecres i divendres, per posar en comú la feina feta i les intervencions realitzades. Així com, modificar algun aspecte del projecte, avaluar i reflexionar sobre el treball dut a terme.

Factors comunicatius externs

Durant el primer mes, mentre es fa la recollida d'informació de l'entorn, també es visitaran els possibles centres de pràctiques del territori (els oportuns en el nostre cas i els que ens ofereixin els recursos que necessitem, per exemple: centres escolars, centre d'atenció a la dona, associacions, entitats, projectes culturals similars a la Cambalacha, etc.) per tal de comunicar-los la existència del projecte de formació i així, obtenir la informació que necessitem per a que els joves duguin a terme les seves pràctiques. El fet de comunicar-los la nostra existència ens ajudarà en la nostra intervenció, ja que d'aquesta manera (si s'arribés a donar el cas), els joves podrien trobar una sortida professional en el lloc on han realitzat les seves pràctiques. Per altra banda, també ens posarem amb contacte amb "*la escuela superior de arte de la Universidad de Guatemala*" que tenen un conveni establert amb la Cambalacha., ja que és l'òrgan responsable d'atorgar els diplomes com animadors/es socioculturals. Pretenem mostrar la programació i els continguts que es donaran al llarg de la formació, per tal de posar-los en comú i demanar recolzament tècnic si fos necessari.

10.3. Planificació de la proposta

A continuació adjuntem el cronograma per veure d'una forma gràfica i general un suposat calendari de la planificació del temps per acada activitat

	Activitat	Data d'inici	Data final	Durada	Responsable	M1	M2	M3	M4	M3	M4	M5	M6	M7	M8	M10	M11	M12	
1	Planificació del projecte i valoració inicial	01/09/12	30/09/13	Dos mesos	Educadors/es														
2	Xerrada informativa	03/09/12	03/09/13	Un dia	Educadors/es														
3	Didàctica general	10/10/12	30/06/13	Nou mesos	Educador/a 1														
4	Jocs i dinàmiques de grup	10/10/12	30/06/13	Nou mesos	Educador/a 1														
5	Educació emocional	10/10/12	30/06/13	Nou mesos	Educador/a 2														
6	Endavant, condueix el grup!	10/10/12	30/06/13	Nou mesos	Educador/a 2														
7	Pràctiques educatives	03/04/12	31/05/13	Dos mesos	Educadors/es i tutor/a de pràctiques														
8	Reflexió i cloenda	10/10/12	30/06/13	Nou mesos	Educadors/es														
9	Acompanyament/ seguiment individualitzat (tutories).	10/10/12	30/06/13	Nou mesos	Educadors/es														
10	Avaluació i elaboració de la memòria	02/06/12	31/07/13	Dos mesos	Educadors/es														

Imatge nº8: Calendari curs formatiu (Anna Poch, 2012)

Podem veure, doncs, que durant el primers dos mesos es duran a terme les tasques pertanyents a la recollida de dades necessàries i a la planificació per a la aplicació del projecte. Durant els següents vuit mesos s'aplicarà el projecte amb les activitats centrals. Durant el mes d'abril i maig es realitzaran les pràctiques educatives com animador/a sociocultural. Per últim, els darrers dos mesos es dedicarà a l'avaluació final el projecte, per fer les valoracions necessàries per modificar allò que calgui si és que es pretén dur a terme de nou.

10.4. Recursos materials i financers

10.4.1 Recursos materials

El material fungible que necessitem ens l'aportarà l'escola d'arts *la Cambalacha*. Necessitem bàsicament material escolar i d'oficina (bolígrafs, llibretes, clips, celo, carpetes, fulls, arxivadors, llapis de colors, fulls DIN-A4, làmines din-A3, cartolines de colors, pintures, etc.). I Material inventariable, un ordinador que utilitzarem el de l'escola.

10.4.2 Infraestructura

Gran part del nostre projecte es desenvolupa en un punt fixe, en aquest cas en l'espai de la Cambalacha. L'objectiu és utilitzar-lo com a punt per a realitzar el curs de formació. També, fer-lo servir d'espai per realitzar entrevistes personalitzades i les reunions dels educadors/es. Dins del projecte de la Cambalacha disposem d'unes instal·lacions àmplies i adequades, que afavoreixen el desplegament del curs formatiu com animadors/es socioculturals. Per una banda, es disposa d'un gran pati on podem realitzar les activitats i dinàmiques grupals al aire lliure, al voltant d'aquest hi ha varies sales amb taules i bancs de fusta, aquestes són també al aire lliure però es disposa d'un sostre de fusta que cobreix la sala, aquestes compten de punts de llum i electricitat. Per altre banda, també comptem amb una sala coberta, amb parquet i mirall, és la sala de dansa de la Cambalacha. Com a despatx dels educadors es necessitarà un espai exclusiu (ja que en el projecte de la Cambalacha hi ha molts voluntaris i normalment un espai comú per a tots i totes), per a poder guardar el material, la informació dels usuaris, la programació, etc s'adaptarà una de les sales de material, aquest espai no cal que disposi de gaires dimensions ni compartiments. Per al despatx, com a mobiliari es necessitarà: un escriptori, quatre cadires, un taulell per al ordinador, una taula rodona (adequada per realitzar entrevistes), diferents prestatges i plafons per mostrar informació bàsica sobre l'animació sociocultural, les sortides professionals que té, etc (en el nostre projecte no necessitem realitzar tríptics, ni bolletins informatius per a fer difusió, però si que mostrarem informació complementària per si algun dels joves la demana)

10.4.3 Recursos tècnics

La nostra intervenció no contempla aquest tipus de recursos, ja que sabem que en el context en el que ens trobem no hi ha serveis i/o recursos on hi trobaran aquests tècnics per a orientar o derivar als i les joves

10.4.4 Recursos econòmics

Pel que fa al pressupost, no realitzarem una gràfica fent referència aquest, perquè podríem dir que el cost del projecte es pràcticament nul, contemplant la opció 2 que hem esmentat anteriorment en l'apartat de recursos humans. En el cas contrari, si optéssim per la opció 1 dels recursos humans veuríem que la gran despesa recau en cobrir els sous dels treballadors/es, ja que aquests suposen més d'un 95 per cent del total de les despeses (tenint en compte, també els diners del desplaçament d'anada i tornada amb avió). D'altra banda, això indica un baix cost en la resta de despeses (materials didàctics i escolars), mostrant així que bàsicament s'inverteixen recursos humans. Les despeses de material són mínimes degut a que només és necessari el fungible (mínim cost) i està cedit per la Cambalacha.

10.5 Planificació de l'avaluació de la proposta

La tasca de l'avaluació la realitzarà, com ja s'ha esmentat anteriorment, per l'equip format pels docents educadors/es socials a càrrec dels quals corre el projecte. Es realitzarà a partir de les entrevistes individuals realitzades, dels meus registres del diari de camp i observacions descrites a la memòria de practiques, dels quals n'extrec molts indicadors. Aquests m'ajuden a detectar moltes mancances i problemàtiques que pateixen aquests joves. Moltes d'aquestes problemàtiques són fruit del context sociopolític en el que viuen, com ja hem esmentat en diferents apartats, com l'apartat 7.1 del marc pràctic i en els capítols 4 i 5 del marc teòric; podem dir que després de quatre dècades de guerra civil i segles d'opressió colonial han deixat a comunitats com la de San Marcos de la Laguna dividides per posició socioeconòmica, religió, gènere i idioma. Aquestes comunitats són marginades i privades de molts drets humans bàsics. La majoria de llars pateixen pobresa econòmica, desnutrició, insalubritat, alcoholisme i escasses oportunitats d'educació i de feina.

Vull destacar que la meua recerca d'indicadors els centraré en la formació que reben aquests joves a la Cambalacha com animadors socioculturals i en la influència del context del qual pertanyen que fa que siguin d'una determinada manera. També, vull remarcar que aquests indicadors els busco per a que m'ajudin a analitzar i detectar les mancances i problemàtiques bàsiques que pateixen aquest grup de joves determinat. Tot i que part de la informació rebuda és a partir de les entrevistes dels propis joves, és inevitable n'extregui una informació subjectiva degut a la meua experiència viscuda a Guatemala i a la convivència tan intensa amb aquests joves durant quatre mesos.

Alguns indicadors que m'han ajudat a detectar problemàtiques i mancances:

A l'hora de dur a terme la tasca com a tallerista /monitor:

- Els joves, concretament les noies tenen molta vergonya i inseguretats a l'hora de desenvolupar la tasca de *talleristes*. Els hi agrada realitzar aquesta feina, però no saben com abordar-la, per exemple, com conduir el grup.
- No planifiquen les activitats que programen. No contemplen molts dels elements bàsics per programar els tallers, activitats i dinàmiques...com per exemple; la durada de l'activitat, la finalitat, quins objectius volen aconseguir, etc.
- No utilitzen cap instrument que els ajudi a enregistrar informació i observacions de la seva intervenció amb els infants. Tampoc és contempla l'avaluació de les activitats realitzades.
- Aquests joves no són conscients de la gran responsabilitat educativa que tenen al seu càrrec.
- Manca d'intencionalitat educativa en les activitats que realitzen.
- Les eines, estratègies i recursos educatius que tenen aquests joves com a *talleristes* i futurs animadors socioculturals són insuficients.
- No saben posar límits als infants, és per això que moltes vegades no se'ls escolta i perden el control del grup.
- No tenen clar quina és la figura de l'animador sociocultural i quina és la seva tasca.

Àmbit personal i emotiu:

- Tenen mancança a l'hora d'expressar els seus sentiments i emocions, quan feien les sessions d'educació emocional (activitats que realitzava amb els joves durant la meua estada de practiques) no sabien posar les paraules adequades allò que sentien o bé, expressar les emocions bàsiques.
- Els joves els hi costa molt gestionar les seves emocions. Generalment, les reprimeixen.
- Senten vergonya i inseguretats a l'hora de posar-se a explicar una activitat o dinàmica davant del grup. Estan acostumats a realitzar les activitats en grup, de manera que quan han d'agafar el rol protagonista d'alguna acció concreta els hi costa molt fer-ho.

Seguidament, citarem els indicadors que utilitzarem per dur a terme la nostra avaluació:

- Nombre de joves que assisteixen al curs de formació.
- N° de joves que accedeixen a venir regularment a les activitats.
- Nombre de joves amb els quals fem un seguiment/accompanyament individualitzat.
- Nombre de joves que han superat les pràctiques educatives com animadors/es
- Tipus i idoneïtat de les activitats realitzades.
- Qualitat/quantitat de la formació donada.
- Nombre de participants que valoren positivament la realització del projecte de formació.
- Nombre de participants que han adquirit els aprenentatges desenvolupats.

Els mitjans de verificació que s'utilitzaran per valorar els indicadors, són:

- La llista d'assistència.
- Registres; diari de camp, agendes, registres de les tutories individualitzades, actes de les assembles-debats amb el grup de joves i les reunions d'equip professional, en els que els educadors/es enregistraran tota la informació de cada jove amb els que intervé.
- Valoració de les participants (qüestionari- fitxa de valoració).
- Valoració del tutor/a del centre de pràctiques.
- Valoració de la directora de la Cambalacha.

El recull de tota aquesta informació que s'anirà adquirint al llarg de l'aplicació del projecte servirà per aquesta avaluació que s'enregistrerà amb l'elaboració de la memòria del projecte. La memòria es durà a terme durant els últims dos mesos.

Seguidament explicarem detalladament la nostre avaluació del projecte de formació i orientació per als joves, mostrant un exemple del mitjà de verificació corresponent en cada cas.

Quan avaluarem?

Es realitzarà una avaluació inicial, abans de l'execució, una avaluació continuada, és a dir, durant el procés i, finalment, una avaluació final un cop acabada la intervenció.

Què avaluarem?

Objectius i finalitat del projecte	- Avaluarem si són realistes i mesurables.
Metodologia	- Atensem a la diversitat dels destinataris? - Es té en compte els interessos dels joves? - És dinàmica i participativa? - Es considera l'experiència i les habilitats prèvies dels destinataris? - Es té en compte el context?
Les activitats	- Són adequades als objectius i a la metodologia? - El temps es adequat? - Són interessants i engrescadores per als joves?
Els recursos	- Els recursos són els necessaris? - S'han optimitzat recursos?
La temporització	- El temps que s'ha determinat per al projecte es adequat?

Imatge nº9: *Quadre avaluació general* (Anna Poch, 2012)

Com avaluarem?

Avaluació inicial:

L'avaluació inicial es realitzarà durant la investigació del diagnòstic dels professionals i als nois/es de la Cambalacha per tal de saber els interessos dels participants en el seu temps de formació a la Cambalacha i també quines són les necessitats de l'escola .

Avaluació continuada:

Tots aquests ítems citats anteriorment, els avaluarem a través de diferents elements:

- La observació.
- Agenda.
- El diari.
- Reflexió i cloenda.

Observació directa:

Es realitza una observació per part dels educadors/es en cada sessió d'activitats. Aquesta observació queda plasmada tant a l'agenda individual com al diari grupal d'avaluació. L'agenda i el diari es descriuen al següent punt.

Agenda:

Per tal d'anotar les anècdotes o incidències, tant positives com negatives, del que passa en totes les activitats a realitzar, disposem d'una agenda on cada dia els educadors/es anoten aquells aspectes que creuen rellevants sobre cada jove. La finalitat de l'agenda és tenir un registre diari de cada activitat i de cada jove per tal de fer un seguiment individual de cada participant a l'activitat.

En aquesta agenda, els educadors/es, un cop acabada la sessió, escriuen cada dia quelcom important de cada participant a nivell individual. L'agenda es deixarà al finalitzar cada sessió en un lloc acordat, per exemple, al despatx d'educadors/es..

L'estat d'ànim dels destinataris pot ser diferent en cada sessió depenent de com està la persona o de quelcom que li pugui haver passat, per tant, tant els educadors/es del projecte com els altres professionals de la Cambalacha han d'estar atents al comportament que té aquell dia i a que és degut, per poder empatitzar.

La fitxa de l'agenda és la següent:

AGENDA D'OBSERVACIÓ:		
Nom de l'activitat:		Data:
Nom del participant:		
Assistència:	SI:	No:
Objectius:		
Participació:		
Comprensió de l'activitat:		
Comunicació no verbal:		
Incidències:		
Observacions Educadors/es del projecte de formació:		
Observacions professionals de direcció:		

Diari:

A través del diari es té un registre de cada activitat a nivell grupal per tal de plasmar com ha funcionat l'activitat d'aquell dia. El diari es realitza una vegada acabada la sessió. Els educadors/es del projecte es reuneixen per tal de fer l'avaluació de l'activitat. La fitxa del diari és la següent:

DIARI D'OBSERVACIÓ:		
Nom de l'activitat:		Data:
Nom del participant:		
Assistència:	SI:	No:
Objectius:		
Participació del grup:		
Metodologia:		
Recursos:		
Temporització:		
Incidències:		
Reflexió del grup:		
Observacions:		

Imatge nº11: *Fitxa del diari* (Anna Poch, 2012)

Reflexió i cloenda:

Al finalitzar les activitats, amb tots els participants i els educadors/es es realitza una reflexió final com a cloenda de l'activitat i es posa en comú. Aquestes reflexions es plasmen al diari grupal.

- Avaluació final:

L'avaluació final es realitza a través d'un qüestionari a tots els destinataris del projecte, és a dir, als joves que han realitzat el curs de formació i orientació com animadors/es socioculturals. Als educadors/es del centre on els joves han realitzat les seves pràctiques educatives com animadors/es i finalment, ala directora de la Cambalacha.

Es realitza la següent entrevista pels joves:

AVALUACIÓ FINAL PELS JOVES

A continuació us proposem una sèrie de preguntes per saber la vostra opinió sobre les activitats que s'han realitzat durant el projecte:

Nom i cognom:

1. Els continguts rebuts durant la formació són els que t'esperaves?

2. Els coneixements adquirits, tant teòrics com pràctics, creus que et seran útils en el teu futur com animador/a sociocultural?

3. Creus que l'organització ha estat adequada (horaris, espai, informació,)?

4. Creus que la teva participació ha estat prou activa durant la formació?

5. Has estat a gust amb els educadors/es i amb la resta de companys?

6. Des d'un punt de vista personal, creus que et servirà per a la teva vida quotidiana? Per què?

7. Què t'ha agradat més del projecte? Tens alguna proposta de millora?

Moltes gràcies!

Imatge n°12: *Avaluació joves de la Cambalacha* (Anna Poch, 2012)

Seguidament, presentarem el qüestionari que passarem als tutors/es de pràctiques de cada un dels joves. Aquesta es basarà en una valoració final de les actituds²⁸ dels joves com animadors/es en les seves pràctiques educatives. Per avaluar s'utilitzarà el següent barem;

- A. Molt bona.
- B. Bona/bé
- C. Suficient
- D. Passiva
- E. Negativa

Per altra banda, també és demanarà al tutor/a de les pràctiques educatives que en l'apartat de qualificació global de l'avaluació hi consti un dels dos conceptes:

1. APTE/A (suficient, bé, molt bé).
2. NO APTE/A (passiva-negativa)

Es realitzarà el següent qüestionari als tutors/es de pràctiques:

AVALUACIÓ FINAL PELS TUTORS/ES DE PRÀCTIQUES
Nom del centre de pràctiques:
Nom tutor/a:
Nom del o la Jove:
1- Assistència (nombre de faltes) ____
Observacions o comentaris:
2- Puntualitat ____
Observacions o comentaris:
3- Responsabilitat en l'execució de les tasques assignades____
Observacions o comentaris:
4- Ordre, pulcritud i conservació de materials, equips, eines, aparells i altres estris que utilitzi en la seva activitat____
Observacions o comentaris:

²⁸Qüestionari adaptat de la Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació(2002) *Quadern de practiques de la Formació Professional específica de Grau Superior.*

5- Integració en el treball de grup____

Observacions o comentaris:

6- Manifestació d'iniciativa (en la resolució de conflictes, aportació d'idees,etc)____

Observacions o comentaris:

7- Actitud crítica en l'avaluació de la seva feina____

Observacions o comentaris:

8- Recerca de la qualitat____

Observacions o comentaris:

9- Atenció a la importància de realitzar les tasques encomanades en el temps previst____

Observacions o comentaris:

10- Atenció a la higiene i presentació personal____

Observacions o comentaris:

11- Compliment de les ordres concretes encomanades dins l'equip o grup de treball____

Observacions o comentaris:

12- Actitud favorable a treballar seguint unes normes____

Observacions o comentaris:

13- Utilització correcta de la terminologia tècnica____

Observacions o comentaris:

14- Mètode en el desenvolupament de les tasques____	
15- Relació amb els destinataris____	
QUALIFICACIÓ GLOBAL DE LES PRÀCTIQUES EDUCATIVES:	____

Imatge nº13: *Avaluació final del tutor/a de pràctiques* (Anna Poch,2012)

Es realitzarà el següent qüestionari a la direcció de l'escola:

AVALUACIÓ DIRECCIÓ DE LA CAMBALACHA
1. La metodologia emprada en el projecte de formació ha sigut la correcte?
2. Les activitats eren adequades al col·lectiu de joves?
3. Considera adequada la presentació del projecte als joves?
4. Com valora l'espai de tutories individuals?
5. Com valora als joves després d'haver realitzat el curs de formació?
6. La durada del curs de formació era l'adequat?
7. Com valora l'aplicació de les pràctiques educatives? I la duració d'aquestes?

8. Les reunions entre els educadors i direcció són suficients?
9. Té alguna proposta de millora vers a la formació i orientació com animadors/es socioculturals?
10. Creu que la relació dels educadors/es i els joves és bona?
11. Creu que la formació d'ASC rebuda dels joves es complementa adequadament amb la formació artística de la Cambalacha?

Imatge nº14: *Avaluació direcció de la Cambalacha* (Anna Poch,2012)

11. La conclusió

La realització d'aquest treball ha requerit un gran esforç i moltes hores de dedicació amb la finalitat última de completar la meua formació com a Educadora Social a la Universitat de Girona. L'automotivació constant i el suport per part del meu tutor, familiars i amics, han estat bona part dels ingredients per a l'elaboració d'aquest Treball de Pràcticum.

Cal dir que aquestes conclusions estan condicionades per la naturalesa hipotètica de la proposta de formació i orientació per a futurs animadors/es socioculturals, és a dir, no hem pogut dur-la a terme i, per tant, no tenim indicadors per avaluar-la i extreure'n uns resultats concrets. Per aquest motiu, les conclusions que a continuació es presenten tindran una extensió relativament reduïda.

Tal com dèiem a la introducció, el principal motiu d'intervenció sorgeix per la inadequada formació dels joves de la Cambalacha com animadors/es socioculturals, i com a conseqüència, entre d'altres, de la manca d'una sèrie d'estratègies, habilitats i eines que els dificulta la seva formació en aquest àmbit d'intervenció, l'ASC. El projecte de fi de carrera tenia com a objectiu principal elaborar una proposta de formació i orientació d'ASC dirigida concretament als joves de la Cambalacha, de Guatemala, amb edats compreses entre 14 i 18 anys, per tal d'abordar aquesta problemàtica. Per a fer-ho, hem hagut de contextualitzar i conèixer l'entorn dels joves en tots els aspectes i organitzar tot allò que gira entorn la intervenció, és a dir, activitats, metodologia, estratègies, recursos, etc. El resultat final ha estat una proposta d'intervenció educativa, la qual pretén ser una eina funcional que faciliti l'adequada formació d'aquests joves; crec haver-ho aconseguit.

Evidentment, el treball té els seus elements positius i negatius. Com a punts forts puc destacar el fet d'haver rendibilitzat el període de pràctiques de la Diplomatura d'Educació Social a l'escola d'arts la Cambalacha a San Marcos de la Laguna, Guatemala. Al llarg dels mesos de convivència amb els joves de la Cambalacha vaig posar en pràctica la meua capacitat d'observació, cosa que em va permetre recollir una bona quantitat d'informació, la qual he hagut de sintetitzar, treballar i analitzar per a extreure'n indicadors essencials que m'ajudessin a concretar la temàtica del Treball de Pràcticum. Per tant, aquest projecte de fi de carrera crec que m'ha permès aprofundir i aprofitar al màxim el període de pràctiques a Guatemala.

Fent referència a la proposta de formació, un punt fort és el fet d'haver-la adreçat a l'etapa adolescent, ja que és una etapa molt significativa per al futur de tota persona i aquesta proposta podria marcar en els joves un punt d'inflexió important en les seves vides. Però, per altra banda, entenc que pot sobtar el fet de dirigir aquest tipus de formació a un col·lectiu de joves adolescents, ja que aquests es troben en plena època de canvis, dubtes i de recerca d'identitat, i no hem d'oblidar que formarem a futurs

formadors, a joves que posteriorment intervindran en les vides d'altres persones, mentre que ells/es comencen a formar la seva pròpia persona. Per tant, tot i que vaig comprovar que són adolescents que degut al seu bagatge de vida tenen un grau de maduresa i responsabilitat superior del que caldria esperar d'uns joves que es troben en l'etapa adolescent. Al finalitzar el meu treball, tot i ser hipotètic i no saber quins són els resultats, considero que un altra aspecte important a controlar i tenir en compte, és la temporalitat del projecte, perquè encara que són joves capaços d'assimilar actituds i per tant, valors que vull transmetre, és un projecte "ambiciós" que pretén treballar molts aspectes on majoritàriament intervenen processos de l'àrea personal. Així doncs, crec que al estar enfocat als joves, i tenint en compte els processos pels quals passen, probablement el temps de formació hauria de ser d'uns dos anys, i amb un seguiment i un reciclatge constant, com qualsevol professional del món educatiu.

Un altre punt negatiu ha estat no poder dur a terme la proposta, és a dir, que sigui un projecte fictici, ja que no em serà possible avaluar els resultats, em quedo amb dubtes de si funcionaria tal i com està plantejada, si és del tot adequada i adaptada al context, si rebria una resposta positiva per part dels joves, etc. Encara que no em sigui possible posar en marxa la intervenció i avaluar-ne els resultats, considero que he creat un material consistent i senzill que, tot i que intenta ajustar-se al màxim a les característiques i possibilitats dels joves de la Cambalacha, pot ésser perfectament adaptable a altres col·lectius de joves.

Fent referència al perfil del formador, he de dir que mentre elaborava la proposta de formació, he reflexionat moltíssim sobre la gran tasca que ha de desenvolupar l'educador/a, i si personalment em veuria capaç d'abordar-la. Considero que un/a educador/a per dur a terme el paper de formador/a cal que tingui en compte molts aspectes a considerar. Entre d'altres, establir una relació adequada amb el grup i també individualment amb cada destinatari, creant un bon ambient. També ha de ser capaç de veure en quin punt es troba el grup, com evoluciona i per tant, saber quan ha de provocar canvis, reconduir determinades situacions o bé, com guiar al grup en funció de la seves necessitats i problemàtiques.

Per altra banda, considero que un bon/a formador/a no té prou en saber molt d'un àmbit d'intervenció determinat, o bé ser especialista en una disciplina concreta, també és necessari tot un seguit d'habilitats, valors i actituds que ha de tenir i a l'hora saber transmetre-les, per tal de dur a terme una bona praxis. Segons el meu parer un bon formador a de ser contínuament autocrític i reflexiu, és molt important parar-se a pensar i analitzar la tasca que està realitzant i com un/a la du a terme, també ha de tenir una actitud empàtica, cal que l'educador sàpiga posar-se en el lloc de l'altre persona, per

identificar-se amb la persona i sentir com si fos l'altre, però tenint ben present la diferenciació entre els seus sentiments i el de l'altre persona. També, considero que ha de ser una persona resolutiva i assertiva, per una banda, cal que sigui eficient a l'hora de resoldre els conflictes que puguin aparèixer i per l'altra, cal dir les coses clares però d'una manera adequada i respectuosa amb un mateix i amb els altres. Un altre actitud que considero bàsica en un educador és que ha de ser democràtic, proper i saber escoltar, també a de treballar en el desenvolupament d'una actitud positiva, sobretot a l'hora d'intervenir amb altres persones. En definitiva, cerc que un educador que realitza la tasca de formador ha de tenir ben present que tant de forma intencionada, com de forma no intencionada, pot esser un referent en algun moment de la vida d'altres persones i per tant, transmetrà tot una sèrie de valors i actituds, que poden marcar en la vida de les persones.

Per acabar, vull dir que aquesta eina que he elaborat pot ser molt fructífera per al meu futur professional. El fet de realitzar aquest treball m'ha permès centrar-me i aprofundir en l'àmbit concret de l'ASC amb joves, fet que m'ha conferit nous coneixements aplicables al llarg de la meva carrera professional com a Educadora Social i també, plantejar-me l'especialització en aquest àmbit.

12. Bibliografia

- 18 dato destacado. Sistema de información de tendencias educativas en America Latina (2010). *El analfabetismo en América Latina, una deuda social*. Recuperat el 22 de Gener 2012 des de http://www.siteal.iipe-oei.org/sites/default/files/datodestacado_furosevich_20101130.pdf
- ARGENPRESS.info. Prensa Argentina para todo el mundo (10 de Febrer 2009). *Entrevista a Carlos Aldana, pedagogo de Guatemala: La educación sola, por sí misma, no es fuente de desarrollo*. Recuperat el 10 de Març del 2012 des de <http://www.argenpress.info/2009/02/entrevista-carlos-aldana-pedagogo-de.html>
- Barceló i Roselló, B (2000). *Centrar-se en les persones: Un model transformador d'intervenció socioeducativa*. Barcelona: Pleniluni
- Castillo Cuesta, Silvia i Sánchez Castillo, Manuela (2007). *Animació i dinàmica de grups: Serveis socioculturals i a la comunitat. CFGS Educació Infantil* (1ra edició). Barcelona: Altamar.
- Col·legi oficial infermeres i infermers de Barcelona (2008). *Factors i conductes de protecció en l'adolescència*. Recuperat 19 d'Abril 2012 des de <http://www.infermeravirtual.com/ca-es/situacions-de-vida/adolescencia/informacio-relacionada.html>
- Contreras, Daniel.J (2002). *Breve historia Contemporánea de Guatemala*. Mexico: EFE
- Cuenca, M (2006). *Aproximación multidisciplinar a los Estudios del Ocio*. Universitat de Deusto. Bilbao
- Decret 2/1997, de 7 de gener, del Reglament de protecció dels menors desemparats i de l'adopció, DOGC núm. 3337 (2001). Recuperat el 15 d'abril de 2011. Des de <http://www20.gencat.cat/portal/site/Justicia/menuitem.51bb51de98b3c1b6bd6b6410b0c0e1a0/?vgnextoid=af2dfcb7fc203110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=af2dfcb7fc203110VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>
- El Comunal.cl. Diario electronico La Higuera. Elecciones generales Guatemala. Recuperat el 15 de Setembre des de <http://www.elcomunal.cl/content/view/2881454/Con-total-normalidad-transcurren-elecciones-generales-en-Guatemala.html>
- Ezequiel Ander-Egg (2004). *Metodología y práctica de la Animación Sociocultural*. (18na edició). Madrid: CCS.
- Fundació Catalana de l'Esplai (1998). *Educació en el lleure: Curs de monitors i monitores d'activitats de lleure infantil i juvenil* (1ra edició). Barcelona: Centre d'estudis de l'esplai.
- Generealitat de Catalunya (2010). Departament de Benestar social i família. *Lleis dels drets i les oportunitats de la infància i adolescència*. Recuperat el 15 d'abril del 2012 des de <http://www20.gencat.cat/portal/site/bsf/menuitem.6e02226e86d88424e42a63a7b0c0e1a0/?vgnextoid=84b407ce9e5a4210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=84b407ce9e5a4210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD>

- Generalitat de Catalunya , departament d'ensenyament. *Estudiar a Catalunya: Animació sociocultural i turística*. Recuperat el 23 de Gener del 2012 des de http://www20.gencat.cat/portal/site/queestudiar/menuitem.117f67559502935cd56a1c76b0c0e1a0/?vgnextoid=b90e946b93b1c210VgnVCM2000009b0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=b90e946b93b1c210VgnVCM2000009b0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=detall&p_id=1850
- Generalitat de Catalunya. Departament d'educació (2002). *Formació Professional específica de Grau Superior: Formació en centres de treball, quadern de pràctiques*. Barcelona.
- Gobierno de Guatemala. *Ministerio de educación*. Recuperat el 20 de Març del 2012 des de <http://www.mineduc.gob.gt/portal/index.asp>
- Goleman,D (2000). *Intel·ligència emocional*. (2na edició) Barcelona: Kairós S.A.
- González Avila, Manuel. *El desarrollo de las actividades Culturales en Guatemala* (2003). Latinoamerica-online. Estudi e ricerche. Recuperat el 13 de Gener del 2012 http://www.latinamerica-online.info/studi05/studi05_04.html
- Mier, Pablo y Sierra, Terán (2007). *Adolescencia riesgo total* Mexico. Panorama Editorial S.A
- Organització Panamericana de la Salut (2008): Perfil de salut. Recuperat el 20 de Març des de <http://new.paho.org/gut/>
- Programa de las Naciones Unidas para el desarrollo humano (20019/2010). *Guatemala: hacia un Estado para el desarrollo humano. Informe Nacional de desarrollo humano* (1ª edición). Guatemala. Recuperta el 3 de Març del 2012 des de http://desarrollohumano.org.gt/indh2010_descarga
- Puig, Mª i Trilla, Jaume (1985). *Pedagogia de l'Oci: VII Premi d'Educació Josep Pallach* (1ra edició). Barcelona: Ceac, S.A.
- Universidades de Guatemala. Universidades públicas y privadas de Guatemala ordenadas por región. Recuperat el 3 de Març del 2012 des de http://www.altillo.com/universidades/universidades_guatemala.asp
- Soler Masó, Pere (coord)., Invernó Curós, Josep., Llena Berne, Mª Asunción., Morata - Garcia, Mª Jesus., Planas Lladó, Anna i Ros Florenza, Assumpció (2011). *L'Animació sociocultural: Una estratègia pel desenvolupament i l'empoderament de comunitats*. (1ra edició). Barcelona: UOC.

ANNEXES

Per raons de contingut i per recomanacions del meu tutor, els annexes es presenten en un llibret extern al Treball de Pràcticum i se'n lliurarà un exemplar per a cadascun dels membres de la Comissió Avaluadora.

Els joves de la Cambalacha de Guatemala tenen dificultats en la seva actual formació com a futurs animadors/es socioculturals, principalment, degut a que els recursos, estratègies i eines que reben en la seva formació són insuficients .Per tal d'abordar la problemàtica, es pretén, amb el present Treball de Pràcticum, elaborar una proposta de formació i orientació com animadors/es socioculturals, dirigida a aquests joves. Aquesta és una eina que vol proporcionar una sèrie d'habilitats i estratègies funcionals i oferir orientació i assessorament als nois/es de la Cambalacha amb la finalitat de proporcionar-los una adequada formació.

Descriptors: adolescència en risc social, Animació sociocultural